

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSINSTITUUT
Intellektuaalse omandi õiguse õppetool

Kai Härmand

**AUTORIÕIGUSE JA AUTORIÕIGUSEGA KAASNEVATE ÕIGUSTE
KOHTUPRAKTIKA KÜSIMUSI EESTIS JA EUROOPA LIIDUS**

Magistritöö

Juhendaja prof. Heiki Pisuke

Tallinn 2006

SISUKORD

Sissejuhatus.....	3
1. Kohtupraktika aluseks olev õiguslik baas.....	6
1.1. Ajaloolised arengud Eesti õiguses.....	6
1.2. Eesti Vabariigi kehtivast õigusest.....	10
1.3. Euroopa Liidu autoriõigusega seonduvatest õigusaktidest.....	12
1.3.1. Euroopa Liidu autoriõiguse alasest õigusest üldiselt.....	12
1.3.2. Õiguste lõppemine.....	14
1.3.3. Euroopa Liidu direktiivid ja määrused.....	15
1.3.3.1. Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv arvutiprogrammide õigusliku kaitse kohta.....	15
1.3.3.2. Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv rentimise ja laenutamise õiguse ning teatavate autoriõigusega kaasnevate õiguste kohta intellektuaalomandi valdkonnas.....	18
1.3.3.3. Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv mõnede sätete kooskõlastamise kohta, mis puudutavad autoriõigust ja autoriõigusega kaasnevaid õigusi satelliidi kaudu edastamisel ja taasedastamisel.....	21
1.3.3.4. Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv autoriõigusega ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kaitse kehtivuse tähtaegade ühtlustamise kohta.....	23
1.3.3.5. Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv andmebaaside õigusliku kaitse kohta.....	24
1.3.3.6. Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta infoühiskonnas.....	26
1.3.3.7. Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv algupärase kunstiteose autori õiguse kohta saada hüvitist edasimüügi korral.....	29
1.3.3.8. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv intellektuaalomandi õiguste jõustamise kohta.....	30
1.3.3.9. Euroopa Ühenduse Nõukogu määrus võltsitud ja piraatkaupade vabasse ringlusse lubamist, ekspordi, reeksporti või peatamisprotseduuri algatamist keelustavate meetmete sätestamise kohta.....	33
1.3.3.10. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv infoühiskonna teenuste teatud õiguslike aspektide, eriti elektroonilise kaubanduse kohta siseturul.....	33
1.3.4. Edasised arengud Euroopa Liidu õiguses.....	33
1.4. Rahvusvahelised kokkulepped millega Eesti Vabariik on ühinenud.....	35
1.4.1. Berni Konventsioon ja WIPO lepingud.....	35
1.4.2. TRIPS leping.....	36
2. Kohtupraktika menetluslike probleeme.....	39
2.1. Õiguskaitse tagamisest üldiselt.....	39
2.2. Menetluslikud probleemid tsiviilmenetluses.....	41
2.2.1. Hagi tagamine.....	41
2.2.2. Tõendite kogumine.....	45
2.2.3. Konfidentsiaalsuse tagamine.....	49
2.3. Menetlusõiguslikud probleemid kriminaalmenetluses.....	51
2.4. Erikonfiskeerimine.....	53
2.5. Teised võimalused kohtumenetluse kvaliteedi tõstmiseks.....	54
3. Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste alane kohtupraktika kaitstavate õigushüvede alusel.....	57
3.1. Kohtupraktikast üldiselt.....	57
3.2. Autoriõiguse konkreetsed probleemid kohtupraktikas.....	62
3.2.1. Teos kui intellektuaalse tegevuse tulem.....	62
3.2.1.1. Teose originaalsus ja vorm.....	62

3.2.1.2. Tuletatud teos ja teose vaheetapid kui teosed	66
3.2.1.3. Reklaam ja kaubamärk kui teos	67
3.2.1.4. Andmebaas.....	68
3.2.1.5. Kokkuvõtvalt teosest.....	69
3.2.2. Autori isiklike õiguste rikkumine	70
3.2.2.1. Autori isiklikest õigustest üldiselt	70
3.2.2.2. Õigus autorsusele ja autori nimele	71
3.2.2.3. Õigus teose puutumatussele	73
3.2.2.4. Mittevõõrline kahju ning autori au ja väärikus	75
3.2.2.5. Kokkuvõtvalt autori isiklike õiguste rikkumise kohta	78
3.2.3. Autori varaliste õiguste rikkumine ja nende kaitse	79
3.2.3.1. Reprodutseerimisõiguse ja levitamiseõiguse rikkumine	79
3.2.3.2. Teose avalik esitamine	85
3.2.3.3. Äriline eesmärk ja teose vaba kasutamine.....	88
3.2.3.4. Autoritasu nõuded.....	90
3.2.3.5. Kokkuvõtteks varaliste õiguste rikkumisest.....	97
Kokkuvõte.....	99
Some issues about Estonian and European Union court practice on copyright and related rights.....	104
Kasutatud allikad	108

Inimühiskond ning vaimne looming on aastatuhandete vältel olnud lahutamatud. Inimene on jõudnud oma arengus tänapäevasele tasandile just seetõttu, et ta on julgenud mõelda ning oma mõtetele väljundi andnud, seega tegelenud loominguga.

Intellektuaalse omandi õigus on üks nooremaid eraõiguse instituute, mis sai eluõiguse alles 18.sajandi alguses. Iga päeva loob inimkond midagi uut ning iga päeva tekivad autoril loodule nii varalised kui mittevaralised õigused. Tänapäevase infotehnoloogia ning teaduspõhise majanduse üheks alustalaks on autoriõigusega kaitstud looming.

Käesolev magistritöö uuritakse autoriõiguse hetkeolukorda Eesti Vabariigi õigusruumis. Magistritöö keskendub autoriõigusele ja sellega kaasnevatele õigustele Eesti Vabariigis ja Euroopa Liidus. Euroopa Liit on alates nn infoühiskonna direktiivi¹ vastuvõtmisest 2001 aastast suunanud tähelepanu autoriõiguse ühtlustamiselt liikmesriikides autori õiguste teostamise tagamisele. 29.04.2004 vastu võetud õiguse rakendamise direktiiv² peaks tagama menetluse ja meetmed õiguste rakendamiseks.

Õiguste teostamisel on oluline õiguse rakendaja teadmised käsitletavas valdkonnas. Eestis on autoriõiguse seadus kehtinud juba üle kümne aasta, kuid tavakodanike teadmised autori õigustest ning nendega arvestamisest on siiski lünklikud. Eesti autoriõiguse seadusesse on sisse kirjutatud enamus Euroopa Liidu direktiivide sätteid, kuid ometi annavad *Business Software Alliance* jt autorikaitseorganisatsioonid negatiivse hinnangu Eesti olukorrale autoriõiguse vallas. BSA andmetel on piraattarkvara osakaal Eesti 55 % ja sellest tulenev kahju 17 miljonit USD aastas.³

Miks siis õigusnormid ei toimi? Muret valmistab, et ka õiguse loojate ning rakendajate-Riigikogu liikmete, juristide ning kohtunike- teadmised autoriõiguse valdkonnas on lünklikud või puuduvad üldse. Leian, et seda asjaolu ei saa vabandada vähese kohtupraktikaga või väitega, et autoriõigusel ei ole puutumust meie igapäevaeluga nagu seda on võlaõigusel või perekonnaõigusel. Autoriõigus puudutab meist igäüht küll raadiost muusikat kuulates kui ka perekonnaalbumi jaoks fotosid tehes, kuid seadusandja ning õiguse rakendaja ei tohi jääda oma kvalifikatsioonilt pühapäevapiltnikuks. Kohtupidamine lähtub *iura novit curia* põhimõttest⁴. Õiguse rakendaja peab olema oma ala professionaal ka siis, kui tal tuleb

¹Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv 2001/29/EÜ 22.mai 2001 autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta infoühiskonnas. OJ L 167, 22/6/2001.

²Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2004/48/EÜ 29.04.2004 intellektuaalomandi õiguste jõustamise kohta. OJ L 157, 30/4/2004.

³Kättesaadav BSA kodulehelt www.bsa.ee.

⁴R.Narits, Õigusteaduse metodoloogia, I kd, Juura 1997, lk 72.

tegeleda autoriõiguse alase vaidlusega vaid korra oma karjääri jooksul. Üheks õiguse õige rakendamise võimaluseks on teha seda eelneva kohtupraktika eeskujul. Kohtupraktika on üks indikaatoreid, mille abil on võimalik välja selgitada materiaalõiguse lüngad. Kohtupraktika annab seadusandjale tagasisidet vajakajäämistest õiguses. Kohtul on õigusnormide tõlgendamisel ja seaduse lünkade täimisel kohtuõiguse abil suur roll kogu õiguskultuuri kujundamisel ja selle tulemusel selgub, mil viisil on vaja materiaalõigust parandada ja täiendada. Magistritöö teises osas on ilmekalt välja toodud see, kuidas just tulenevalt erinevate liikmesriikide kohtupraktikast ja õiguse erinevast rakendamisest tulenevalt, asus Euroopa Liit välja töötama autorõigust ühtlustavaid norme.

Magistritöö eesmärgiks ongi kaardistada ning uurida nii Eesti kui Euroopa Liidu olemasolevat kohtupraktikat autoriõiguse vallas, analüüsida kohtulahendite kvaliteeti, välja tuua nende puudused ja esitada ettepanekud probleemide lahendamiseks. Seda osa magistritööst on võimalik kasutada ka õppevahendina või „käsiraamatuna” õiguse rakendajale. Kohtulahendite kvaliteeti mõjutab alati õiguse rakendaja töövahend - menetlusõigus. Menetlusõiguse minimaalsed nõuded on kehtestatud rahvusvaheliste kokkulepetega, millega Eesti Vabariik on võtnud endale kohustuse tagada teatud standardite olemasolu selleks, et kindlustada autorile tema õiguste kaitse nende rikkumise korral.

Euroopa Liit on vastu võtnud esimesed menetlusõigust puudutava direktiivid, mille sätted peavad olema Eesti Vabariigi kehtivasse õigusesse sisse kirjutatud. Magistritöö uurib, kas see nõue on täidetud ning kuidas on võimalik ja vajalik täiendada Eesti Vabariigi menetlusõigust.

Soovitan magistritöös erinevaid võimalusi õiguse rakendamise olukorra parandamiseks Eestis, kasutades teiste riikide eeskujut. Teen oma töös mitmeid ettepanekuid autoriõiguse seaduse ning kohtumenetlust puudutavate seaduste redaktsiooni parandamiseks ja kohtupraktika täiustamiseks. Magistritöö on jaotatud kolme peatükki, millest esimeses annan ülevaate Eesti ja Euroopa Liidu kohtupraktika aluseks olevast õigusest, tuues välja olulisemad pöördepunktid. Peatüki kirjutamisel olen kasutanud ajaloolist uurimismeetodit, töötades läbi õigusaktid ja nende kohta käiva kirjanduse.

Magistritöö teises peatükis analüüsin Eesti menetlusõiguse vastavust Eesti Vabariigi poolt rahvusvaheliselt võetud kohustustele ja võrdlen erinevates riikides kasutuses olevaid menetlusõiguslikke võimalusi, samuti võrdlen erinevate riikide ja Eesti erinevate õiguskaitsestruktuuride kogemusi, kuidas organisatsiooniliste ümberkorraldustega oleks

võimalik tagada õiguse rakendamise parem kvaliteet. Selle osa kirjutamisel olen võrrelnud erinevate riikide õigusakte, kasutades võrdlevat meetodit. Töö tekstis on nimetatud kehtivaks seaduseks 2005 aastal kehtinud tsiviilkohtumenetluse ja täitemenetluse seadustikku.

Magistritöö kolmandas peatükis analüüsin Eesti ja Euroopa Liidu kohtulahendeid. Kohtulahendid on süstematiseeritud kaitstavate õigushüvede alusel, kasutatud on süstemaatilist meetodit. Kriminaal-asjade ja väärteo-asjade puhul ei ole analüüsitud kõiki kohtulahendeid vaid üksnes problemaatilisemaid. Olen esitanud statistika selle kohta kui palju on üldse kohtusse kriminaal-asju ja väärteo-asju aurotiõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste vallas esitatud, millised on määratud karistused ja palju üldse kriminaal- ja väärteo-asjades kohtuotsuseni jõudis.

Magistritöö allikatena olen kasutanud lisaks Eestile erinevate riikide, näiteks Rootsi, Prantsuse, Inglise ja Itaalia õigusakte, *World Intellectual Property Organisation* (edaspidi WIPO) ja Euroopa Liidu õigusakte ning WIPO poolt välja antud selgitusi, õiguskirjandust ja kohtunikele korraldatud täienduskoolitustel, seminaridel ja sümposiumitel tehtud ettekandeid. Põhilise osa läbitöötatud allikatest moodustavad Euroopa Kohtu ja Eesti Vabariigi kõigi kolme kohtuastme kohtulahendid. Magistritöös kasutatud lühendid on tekstis lahti kirjutatud ning töö lõpus on lisatud lühendite loetelu. Euroopa Liidu ja Euroopa Ühenduse kohtupraktika ja õigusaktide puhul on reeglina kasutatud ühtset terminit Euroopa Liit, sest vahetegu enne ja pärast Euroopa Liidu loomist tehtud kohtulahendite ja õigusaktide vahel ei ole mõttekas. Magistritöö allikatena kasutatud kohtulahendite puhul olen kasutatud kirjanduse loetelus kohtuasja nimega st koos menetlusosaliste ja/või nõude ja süüdistusega välja toonud üksnes need kohtulahendid, mida on sisuliselt analüüsitud. Üksnes statistilise informatsiooni jaoks kasutatud kohtulahendid on kasutatud kirjanduse loetelus toodud välja üksnes numbri ja lahendi kuupäevaga.

Töö tulemusi on kasutatud autori poolt Intellektuaalse omandi päeva tähistamise üritustel 2004 ja 2005 aastal tehtud ettekannetes ja autori publikatsioonis Intellektuaalse omandi infokirjas nr 2, mis ilmus aprillis 2005.

1. Kohtupraktika aluseks olev õiguslik baas

1.1. Ajaloolised arengud Eesti õiguses

Viimase kümnendi jooksul on digitaalne revolutsioon kaasa toonud ka autoriõiguse kiire arenemise, sest Interneti arenguga on autoriõiguse roll oluliselt muutunud. Näitena võiks tuua Amazone.com interneti raamatupoe ja sellised failivahetusvõimalused, mida pakuvad Kazaa ja Napster.⁵ Kaasaegsele infoühiskonnale peab vastama ka autoriõigust reguleeriv seadusandlus. Nii Euroopa Liit kui ka Eesti Vabariik on viimase 13 aasta jooksul pööranud olulist tähelepanu autoriõiguse arengule.

Eesti Vabariik on alates 01.05.2004 Euroopa Liidu liikmesriik ning sellest tulenevalt on Eesti õiguskorra lahutamatuks osaks ka Euroopa Liidu õigus. Intellektuaalse omandi valdkond kuulub Euroopa Ühenduse alla, seega siis Euroopa Liidu esimese samba alla⁶ ning on osaks Euroopa Ühenduse siseturu poliitikast. Vastavalt Euroopa Liidu asutamislepingu (edaspidi asutamisleping) art. 2 ja 3 on siseturu poliitika vaid Euroopa Ühenduse poolt koordineeritav. Autoriõigus on Euroopa Liidus reguleeritud üksnes direktiividega,⁷ mitte määrustega. Otseselt autoriõigust puudutavad nõuded on reguleeritud direktiividega, kuid peab välja tooma ka asjaolu, et autoriõigusega on kaitstud ka ühenduse kaubamärgid ja ühenduse tööstusdisainlahendused ning ühenduse kaubamärgi ja ühenduse tööstusdisainlahenduse regulatsioon on sätestatud EL Nõukogu määrustega. Eesti siseriiklikus õiguses reguleerib autori õigusi autoriõiguse seadus, võlaõigusseadus ning karistusseadustik. Õiguse rakendamise seisukohalt omavad Põhiseaduse § 39 ja rahvusvahelised kokkulepped väiksemat tähtsust.

Kohtupraktikasse süüvimiseks on vajalikud eelteadmised nii kohtupraktika aluseks oleva kehtiva õiguskorra kui ka valdkonna ajaloolise arengu kohta, mis selgitab paljuski tänapäeva arusaamade tagamaid.

Eesti Vabariigi algusaastail, perioodil 1918-1940, kohaldati tsiviilõiguses ulatuslikult Vene Impeeriumi õigusakte⁸. Autoriõigus ei olnud siinkohal erandiks. Tsiviilõiguse reformi käigus Vene tippjuristide poolt koostatud ning 20.03.1911 vastu võetud Autoriõiguse Seadus⁹ reguleeris autoriõigusest tulenevaid õigussuhteid Eesti Vabariigis kuni 1940 aasta juunisündmusteni. Piibu järgi tunnustatakse selle seadusega „Erandilist ainuõigust nende

⁵ Ch. Waelder, H. Queen, From entertainment to education, The scope of copyright, Intellectual property quarterly 3/2004, lk 259.

⁶ J. Laffranque, Euroopa Liit. Euroopa Ühendus: institutsioonid ja õigus, Sisekaitseakadeemia, 1999, lk 25

⁷ samas, lk 71.

⁸ H. Pisuke, Eesti autoriõiguse kujunemine ja areng aastani 2002, Juridica 10/2002, lk 647.

⁹ K. Hell, Autorite õiguslik kaitse Eesti Vabariigis aastatel 1918-1940. Diplomitöö. Juhendaja dots. H.Pisuke, Tartu Ülikool, 1991, lk 3.

sõnaliste, muusikaliste, kunstiliste, päevapildiliste jne. toodete suhtes nende autoritele, olgu nad omamaalased või välismaalased, ning nende pärijatele seaduses määratud aja kestel peale autori surma, mis aeg on kirjandustoodete juures 50, mujal lühem”.¹⁰ Samuti kohaldati teatud küsimustes Balti Eraseadust¹¹ ning karistusõiguslikud sanktsioonid autoriõiguse rikkumise eest olid kehtestatud Vene Kriminaalseaduste Kogus.¹² 1927 aastal ühines Eesti Vabariik Berni kirjandus ja kunstiteoste kaitse konventiooniga (edaspidi Berni konventsioon), vastav seadus võeti Riigikogu poolt vastu 31 märtsil 1927 aastal.¹³ Ka Piip märgib Berni konventsiooniga ühinemise olulisust.¹⁴

Konventsiooniga ühinemine hoogustas tolleaegset ühiskonda esmalt avastama autori ja autorsuse teema ning hiljem diskuteerima autori, loomingu ja autori õiguste üle. Ajakirjanduses võtsid sõna tuntud kirjanikud ja riigitegelased, kes kurtsid ühiskonna madala õigusteadvuse ning vahva plagiaatluse üle.¹⁵ Autorite olukorra parandamiseks kehtestati haridus- ja sotsiaalministri 15.11.1935 käskkirjaga Eesti algupäraste näidendite nimekiri, millede ettekandmise puhul maanäitelavadel ja väikelavadel tasutakse autorihonorar Haridus- ja Sotsiaalministeeriumi poolt.¹⁶ 1936 aastaks valmis Eesti oma autoriõiguse seaduse eelnõu, kuid seda ei jõutud enne 1940 juunisündmusi seadusena vastu võtta.¹⁷ Nimetatud eelnõud on põhjalikult analüüsinud Paul Ambur. Eelnõu aluseks oli Amburi järgi Saksa õigus.¹⁸ Võib öelda, et pärast Berni konventsiooniga ühinemist teadvustas Eesti ühiskond esimest korda autori kui seadusega kaitstud õiguste kandja.

Pärast Eesti Vabariigi okupeerimist 16.06.1940 aastal kuni 1964 aastani reguleeris autoriõigusest tulenevaid õigussuhted Vene Föderatsiooni vastavate õigusaktidega ning 1961 aastal vastu võetud NSV Liidu ja liiduvabariikide tsiviilõiguste alused.¹⁹

12.06.1964 kinnitas ENSV Ülemnõukogu seadusega Eesti NSV Tsiviilkoodeksi, mis reguleeris autori õiguse objekte, autorõiguse subjekte ja autori varalisi ning mittevaralisi õigusi. Eraldi peatükk on pühendatud autorilepingule. Lisaks tsiviilkoodeksile reguleerisid autoriõigust just tüüplepingud. Autoritasude määrad olid kinnitatud Eesti NSV ministrite

¹⁰ A. Piip, Kaubandusõigus ja- protsess, Justiitsministeerium, 1995, lk 166.

¹¹ H. Pisuke, Autor ja tema õigus, Olion, 1994, lk 10.

¹² K. Hell, lk 17.

¹³ H. Pisuke, Eesti on Berni konventsiooni liige, Eesti Jurist 11/1994, lk 47.

¹⁴ A. Piip, lk 167.

¹⁵ K. Hell, lk 17.

¹⁶ K. Hell, lk 17.

¹⁷ H. Pisuke, Eesti autoriõiguse kujunemine ja areng aastani 2002, Juridica 10/2002, lk 647.

¹⁸ P. Ambur, Märkmeid Autoriõiguse kaitse seaduse projekti kohta, Õigus 9/1939, lk 410.

¹⁹ H. Pisuke, Autoriõiguse tekkimisest ja arengust, lk 9 – H. Pisuke (koost) Autoriõigus. Valikursuse materjalid. Tartu Ülikool, Õigusteaduskond, Eraõiguse instituut, 1999.

nõukogu määrustega.²⁰ Eestis kohtupraktika sellest perioodist praktiliselt puudub. ENSV Ülemkohtu Pleenum ei ole teinud autoriõiguse vallas ühtegi määrust perioodil 1960- 1986.²¹ Sellest võib järeldada, et õiguskord oli rangelt reglementeeritud ja seda ka autoriõiguse vallas. Peab siiski mainima, et Nõukogude Liidus tervikuna oli autoriõiguse alaseid kohtuvaidlusi. Dozortsevi järgi oli kohtutes vaidlusi, mis puudutasid nii teose sisu kui vormi kohta,²² autorilepingu poolte õigusi ja kohustusi,²³ autoriõiguse rikkumisi²⁴ jne.

Karistusõiguslikud sanktsioonid kehtestati 6.01.1961 aastal Eesti NSV Ülemnõukogu poolt kinnitatud Eesti NSV Kriminaalkoodeksiga, mis küll oluliste muudatustega autoriõiguse vallas, kehtis kuni 1.09.2002 aastal. Eesti NSV kriminaalkoodeksi § 136 kohaselt oli plagiaat või autorsuse muul viisil rikkumine karistatav rahatrahvi või vabaduskaotusega kuni kahe aastani ning autori varaliste õiguste rikkumine rahatrahvi või vabaduskaotusega kuni kolme aastani.²⁵ Kriminaalkoodeksisse lisati 1995 aastal säte karistusõiguslike sanktsioonide rakendamiseks ka autoriõigusega kaitstava teose ebaseadusliku reprodutseerimise vastase kaitsevahendi kõrvaldamiseks mõeldud tehnilise vahendi või seadme tootmise või muul viisil ebaseadusliku kasutamise eest. Olulised muudatused viidi kriminaalkoodeksisse sisse 1999 aastal, mil kaotasid kehtivuse varasemad paragrahvid. Kriminaalkoodeksile lisati uus, 15. peatükk, mis sätestas kuriteod intellektuaalse omandi vastu.²⁶ See hoogustas ka politsei poolt algatatud haldusõiguserikkumiste ja kriminaalasjade hulka, millest võib järeldada, et varasem õiguslik regulatsioon oli puudulik.

13.06.1990 aastal vastu võetud Eesti Vabariigi omandiseadus²⁷ sätestab, et intellektuaalse omandiga seotud suhteid reguleeritakse Eesti Vabariigi seadusega, seega antakse intellektuaalse omandile eristaatuse muude omandi liikide suhtes. Iseküsimus on, kas intellektuaalset omandit saab käsitleda omandi kui asjaõiguse eriliiki või on see asjaõiguslikust omandist erinev õigusinstituut.²⁸ Omandiseaduse preambulas märgitakse, et see on ülemineku seadus majanduse üleviimiseks turumajandusse ning omandisuhteid

²⁰ E. Laasik, Nõukogude tsiviilõigus. Eriosa, Valgus, 1975, lk.386.

²¹ J.Odar, *koost* NSVL Ülemkohtu pleenumi ja Eesti NSV Ülemkohtu pleenumi määruste valikukogu 1960-1986, Eesti Raamat, 1987, lk 127.

²² В.А.Дозорцев, Авторские дела в суде, ВААП-ИНФОРМ, 1985, lk 10.

²³ samas, lk 38.

²⁴ samas, lk 80.

²⁵ Eesti Kriminaalkoodeks, kuni 13.01.1995.a kehtinud redaktsioon.

²⁶ Eesti Kriminaalkoodeks, alates 21.01.1999.a kehtinud redaktsioon .

²⁷ § 5 lg 3.

²⁸ H.Pisuke, Intellektuaalse omandi põhimõisted. - H. Pisuke, Autoriõigus. Valikkursuse materjalid. Tartu Ülikool. Eraõiguse Instituut, 1999.

reguleerib omandiseadus. Intellektuaalse omandiga seonduvat reguleeris siiski edasi tsiviilkoodeks.

Intellektuaalset omandit rikkuva kauba sisse- ja väljaveo tõkestamise seadus, mis muutus kehtetuks Eesti ühinemisel Euroopa Liiduga,²⁹ on oma sisult Euroopa Liidu Nõukogu määruse nr 3295/94 variant Eesti õiguses.

Seega võib öelda, et esmapilgul uudse instituudina tundunud autoriõigus on olnud Eesti Vabariigi praegusel territooriumil õiguslikult reguleeritud juba rohkem kui 177 aastat.³⁰ Kohtupraktika analüüsist nähtub siiski, et reaalselt autoriõiguste kaitsmist kohtu kaudu pea aegu ei toimunudki. Kuni kaasaegse autoriõiguse seaduse kehtima hakkamiseni 1992, seega siis 164 aasta jooksul on teada vaid üksikud autoriõigust puudutavad kohtuasjad. Seadusandliku regulatsiooni olemasolu õiguskorras ei tähenda veel seda, et see üldsusele teada ja aktiivses kasutuses oleks. Seetõttu ei tundugi enam imelik Põlva maakohtu poolt 1996.a lahendatud kriminaalasjades karistuse määramisel arvestatud asjaolu, et „autoriõigus on Eestis uus nähtus”.³¹

1. 2. Eesti Vabariigi kehtivast õigusest

Autoriõiguse nurgakiviks Eesti Vabariigis on Põhiseaduse § 39, mis sätestab autori võõrandamatu õiguse oma loomingule³² ja riigi kohustuse tagada autori õigustele kaitse. Seadusandja on autoriõigust pidanud oluliseks õiguse valdkonnaks, kuna tsiviilõiguse reformi käigus, mis päädis võlaõigusseaduse vastuvõtmisega, kehtestati juba 1992 aastal uus ja kaasaegne autoriõiguslik regulatsioon. Autoriõiguse seadus võeti vastu 11.11.1992 aastal ning jõustus sama aasta 12. detsembril. Võrdluseks võib siin tuua samuti nõukogude õiguses pea-aegu olematu seadusandliku regulatsiooniga asjaõiguse. Asjaõigusseadus jõustus alles 1.12.1993 aastal.

²⁹ Eesti Vabariigi Euroopa Liiduga ühinemisega seonduvalt seaduste ja nende sätete jõustamise, kehtetuks tunnistamise ja muutmise seaduse, RT I 2004, 30, 280.

³⁰ H. Pisuke, Eesti autoriõiguse kujunemine ja areng aastani 2002, *Juridica* 10/2002, lk 647.

³¹ Põlva maakohtu 01.04.1996.a. otsuses haldusõigusrikkumise asjas nr. 4-61.

³² Põhiseaduse kommentaarid selgitavad, et § 39 käsitleb üksnes autori õigust tema enese loomingu kaitsele, mitte autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate õigust kaitsele, mida reguleerib PS § 32. Terminit „võõrandamatu” tuleb tõlgendada kaitsena sundvõõrandamise eest st autoril on õigus vabatahtlikult oma varalised õigused loovutada. Eesti Vabariigi Põhiseadus. E.-J. Truuväli jt *toim.* Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne, Juura, 2002, kommentaar 3, lk 294.

Autoriõiguse seadus (edaspidi ka AutÕS) oli vastuvõtmisel üks maailma moodsamaid ja edumeelsemaid seadusi selles valdkonnas.³³ Autoriõiguse seaduse algset redaktsiooni on oluliselt täiendatud, seadusemuudatused olid tingitud nii seaduse moraalsest vananemisest kui Eesti Vabariigi poolt võetud rahvusvahelistest kohustustest.³⁴ Olulisemate autoriõiguse seaduse muudatustena võiks välja tuua 21.01.1999 vastu võetud autoriõiguse seaduse, haldusõiguserikkumiste seadustiku, kriminaalkoodeksi, tarbijakaitse seaduse ja tolliseaduse muutmise ja täiendamise seadusega, mis jõustus 15.02.1999. Muudatuste ja täienduste sisseviimisel arvestati Euroopa Liidu Nõukogu 19.11.1992 direktiivi 92/100/EMÜ ja 27.09.1993 direktiivi 93/83/EMÜ sätetega, mis puudutavad autoriõigusega kaitstavate teoste rentimist ja laenutamist ning autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kaitstud teoste levitamist satelliit- ja kaabel-taasülekanne kaudu. Nimetatud seadusega autoriõiguse seaduses tehtud täiendustest ja muudatustest võib olulisemaks pidada õiguste kollektiivse teostamise detailsemat regulatsiooni ja õiguste kaitse reguleerimist.

09.12.1999 vastu võetud ja 06.01.2000 jõustunud autoriõiguse seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seadus viis Eesti õiguskorda sisse Euroopa Liidu Nõukogu direktiivides 91/250/EMÜ 14.05.1991; 92/100/EMÜ 19.11.1992; 93/83/EMÜ 27.09.1993; 93/98/EMÜ; 29.10.1993; Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivis 96/9/EÜ 11.03.1996 sätestatud põhimõtted.³⁵ Siin võib kõige olulisemana välja tuua andmebaaside õiguskaitse reguleerimise. Varasemalt ei kuulunud andmebaasid autoriõigusega kaitstavate objektide hulka. Andmebaasi käsitlemine teosena autoriõiguse seaduse mõttes on täiesti uus lähenemine. Euroopa Liidu direktiive käsitleb lähemalt magistritöö alapeatükk 1.3.

Autoriõiguse seaduse, Eesti Vabariigi rendiseaduse ja tarbijakaitse seaduse muutmise seadus, mis võeti vastu 16.05.2001 ja jõustus 11.06.2001 ning karistusseadustikuga seonduvate seaduste muutmise ja täiendamise seadus 19.06.2002 tõhustas oluliselt piraatluse vastast võitlust ning 16.10.2002 vastu võetud autoriõiguse seaduse muutmise seadus täiendab autoriõigustega kaitstavate õiguste tsiviilõigusliku kaitse võimalusi teose või autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti õigusvastase kasutamise tekitatud varalise ja mittevaralise kahju hüvitamist vastavalt võlaõigusseadusele.³⁶

³³ H. Pisuke, Eesti autoriõiguse kujunemine ja areng aastani 2002, *Juridica* 10/2002, lk 653.

³⁴ Samas, lk 652.

³⁵ H. Pisuke, Autoriõigus ja autoriõigusega kaasnevad õigused : saavutused ja perspektiivid, *Õigusinstituudi Toimetised* nr 3/2000, lk 51.

³⁶ H. Pisuke, Eesti autoriõiguse kujunemine ja areng aastani 2002 *Juridica* 10/2002, lk 655.

Viimased, 22.09.2004³⁷ ja 16.06.2005 vastu võetud muudatused autoriõiguse seaduses, tehti Eesti Vabariigi Euroopa Liiduga ühinemisega seonduvalt seaduste ja nende sätete jõustamise, kehtetuks tunnistamise ja muutmise seaduse vastuvõtmisega.³⁸ Muudatustega jõustus autoriõiguse seaduse 12.peatükk, Euroopa Parlamendi ja EL Nõukogu direktiiv 2001/29/EÜ autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta infoühiskonnas harmoniseerimiseks tehtud autoriõiguse seaduse täiendused ja kehtestati laenuvõtte ülempiiri.³⁹

Kehtiv karistusõiguslik regulatsioon on kehtestatud 01.09.2002 jõustunud karistusseadustikuga,⁴⁰ mille 14. peatükk reguleerib intellektuaalse omandi vastaseid süütegusid, hõlmates nii autoriõigusega, autoriõigusega kaasnevate õiguste kui tööstusomandi õiguskaitset. Tuleb rõhutada, et karistusseadustikus sätestatud intellektuaalse omandi vastu suunatud õigusrikkumised on kvalifitseeritavad kuritegudena mitte väärtegudena, sest rikkumiste eest on võimalik karistada vangistusega üle 3 kuu ning karistada on võimalik ka juriidilisi isikuid. Autoriõiguse seaduses on sätestatud autoriõiguse vastased väärteod.

Intellektuaalse omandiga kaitstud kauba sisse – ja väljaveo tõkestamine on reguleeritud Euroopa Liidu Nõukogu määrusega 3295/94. Määrus võimaldab õiguse valdajal esitada tollile taotlus õigust rikkuva kauba tsiviilkäibesse laskmise peatamiseks, kui õiguste valdajal on põhjendatud kahtlus, et imporditav kaup võib olla piraattoodang. Määruse kohta vaata lähemalt Euroopa Liidu õiguse juures.

Analüüsidest Eesti autoriõiguse seadust ja Euroopa õigust võib öelda, et Eesti Vabariigi kehtiv õigus on kooskõlas Euroopa Liidu õigusega, direktiivid on tähtaegselt harmoniseeritud. Eesti kehtiv materiaalõigus annab autorile piisava kaitse tema õigustele. Kitsaskohad võivad tekkida pigem menetlusõiguse pinnalt.

1.3. Euroopa Liidu autoriõigusega seonduvatest õigusaktidest

1.3.1. Euroopa Liidu autoriõiguse alasest õigusest üldiselt

Euroopa Komisjoni poolt 1988 avaldatud Roheline Raamat⁴¹ autoriõigus ja tehnoloogilised väljakutsed on aluseks Euroopa Ühenduse poliitika kujundamisel autoriõiguse vallas.⁴²

³⁷ Autoriõiguse seaduse muutmise seadus, RT I 2004,71,500.

³⁸ Eesti Vabariigi Euroopa Liiduga ühinemisega seonduvalt seaduste ja nende sätete jõustamise, kehtetuks tunnistamise ja muutmise seadus, RT I 2004, 30, 280.

³⁹ Autoriõiguse seaduse muutmise seadus, RT I 2005, 37, 287.

⁴⁰ RT I 2001, 61, 364.

⁴¹ Green Paper. Copyright and Challenge of Technology- Copyright issues Requiring Immediate Action, COM/88/172.

⁴² J. Laffranque, Euroopa Liit, lk 91.

Rohelise Raamatu 1991 avaldatud järg⁴³ defineeris Euroopa Komisjoni üldise programmi, mis nägi ette autoriõiguse omaja positsiooni tugevdamise ja rahvusvaheliste kohustuste, eelkõige TRIPS⁴⁴ lepingust tulenevate kohustuste, tämist.⁴⁵ Teine Roheline Raamat⁴⁶ autoriõiguse kohta infoühiskonnas ilmus 1995 ning 1996 selle järg.⁴⁷ Eraldi Roheline Raamat⁴⁸ on ilmunud ka piraatluse vastase võitluse kohta ning käesoleval ajal on töös dokument⁴⁹ kogu Euroopa Liidu autoriõiguse alase seadusandluse kohta. Esimene Roheline Raamat andis ülevaate olulisematest probleemidest autoriõiguses. Rohelises Raamatus on näiteks välja toodud audiovisuaalsete teabekandjate piraatlus, helikandjate kodune kopeerimine.⁵⁰ Ka tänapäeval on probleemid samad, kuid muutunud on viisid, kuidas kopeerimine toimub. Tänapäevased piraatluse probleemid on kolinud Interneti ning Euroopa Liidu õigus on samuti alates infoühiskonna direktiivi⁵¹ vastuvõtmisest pööranud tähelepanu pööranud just Internetis ja infotehnoloogia vahendusel toimuvale autoriõiguse rakendamisele ja kaitsele. Kokku on käesolevaks ajaks vastu võetud kaheksa Euroopa Liidu Nõukogu ja Euroopa Parlamendi direktiivi otseselt autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste osas. Euroopa Liidu õiguse olulise osa moodustavad Euroopa Kohtu lahendid, seetõttu on käesolevas peatükis lahatud ka direktiivide temaatikaga seonduvat kohtupraktikat.

Euroopa Liidu õigus tegeleb eranditult üksnes autorite varaliste õiguste reguleerimisega. Autorite mittevaraliste õiguste reguleerimine on liikmesriikide pädevuses. Selline käsitus on tingitud sellest, et Euroopas eksisteerivad koos nii Mandri-Euroopa *droit d'auteur*-süsteem kui ka üldise õiguse *copyright*-süsteem. *Droit d'auteur*-süsteemi raames on esmased autori mittevaralised õigused, *copyright*-süsteem keskendub kirjastaja või muu ettevõtja õigusele ning selle raames autoril ajalooliselt mittevaralisi õigusi ei ole.⁵²

⁴³ Follow-up to the Green Paper 1991- Working Programme of the Commission in the Field of Copyright and Neighbouring Rights, COM/90/584.

⁴⁴ Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property (*edaspidi TRIPS leping*).

⁴⁵ P. Groves, jt.(editor) Intellectual Property and The Internal Market of The European Community, Graham & Trotman, 1996, lk 81

⁴⁶ Green Paper. Copyright and Related Rights in the Information Society, COM/95/0382.

⁴⁷ Follow-up to the Green Paper on Copyright and Related Rights in the Information Society, COM/96/0568.

⁴⁸ Green Paper-.Combating counterfeiting and piracy in the single market, COM 98/0569.

⁴⁹ Consultation on the review of EU legislation on copyright and related rights, kättesaadav:

www.europa.eu.int/comm/internal_market/copyright/documents.

⁵⁰ G. Tritton, Intellectual property in Europe, Sweet ja Maxwell, 1996, komm 4.021.

⁵¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2000/31/EÜ 08.06.2000 infoühiskonna teenuste teatud õiguslike aspektide, eriti elektroonilise kaubanduse kohta siseturul. OJ L 178, 17/7/2000.

⁵² Käesoleval ajal on üldise õiguse maades autori mittevaralised õigused kaitstud lähtuvalt Berni konventsioonist.

Euroopa Liidu direktiivid võib jaotada kolme sambasse.⁵³ Euroopa Liidus toimus kuni 1996 aastani materiaaõiguse ühtlustamine. Direktiivid on oma sisult erinevate, Euroopas juba eksisteerivate õigusaktide kooslus, arvestades ka rahvusvaheliste lepingutega sätestatud nõudeid. Teise põlvkonna direktiivid ehk internetiajastu direktiivid alates nn infoühiskonna direktiivist, mis võeti vastu 2001, keskenduvad autoriõiguste teostamise tagamisele.⁵⁴ Direktiivide nn kolmanda samba moodustavad õigusaktid, mis käsitlevad autoriõiguste kollektiivset ja individuaalset teostamist ja turustamist.⁵⁵ Oluline on märkida, et kõik Euroopa Liidu direktiivid laienevad ka Euroopa Majanduspiirkonna (EFTA – European Free Trade Agreement) riikidele.⁵⁶

Pikema ülevaate Euroopa Liidu alastest õigusaktidest ja Eesti autoriõiguse harmoniseerimisest Euroopa liidu õigusega on oma bakalaureuseõppe lõputöös „Intellektuaalse omandi kaitse Euroopa Liidus 21.sajandil ja selle mõju Eestile (autoriõigused ja autoriõigusega kaasnevad õigused)” Tartu Ülikooli Õigusinstituudis teinud H. Saarma.

Järgnevalt analüüsin Euroopa Liidu õiguse olulisemaid aspekte autoriõiguse seisukohalt ning Euroopa Liidu õigusakte.

1.3.2. Õiguste lõppemine⁵⁷

Euroopa Liidu õigusest võib välja tuua mitu olulist õiguslikku aspekti. Esiteks kohtupraktikas väljakujunenud õiguse ammendumise või õiguse lõppemise instituut. Teiseks rentimise ja laenutamise õiguse sätestamine vastavalt TRIPS lepingule ja kolmandaks andmebaaside õiguskaitse tagamine. Siinkohal annan ülevaate õiguse lõppemise põhimõttest, kuna rentimise ja laenutamise õigust ning andmebaaside õiguskaitset käsitlen eraldi direktiivide juures. Õiguste lõppemise kohta võttis Euroopa Kohus (edaspidi ka EK) esmakordselt seisukoha kohtuasjas Deutsche Grammophon Gesellschaft mbH v Metro-SB-Grosmärkte GmbH & Co.KG.⁵⁸ Saksa toleaege autoriõiguse seaduse kohaselt oli muusikalvestuste tootjal, tuginedes oma õigusele teose levitamisele, õigus keelata Saksamaal tema enda poolt toodetud plaatide turustamine, kuigi ta oli ise oma Prantsuse allhankija nendega varustanud.

⁵³ H. Pisuke, Euroopa Liidu ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kolm sammast, IOIK 2/2005, lk 8.

⁵⁴ Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiiv 2004/48/EÜ kasutab rakendamise asemel terminit „jõustamine”.

⁵⁵ H. Pisuke, Cultural Dimension in Estonian Copyright Law, Juridica International 1/2004, lk 50.

⁵⁶ J.A.L.Sterling, TRIPS Agreement. Copyright and related rights, European Commission, 2000, lk 17.

⁵⁷ Inglisekeelne termin „*exhaustion of rights*” tõlgitakse ka kui „õiguste ammendumine”.

⁵⁸ EK otsus 8.06.1971, kohtuasjas nr C-78/70, ECR 1971 lk 00487.

EK asus seisukohale, et muusikasalvestuste tootja ei saa oma asukohariigis, tuginedes siseriiklikule seadusele, keelata tema poolt või tema nõusolekul teises liikmesriigis müüki pandud, autoriõigusega kaitstud kaupade turustamist tootja asukohariigis üksnes seetõttu, et kaupade käibele lubamine ei toimunud tootja asukohariigis, sest see on kaupade vaba liikumise põhimõttega vastuolus. Muusikasalvestiste tootja, kellel on ainuõigus levitamisele, ei oma dominantset positsiooni asutamislepingu art 86 tähenduses ainuüksi seetõttu, et ta seda õigust teostab, kuid olukord muutub, kui tal on võimlus takistada efektiivse konkurentsi säilimist olulises turuosas. Kohus selgitab otsuses õiguste lõppemise printsiipi.⁵⁹ Õiguste lõppemine tähendab seda, et õiguste omaja poolt pärast õigusega kaitstud kauba esmakordset käibele lubamist, kaotab õiguste omaja „kontrolli“ õiguse üle. Näiteks ei ole kirjastajal pärast raamatu avaldamist ning müüki lubamist õigust takistada selle müüki ka teistes liikmesriikides juhul, kui raamatu edasimüüja omandas raamatu legaalsel viisil. Euroopa Kohus põhjendab õiguste lõppemist paralleelimpordi takistamise lubamatusega, sest see on vastuolus ühisturu põhimõttega.⁶⁰ Õiguste lõppemise põhimõtte eesmärgiks on õiguste omaja poolt oma absoluutsete õiguste kuritarvitamise takistamine ja teisalt ka siis ühisturu säilitamine.⁶¹ Õiguste lõppemist nimetatakse ka esmamüügi doktriiniks. Õiguste lõppemisel on erakordselt suur majanduslik tähendus. Õiguste lõppemine teeb majanduslikult ebaotstarbekaks toodete müügi erinevates riikides erineva hinnaga, arvestades kas turu vajadusi või elanike ostujõudu.⁶² Õiguste lõppemise temaatikat on Euroopa Kohus käsitlenud ka oma arvamuses.⁶³

Õiguste lõppemise põhimõttest on olemas ka erandid. Filmide ning tele- ja raadiosaadete rentimise õigus ei lõppe teose esmaesitlusel. Filmi esmaesitlus ei ole käsitletav esmamüügina, sest vastasel juhul ei oleks filmi tootjal võimalik tagasi saada oma investeeringuid.⁶⁴

1.3.3. Euroopa Liidu direktiivid ja määrused

1.3.3.1. Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv arvutiprogrammide õigusliku kaitse kohta

Esimene õiguste ühtlustamine Euroopa Liidus toimus arvutiprogrammide vallas Euroopa Liidu Nõukogu direktiiviga 91/250/EMÜ, mis võeti vastu 14.05.1991. Seitsmel liikmesriigil

⁵⁹ Õiguste lõppemise kohta vt ka ühendatud kohtuasjad C 55/80 ja 57/80 20.01.1981 ECR 1981 lk 00147 ning kohtuasi C 337/95 Parfums Christian Dior SA and PARfums Christian Dior BV v Evora BV ECR 1997, lk I-6013, mis puudutab ka kaubamärgi õigust.

⁶⁰ I. Goare, *The use and Abuse of Intellectual property Rights in E.C. Law*, Sweet & Maxwell, 1996, kumm 4.1.

⁶¹ C. Ginter, *Free Movement of Goods and Parallel Imports of Goods within the Internal market*. R.Värk (editor) *Estonian Law Reform and Global Challenges*, Tartu University Press, 2005, lk 73.

⁶² P. Goldstein, *International copyright. Principles, Law and Practice*, Oxford University Press, 2001, lk 306.

⁶³ Opinion 15.11.1994, nr 1/94, ECR 1994, lk I-5267.

⁶⁴ Fr. Abbott, Th.Cottier, F.Curry (editors) *International Intellectual Property. Commentary and Materials*, Kluwer International Law, 1999, lk 1040.

kaheteistkümnest puudusid enne direktiivi vastuvõtmist seadusandluses sätted arvutiprogrammide õiguskaitse kohta.⁶⁵ Arvutiprogrammide alase õiguse ühtlustamise ajendiks võib lugeda Saksa kohtute seisukohta. *Budsetgerichtshof* asus seisukohale, et arvutiprogramm on teosena kaitstav üksnes siis, kui sellel on nii kõrge originaalsuse tase, mis vastab patendiõiguse leiutustasemele.⁶⁶ Euroopa Liit vastas sellele liikmesriigi seisukohale arvutiprogrammi direktiiviga, mis kõrvaldas igasuguse muu arvutiprogrammi loomingu testimise kui originaalsuse testi. Üksnes originaalsuse nõuet toetab ka pöördprojekteerimise võimaluse olemasolu.⁶⁷ Euroopa Komisjon soovis, et liikmesriigid võtaksid direktiivi üle ilma eriliste muudatusteta ning see tõi kaasa vaidlusi direktiivi tekstis. Erinevate liikmesriikide õigus on siiani vastuoluline.⁶⁸

Direktiiv võrdsustas arvutiprogrammi kirjandusteosega Berni konventsiooni tähenduses⁶⁹ ja andis autorile, kelleks võivad olla vaid füüsilised isikud,⁷⁰ ainuõiguse teha ise või lubada arvutiprogrammi reprodutseerimist, muutmist⁷¹ ja levitamist. Direktiiv sätestab esmakordselt Euroopa Kohtu poolt loodud õiguse lõppemise mõiste⁷² Euroopa Ühenduse asutamislepingu art. 222 sätestatud kaupade vaba liikumise põhimõttest lähtuvalt. Direktiivi koostamisel tõusetus kaks põhilist probleemi, mis on direktiivis sätestatud artiklites 5 ja 6.⁷³ Nimetatud artiklite järgi on arvutiprogrammi kasutajal ilma õiguste omaja nõusolekuta võimalik parandada arvutiprogrammis olevaid vigu, teha (varu)koopial, uurida arvutiprogrammi toimimist. Arvutiprogrammi kasutamiseks on reeglina vaja sellest teha arvutisse koopia, kuid teose loata kopeerimine on võimalik üksnes autori loal. Arvutiprogrammi kasutamist arvutis ei saa samastada näiteks CD plaadi mängimisega, sest CD plaadi mängimine ei nõua sellest koopia tegemist plaadimängijas. Arvutiprogrammi puhul on äärmiselt raske defineerida, milline tegevus on kasutaja poolt lubatud tegevus, milline mitte. Samuti on arvutiprogrammide puhul tavapärasest raskem vahet teha programmi toimimise põhimõttel ja selle väljendusvormil.⁷⁴ Teiseks probleemiks osutus arvutiprogrammi pöördprojekteerimine

⁶⁵ Report from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee on the implementation and effects of directive 91/250/EEC on the legal protection of computer programs, kättesaadav Internetis www.europa.eu.int/comm/internal_market.

⁶⁶ Fr. Abbott jt, lk 1122.

⁶⁷ Samas, lk 1135.

⁶⁸ Th. C. Vinje, Harmonising Intellectual Property Law in European Union. Past, Present and Future, A. Firth, S. Lane, Y. Smyth (editors) Readings in Intellectual Property, Sweet & Maxwell, 1998, lk 24.

⁶⁹ Art 1 p 1.

⁷⁰ Art. 2 järgi võib autoriks olla füüsiline isik kas individuaalselt või grupina, kuid õiguste valdajaks võib olla ka juriidiline isik st on võimalik, et varaliste õigust valdaja on tööandja.

⁷¹ Muutmisena tuleb art 4 järgi käsitleda muuhulgas ka tõlkimist.

⁷² Lähemalt vt alapeatükk 1.3.1.1.

⁷³ P. Groves jt, lk 82-85.

⁷⁴ Ideed ja põhimõtted ei ole autoriõigusega kaitstavad, seega ei ole keelatud ka tegevus, mis on suunatud arvutiprogrammi tööpõhimõtte väljasegitamisele.

e dekompileerimine. Arvutiprogrammi kasutamiseks on vaja seda kasutada koostöös arvuti riistvara ja muu tarkvaraga. See nõuab erinevate autorite poolt koostatud arvutiprogrammide ühildumist üksteisega. Sellise ühildumise tagamiseks ongi direktiivis sätestatud õiguspärase kasutaja seaduslik võimalus arvutiprogrammi tööpõhimõtete kindlakstegemiseks.⁷⁵ Selle õiguse tähtsust rõhutab ka asjaolu, et kokkulepped dekompileerimise õigusest loobumiseks on art 9 p 1 alusel kehtetud. Tuleb rõhutada direktiivi art 4 c tähtsust just rendiõiguse aspektist. Arvutiprogrammi esmamüügiga lõppeb autori õigus kontrollida oma teose käekäiku, kuid rendiõigus on siinjuures erandiks. Autoril on ka pärast teose esmamüüki õigus lubada või keelata arvutiprogrammide rentimist. Legaalsete arvutiprogrammide edasirentimine oli muutunud Euroopa Liidus probleemiks ning direktiiv kõrvaldas selle seaduselünga.⁷⁶ Oluliseks pean siinkohal art. 7, mis sätestab liikmesriikide kohustuse kehtestada siseriiklikud sanktsioonid, määratlemata konkreetset, kas tegemist on karistusõiguslike või tsiviilõiguslike sanktsioonidega. Direktiiv nõuab erikonfiskeerimise sätestamist nii piraatkoopiale kui koopia tegemise vahendile. Kaitse esialgseks tähtajaks oli art. 8 kohaselt autori eluaeg ja 50 aastat pärast tema surma, kuid kaitse tähtaeg ühtlustati direktiiviga 93/98/EMÜ.

Direktiiv ei sätesta seda, kes on arvutiprogrammi autor ning mida tuleb silmas pidada arvutiprogrammi all. Need mõisted on vastavalt art 1 ja 2 jäetud liikmesriikide siseriikliku õiguse määratlema. Nende mõistete määratlemine direktiivis tõi kaasa liigselt vaidlusi.⁷⁷ Euroopa Komisjoni raporti⁷⁸ kohaselt tuleb direktiivi art 4 c tõlgendada laiendavalt, arvestades WIPO Autoriõiguse Lepingu art 8 sätestatut. Samas tuleb art 5 p 2 sätestatud varukoopia tegemise võimalust tõlgendada kitsendavalt. Varukoopia tegemise eesmärgiks saab olla üksnes turvalisuse kaalutlused. Varukoopia peab tagama arvutiprogrammi kasutamise originaal hävimise või kahjustumise korral, kuid seda ei tohi kindlasti kasutada kolmandatele isikutele kasutamiseks.

Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv 91/250/EMÜ 14.05.1991 arvutiprogrammide õigusliku kaitse kohta on autoriõiguse seadusesse sisse viidud 9.12.1999.a vastu võetud ja 06.01.2000.a jõustunud autoriõiguse seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seadusega.⁷⁹

⁷⁵ P. Groves jt, lk 85.

⁷⁶ Samas.

⁷⁷ Samas, lk 84.

⁷⁸ Report on the legal protection of computer programs.

⁷⁹ RT I 1999,97,859.

1.3.3.2. Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv rentimise ja laenutamise õiguse ning teatavate autoriõigusega kaasnevate õiguste kohta intellektuaalomandi valdkonnas

Rentimise ja laenutamise õigus ei ole Berni Konventsioonis reguleeritud vaid sellise õiguse sätestab TRIPS leping.⁸⁰ Esimene Roheline Raamat peab rentimist kaubanduslikus mõttes kõige tähtsamaks levitamiseõiguse väljendusvormiks.⁸¹ Tuleb silmas pidada, et reprodutseerimisõigus ja levitamiseõigus on üksteisega tihedalt seotud, üks on teise eeltingimuseks.⁸² Rentimise ja laenutamiseõiguse direktiiv on samuti näide sellest, kuidas esmalt on välja kujunenud Euroopa Kohtu praktika⁸³ ning sellele järgneb kohtupraktikas väljakujunenud põhimõtete sisseviimine õiguskorda.

Euroopa Komisjon toob oma raportis⁸⁴ rentimise ja laenutamise õiguse kehtestamise põhjustena eraraamatukogude vähenemise ja avalike, tasuta teoseid laenutavate raamatukogude osatähtsuse suurenemise. Rentimise ja laenutamise õiguse kehtestamisel on eeskujuks võetud peamiselt Põhjamaade õigus. Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv 92/100/EMÜ 19.11.1992 rentimise ja laenutamise õiguse ning teatavate autoriõigusega kaasnevate õiguste kohta intellektuaalomandi valdkonnas sisustab esmalt mõisted. „Rentima” tähendab määratud ajaks kättesaadavaks tegemine otsese või kaudse majandusliku või kaubandusliku kasu saamise eesmärgil⁸⁵ ja „laenutama” tähendab määratud ajaks kättesaadavaks tegemine ilma otsese või kaudse majandusliku või kaubandusliku kasu saamise eesmärgil tingimusel, et laenutamine toimub üldsusele avataud asutuste kaudu.⁸⁶ Termin „üldsusele avatud asutus” ei ole direktiivis reguleeritud, järelikult on see jäetud siseriikliku õiguse sisustada. Avalik laenutamine oli direktiivi koostamise ajal põhiliseks vaidlusobjektiks ning Euroopa Komisjoni seisukohast võis tõusetuda probleem just ülikoolide ja teiste sarnaste õppeasutuste raamatukogude arvamise ja üldsusele avatud asutuste hulka.⁸⁷ Rentimise ja laenutamise õigus on teistest autori varalistest õigustest erinev, sest ei lõpe autoriõigusega või autoriõigusega kaasnevate õigustega kaitstava originaalteose või selle koopiate müümisel või muul viisil omandiõiguse üleandmisel. Rentimise ja laenutamise õigus jääb püsima ka siis kui levitamise õigus lõppeb teose esmakordse

⁸⁰ J. Worthy, Intellectual Property after GATT.- A. Firth, S.Lane, Y.Smyth. (editor). Readings in Intellectual Property, Sweet & Maxwell, 1998, lk 5.

⁸¹ P. Groves jt, lk 101.

⁸² J. Reinbothe, S. v Lewinski, The EC Directive on Rental and Lending Right and Piracy, Sweet & Maxwell, 1993, lk 89.

⁸³ Vt õiguste lõppemise alapeatükk 1.3.1.1. kohtuasi Warner Bros v Metronome.

⁸⁴ Report from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee on the public lending right in the European Union, kättesaadav:

http://www.europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=EN&numdoc=52002DC0502&model=guichett.

⁸⁵ Art 1 p 2.

⁸⁶ Art 1 p 3.

⁸⁷ Report on the public lending right in the European Union.

müümisega Euroopa Liidus.⁸⁸ Autoril või autoriõigusega kaasnevate õiguste omajal on oma teose originaali või selle koopia suhtes ainuõigus lubada oma teose rentimist või laenutamist.⁸⁹ Direktiiv sätestab ka autori õiguse õiglasele tasule rentimise eest.⁹⁰ Direktiivi art. 5 sätestab õiguse kõrvale kalduda avaliku laenutamise ainuõigusest ning asendada laenutamise õigus rahalise hüvitise saamise õigusega. Tasu suuruse võib määrata liikmesriik, samuti on liikmesriigil õigus vabastada teatud liiki asutused tasu maksmisest.

Erilise probleeme on tekitanud direktiivi õigeaegne rakendamine, probleemiks on kujunenud ka õiglase tasu maksmise süsteemi korraldamine. Kohtuasjas Euroopa Ühenduse Komisjon v Iiri Vabariik⁹¹ vastu põhjusel, et Iirimaa ei ole viinud siseriiklik seadusandlust kooskõlla direktiivi 92/100 EEC sätteid. Direktiivi harmoniseerimise tähtaeg oli 1.juuli 1994.a. ning 20.jaanuaril 1995.a. kohustas Euroopa Ühenduse Komisjon Iiri valitsust täitma oma kohustus kahe kuu jooksul. Iiri valitsus põhjendas viivitust sellega, et Iiri autoriõiguse seadus on kehtinud muutmata kujul alates 1963.aastast ning on otstarbekas teostada kõik muudatused ja täiendused üheaegselt. Autoriõiguse seaduse muudatuste ja täiendustega on tegeletud alates 1994.aastast ning 31.juulil 1998.a. avaldati eelnõu. Kohus leidis, et Iirimaa on jätnud täitmata oma kohustuse kooskõlastada täheaegselt direktiivi sätteid, mis on sätestatud direktiivi art 15. Käesoleval ajal on Euroopa Kohtus sama direktiivi kohaldamata jätmise pärast pooleli kohtuasi Euroopa Komisjon v Itaalia Vabariik.⁹²

Euroopa Komisjon möönab oma raportis direktiivi rakendamisel esile kerkinud probleeme ja tõdeb, et uute tehnoloogiate kasutuselevõtt ja *on-line* laenusvõimaluste tekkimine on olukorda laenutamises oluliselt muutmas. Uute tehnoloogiliste võimaluste tulek nõuab ka uute õigusaktide väljatöötamist.⁹³

Rentimise ja laenutamise direktiivi tõlgendamisel on oluline osa ka asjaolul, et rentimise ja laenutamise õigus ei lõppe teose esmamüügil või esmaesitlusel. Euroopa Kohus on telesaate rentimise õiguse lõppemist käsitlenud kohtuasjas Coditel SA jt v Cine-Vog Films SA jt.⁹⁴ Coditel SA pakkus Belgia teatud osas kaabeltelevisiooni teenust, kuid nende aparaatid võimaldas edastada ka välismaiseid saateid. Cine-Vog Films SA lubas teose

⁸⁸ Art 1 p 4.

⁸⁹ Art 2.

⁹⁰ Art 4 p 2 sätestab, et tasu saamise õigus on loovutamatu ning tasu kogumiseks võib kasutada autoreid esindava organisatsiooni abi.

⁹¹ EK otsus 12.10.1999, kohtuasjas C-213/98, ERC 1999, lk I-6973.

⁹² EK otsus 23.07.2005, kohtuasjas 198/05, OJ C 182, 23/07/2005, lk 26.

⁹³ Report on the public lending right in the European Union.

⁹⁴ EK otsus 06.10.1982, kohtuasjas 262/81, ECR 1982 lk 03381.

„Le Boucher“ taasedastamist Saksa televisioonis, kuid filmi nähti ka Coditeli kaabellevi võrgu kaudu. Kohus leidis, et asutamislepingu art 36 ja 59 mõttes ei ole teenuste vaba liikumise takistamine, kui kinematograafiateose autor annab ajaliselt piiratud ainuõiguse teose edastamiseks ainult ühe liikmesriigi territooriumil, kuid kohtul tuleb välja selgitada kas sellise lepingu sõlmimise põhjuseks oli konkurentsi takistamine või teose leviku piiramine.

Ühendatud kohtuasjades⁹⁵ Cinethique SA jt. v Federation nationale des cinemas franceais on käsitletud kohus rentimise õiguse piiramist ja õiguste lõppemise problemaatikat. Prantsuse audiovisuaalse suhtlemise seadus sätestab, et kinematograafiateoseid ei tohi samaaegselt kinos näitamiseks videosalvestistena müüa ja rentida enne kuue kuni 18 kuu möödumist. Kohus leidis, et asutamislepingu art 30 sätestatud kaupade vaba liikumise põhimõtet ei riku siseriiklik õigusi, mis kehtestab kinematograafia teoste levitamisel ajalise eelise kinodes levitamisele videolevis levitamisele. Seega on lubatud seadusega määratleda levitamise viisidele erisused ning eelistused, kui sellist eelistust kohaldatakse kõikide teoste suhtes. Kohtuasjas Metronome Musik GmbH v Music Point Hokamp GmbH⁹⁶ esitas Kölni maakohus EK-le küsimuse Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv 92/100/EMÜ art 1 (1) kehtivusest. Direktiivi art 1 annab õiguse lubada või keelata teose rentimist ja laenutamist ning see õigus ei ammendu müügi või muul viisil levitamisega. Kostja leidis, et selline õigus rikub kaupade ja teenuste vaba liikumise põhimõtet ning takistab konkurentsi. Kohus asus seisukohale, et arvestades kasvavat piraatluse ohtu, on laenutusõigus tõhus vahend selleks, et tagada autoritele ja esitajatele sobiv sissetulek. See tasandab fonogrammide ja filmide tootmise kõrget investeerimiskirki. Kirjandus ja kunstiteoste kaitse on selline üldine huvi, mis võib õigustada kaupade vaba liikumise piiramist. Sellise piirangu puudumisel võib, arvestades tänapäevast koopiategemise lihtsust ja kiirust, autorite õigus saada tasu oma teose kasutamisest, nende isikute õigus, kes investeerivad kirjandus ja kunstiteoste tootmisse, saada hüvitust oma tegevuse eest, osutada mittetäidetavaks. Direktiivi sätted ei võimalda mingil viisil rentimist elimineerida, kuna pooled võivad sõlmida kokkuleppe rentimise lubamiseks või litsentsilepingu sõlmimiseks. Samasugusele järeldusele jõudis kohus ka Euroopa Liidu ja kolmanda riigiga sõlmitud rahvusvahelise kokkuleppe osas ajal, mil Portugali Vabariik ei olnud veel EL liikmesriik.⁹⁷ Kohtuasjas Warner Brothers Inc and Metronome Video ApS v Erik Viuff Christiansen⁹⁸ leidis kohus, et ka sellisel juhul, kui film on kinematograafia teose autori loal teises liikmesriigis käibele lastud, on õiguste valdajal

⁹⁵ EK otsus 11.07.1985, kohtuasjades C 60/84 ja 61/84, ECR 1985, lk 02605.

⁹⁶ EK otsus 28.04.1998, kohtuasjas C-200/96, ECR 1998, lk I-1953, sisaldub Kultuuriministeeriumi poolt tõlgitavas kogumikus.

⁹⁷ EK otsus 9.02.1982, kohtuasjas C-270/80, ECR 1982, lk 00329.

⁹⁸ EK otsus 17.05.1988, kohtuasjas C 158/86, ECR 1988, lk 02605.

võimalus keelata teose videolevis levitamine teatud ajaperioodil liikmesriigis, kuhu teose koopia on legaalselt sisse toodud, kui selle teise riigi õigus, kus toimus esmane müük, ei võimalda õiguste omajal laenutamist kontrollida. Samasugusele järeltulele on kohus jõudnud ka *Foreninge af danske Videogramdistributere v Laserdisken*.⁹⁹

Direktiivi sätted on autoriõiguse seadusesse sisse viidud 09.12.1999.a vastu võetud ja 06.01.2000.a jõustunud autoriõiguse seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seadusega, lisaks on kehtestatud Vabariigi Valitsuse 11.02.2005.a määrusega nr 29 raamatukogudest teose laenutamise eest autorile makstava tasu jaotamise määrad, tasu arvutamise ja väljamaksmise alused ning kord.¹⁰⁰ Laenutustasu on Eestis juba välja makstud ning tekitanud suurt poleemikat ajakirjanduses, sest autoriõiguse seaduse viimase muutmisega¹⁰¹ sätestas Eesti Vabariik tasu ülempiiriks neljakordse Statistikaameti esitatud eelmise aasta Eesti keskmine brutopalgaga.¹⁰² Laenutustasu väljamaksmisega tegeleb Sihtasutus Autorihüvitusfond, mis loodi 2004.a Eesti Kirjanike Liidu, Eesti Kirjastuste Liidu ja Eesti Kujundusgraafikute Liidu poolt.

1.3.3.3. Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv mõnede sätete kooskõlastamise kohta, mis puudutavad autoriõigust ja autoriõigusega kaasnevat õigusi satelliidi kaudu edastamisel ja taasedastamisel

Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv 93/83/EMÜ 27.09.1993 mõnede sätete kooskõlastamise kohta, mis puudutavad autoriõigust ja autoriõigusega kaasnevat õigusi satelliidi kaudu edastamisel ja taasedastamisel defineerib mõisteaparaadi¹⁰³, sätestades mõisted nagu „satelliit” ja „üldsusele edastamine satelliidi kaudu”, „kaabellevi kaudu edastamine”, „kollektiivne esindamise ühing” ning määratleb ära kes on teatud liiki teoste autorid. Autoriõigusega kaitstava teose üldsusele edastamine satelliidi vahendusel on autorile kuuluv ainuõigus¹⁰⁴ ning selline edastamine võib toimuda üksnes lepingu alusel.¹⁰⁵ Olulisena võib direktiivi juures välja tuua selle, et juhul, kui edastamise lepingut ei ole õiguste valdajaga sõlmitud võib laiendada autoreid esindava ühingu ja ringhäälinguorganisatsiooni vahel sõlmitud kollektiivlepingut ka mitteesindatud õiguste valdajate suhtes, tingimusel, et need saavad selle igal ajal lõpetada. Kaabellevi võrgu vahendusel taasedastamise loa andmine

⁹⁹ EK otsus 22.09.1998, kohtuasjas C 61/97, ECR 1998, lk I-05171.

¹⁰⁰ Esmalt reguleeris seda teemat Vabariigi Valitsuse 23.12.2002.a määrus nr 431 avalikest raamatukogudest teose laenutamise eest autorile makstava tasu suurus, väljamaksmise tingimused ja kord.

¹⁰¹ Autoriõiguse seaduse muutmise seadus võeti vastu 16.06.2005, RT I 2005, 37, 287.

¹⁰² AutÕS § 13³ lg 8.

¹⁰³ Art 1.

¹⁰⁴ Art 2.

¹⁰⁵ Art 3.

toimub art 9 alusel üksnes autoreid esindavate ühingute vahendusel, kui õiguste valdaja ei ole oma õiguste teostamist andnud ühingule üle, siis on direktiivis kindlad kriteeriumid, millist ühingut lugeda õiguste valdaja esindajaks.

Euroopa Kohus on kohtuasjas Lagardere Active Broadcast v Societe pour la perception de la remuneration equitable, Gesellschaft zur Verwertung von Leistungsschutzrechten mbH¹⁰⁶ selgitanud, mida tuleb mõista satelliidi kaudu ülekandmise all. Satelliidi kaudu edastamiseks ei saa pidada sellist edastamist, kus saade edastatakse satelliidile, sealt naaseb signaal maale, kus saatemast selle kinni püüab ja levitab üldsusele pikklaine sageduse kaudu. Seega, kui lõpliku saate edastamisega tegeleb maal asuv saatja, mitte satelliit, ei kuulu direktiivi sätteid kohaldamisele.

Kohtuasjas C-212/98 esitas Euroopa Komisjon hagi Iiri Vabariigi vastu¹⁰⁷ seetõttu, et Iirimaa ei suutnud kooskõlastada siseriiklikku seadusandlust direktiivi 93/83/EEC sätteid. EÜ Komisjon esitas hagi tuginedes Euroopa Ühenduse asutamislepingu art 226 sätetele. Direktiivi sätteid tuli siseriikliku seadusandlusesse sisse viia 1.01.1995. Iiri valitsus, vaatamata lubadusele ühtlustada seadusandlus juba 1963 aastal vastu võetud Autoriõiguse seadusesse täienduste ja paranduste sisseviimisega, oma kohustust ei täitnud. Euroopa Komisjon kohustas oma 17.07.1996 kirjaga Iiri valitsust täitma oma kohustus kahe kuu jooksul ning selle aja möödudes esitas 9.06.1998 hagi Euroopa Kohtusse. Iiri valitsus võttis omaks siseriikliku seadusandluse direktiivi sätetega kooskõlla viimisega viivitamise, kuid põhjendas seda Iiri Ülemkohtu seisukohaga, et direktiivi sätete siseriiklikku õigusesse sisseviimine peab toimuma üksnes esmase õiguse, seega Eesti mõistes siis seaduse tasandil mitte seadusest alamal seisvate õigusaktidega, tasandil ning on otstarbekas teha seadusesse täiendused ja parandused üheaegselt ning kuna autoriõiguse seadus vajab kaasajastamist, leidis Iiri valitsus, et muudatuste ja täienduste tegemine tuleb teostada üheaegselt.

Kohus asus seisukohale, et siseriiklikult kehtestatud tavad, protseduurireeglid või siseriiklikud asjaolud ei saa olla objektiivseks põhjenduseks liikmesriigi kohustuste õigeaegselt täitmata jätmisel. Kohus leidis, et Iirimaa ei ole täitnud oma kohustust ühtlustada direktiivi nõuded siseriiklikku seadusandlusesse ning seega jätnud täitmata oma liikmesriigi kohustuse, mis on sätestatud direktiivi art. 14.

¹⁰⁶ EK otsus 14.07.2005, kohtuasjas C-192/04, OJ C 217, 03/09/2005, lk 19.

¹⁰⁷ EK otsus 25.11.1999, kohtuasjas C-212/98, ECR 1999, lk I-8571.

Direktiivi sätted on autoriõiguse seadusesse sisse viidud 09.12.1999 vastu võetud ja 06.01.2000 jõustunud autoriõiguse seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seadusega, kusjuures õiguse teostamine toimub autoreid esindava ühingu vahendusel,¹⁰⁸ erandiks on vaid raadio- ja televisiooniorganisatsioon. Selline nn sundesindamine on tingitud majanduslikest kaalutlustest.

1.3.3.4. Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv autoriõigusega ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kaitse kehtivuse tähtaegade ühtlustamise kohta

Berni Konventsiooni vastuvõtmisel pidi autoriõiguse kaitse tähtaeg katma autori eluea ning teise, autorile järgneva põlvkonna eluea. Piisavaks kaitsetähtajaks peeti autori eluiga ja 50 aastat pärast autori surma. Keskmine eluiga on aastate jooksul oluliselt pikenenud ning Euroopa komisjon leidis vajaliku olevat autoriõiguse kaitsetähtaega pikendada.¹⁰⁹

Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv 93/98/EMÜ 29.10.1993 autoriõigusega ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kaitse kehtivuse tähtaegade ühtlustamise kohta sätestab autoriõiguse kehtivuse üldiseks tähtajaks autori eluaja ja 70 aastat pärast autori või ühise autorsuse korral viimase üleelanud autori surma. Direktiivi sätestab ka üldisest tähtajast erinevad, lühendatud õiguse kaitse tähtajad anonüümse või pseudonüümi alla avaldatud teoste,¹¹⁰ autoriõigusega kaasnevate õiguste,¹¹¹ varem avaldamata teoste kaitse¹¹² ja teaduspublikatsioonide kaitse¹¹³ puhul. Lisaks kaitsetähtaegadele sätestab direktiiv, et kinematograafilise või audiovisuaalse teose autoriks või üheks autoriks loetakse pearežissööri.¹¹⁴

Oluline on art 10 p 2 sätestatud põhimõtte, mille kohaselt 1.07.1995 aastal vähemalt ühes liikmesriigis kehtiv kaitse autoriõigusega või autoriõigusega kaasnevate õigustega kaitstavatele teostele laiendab kaitset kõigisse liikmesriikidesse. Euroopa Kohus on kaitsetähtaega analüüsinud kohtuasjas Land Hessen v G.Ricordi & Co Bühnen und Musikverlag GmbH.¹¹⁵ Kohtuasjast selgub, et Saksa autoriõiguse ja kaasnevate õiguste

¹⁰⁸ AutÕS § 79 lg 1.

¹⁰⁹ Fr. Abbott jt, lk 1006.

¹¹⁰ Art 1 p 3 järgi on kaitsetähtaeg 70 aastat pärast teose õiguspärasest üldsusele teatavaks tegemist.

¹¹¹ Art 3p 1 järgi lõpevad esitaja õigused 50 aastat pärast teose esmakordset esitamist või esituse salvestuse õiguspärasest avaldamist või üldsusele edastamist.

¹¹² Art 4 p 1 järgi on autori varaliste õigustega võrdselt kaitstud selle isiku õigused, kes pärast autoriõiguse kaitse kehtivuse tähtaja lõppemist esmakordselt õiguspäraselt avaldab või õiguspäraselt edastab üldsusele varem avaldamata teose, tähtajaga on 25 aastat arvates teose esmakordsest õiguspärasest avaldamisest või õiguspärasest üldsusele edastamisest.

¹¹³ Art 5 järgi võib kehtestada kuni 30 aastase kaitse kriitika- ja teaduslikele väljaannetele teoste osas, mille autoriõigusliku kaitse tähtaeg on lõppenud.

¹¹⁴ Art 2 p 1.

¹¹⁵ EK otsus 06.06.2002, kohtuasjas C 360/00, ECR 2002, lk I-05089, sisaldub Kultuuriministeeriumi poolt tõlgitavas kogumikus.

seadus¹¹⁶ § 120 (1) ja § 121 (1) ja (4) sätestas erineva teose kaitse ajalise ulatuse saksa autoritele ja välismaistele autoritele. Saksa autoritele ning neile välismaistele autoritele, kelle teos on esmakordselt avaldatud Saksamaal või avaldatud Saksamaal 30 päeva jooksul pärast esmaavaldamist välismaal, ketis kaitse autori eluea ning 70 aastat pärast tema surma, teistele autoritele vastavalt rahvusvahelistele kokkulepetele, milleks oli Berni Konventsiooni art 7 (1) järgi 50 aastat. Itaalia seaduste¹¹⁷ alusel oli kaitse tähtaeg 56 aastat pärast autori surma. Berni konventsiooni 7(8) sätestab, et „igal juhul reguleerib kaitse kestvuse tähtaega selle riigi seadusandlus, kus kaitset nõutakse; kuid see tähtaeg ei pea ületama teose päritolumaal fikseeritud tähtaega, kui antud riigi seadusandlus ei sätesta teisiti.”

Kohus leidis, et hoolimata sellest, et teose autor¹¹⁸ suri enne asutamislepingu jõustumist, laieneb asutamislepingus sätestatu kõnesolevale vaidlusele, sest autoriõigus võib kuuluda ka autori õigusjärglastele ning õigusjärglase õigused olid jõus sellel ajal, kui asutamisleping jõustus. Kohus jõudis järeldusele, et asutamislepingus sätestatud mittediskrimineerimise nõue laieneb autorile, kes suri enne asutamislepingu jõustumist ning saksa õiguses sätestatud vahetegu Saksa kodakondsuses autorite ja välismaiste autorite vahel on lubamatu.

Direktiivi sätted on autoriõiguse seadusesse sisse viidud 09.12.1999 vastu võetud ja 06.01.2000 jõustunud autoriõiguse seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seadusega, kuid Eesti ei ole eraldi sätestanud teaduspublikatsioonide kaitse lühendatud tähtaega.

1.3.3.5. Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv andmebaaside õigusliku kaitse kohta

Berni Konventsioon reguleerib üksnes kirjandus- ja kunstiteoste kaitset. TRIPS leping annab kaitse ka sellistele andmebaasidele, mis sisaldavad endas intellektuaalset loomingut, kuid jätab lahtiseks selliste andmebaaside kaitse, mis ei sisalda endas intellektuaalset loomingut. Euroopa Liit on selle lünga täitnud ja probleemi lahendanud.¹¹⁹ Andmebaaside direktiivi ettepaneku esitamise võttis Euroopa Komisjon eeskujuks Skandinaaviamaades juba seaduses sätestatud andmebaaside kaitse võimaluse *sui generis* õiguse alusel. Avalike andmete kronoloogilist või alfabeetilist järjestamist ei saa pidada selliseks loominguliseks tegevuseks, mis on käsitletav originaalsusena. Samas on vaja kaitsta investeeringuid. Kontinentaalne õigussüsteem annab õiguse omajale lisaks autoriõigusele ka nn teise ringi kaitse kõlvatu

¹¹⁶ Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte, Bundesgesetzblatt 1965 I, p 1273.

¹¹⁷ Seadus nr 633 22.04.1941 art 25, GURI nr.166, 16.07.1941, määrus nr 440 art 1 20.07.1945, GURI nr 98 16.08.1945.

¹¹⁸ vaidlus käis Giacomo Puccini (1858 Lucca - 1924 Brüssel) ooperi La Boheme esitamise õiguse üle.

¹¹⁹ Fr. Abbott jt, lk 1013.

konkurentsi sätete alusel, kuid üldise õiguse riikides selline kaitse võimalus puudus. *Sui generis* õiguse alusel on võimalik just investeringute kaitse. *Sui generis* on iseseisev õigusrežiim, mille puhul ei ole oluline mitte andmebaasi koostaja loominguiline panus andmebaasi valmimisel vaid kaitstakse tema poolt andmete kogumiseks tehtud investeringuid. Tuleb rõhutada, et *sui generis* õigus on täiesti Berni Konventsiooni väline normistik ja seetõttu oli Euroopa Liidu poolt andmebaaside õiguskaitse kehtestamine suur samm.¹²⁰

Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv 96/9/EÜ 11.03.1996 andmebaaside õigusliku kaitse kohta sätestab, et andmebaasina saab käsitleda kirjandus-, kunsti, muusika- ja muude teoste kogumikke ning muu materjali kogumikke, mis sisaldab näiteks tekste, helisid, kujundeid, arve, fakte ja andmeid.¹²¹ Direktiivi art. 3 lg 1 sätestab, et autoriõiguse alusel kaitstakse andmebaase (kogumikke), mille sisu valiku või korralduse tõttu vastab teose tunnustele. Andmebaase, mis ei ole teosed, kaitstakse *sui generis* põhimõtte alusel.

Autoriõiguse alusel kaitstavate andmebaaside kaitse tähtaeg on vastavalt art. 10 p 1 autori eluiga ning 70 aastat pärast autori surma ning art. 10 p 2 järgi *sui generis* õiguse alusel kaitstavate andmebaaside tähtaeg 15 aastat.

Andmebaase võib kasutada ilma andmebaasi koostaja nõusolekuta isiklikel, hariduslikel, teaduslikel, informatsioonilistel, halduslikel, õigusemõistmise ja ühiskondliku julgeoleku eesmärkidel, kuid autori nõusolekuta võib teha väljavõtteid isiklikeks vajadusteks üksnes mitte-elektroonilistest andmebaasidest.¹²² Olgugi, et andmebaasid on autoriõigusega kaitstavad juba ligikaudu kümme aastat, on esimesed kohtuasjad Euroopa Kohtusse jõudnud alles nüüd. Kohtuasjas *The British Horseracing Board Ltd jt v William Hill Organization Ltd*¹²³ kasutas kostja kihlvedude korraldamiseks hageja poolt koostatud andmebaasides sisalduvaid andmeid. Kohtuasja menetlemisel otsustas *Court of Appeal* küsida eelotsustuse korras selgitust andmebaaside direktiivi mõistetele „andmebaasi oluline osa” ja „andmebaasi mitteoluline osa” ning „kogumine” ja „kontrollimine.” Samuti soovis Inglise kohus teada kuidas tuleb mõista „andmebaasist väljavõtte tegemise” ja „taaskasutamise” all.

Euroopa Kohus selgitas oma otsuses, et andmebaasi sisu kogumiseks tehtud investeringud tähendavad „vahendeid, mida on kasutatud olemasoleva materjali omandamiseks ja selle

¹²⁰ P. Groves jt, lk 89-90.

¹²¹ Preambula p 17.

¹²² Art 9.

¹²³ EK otsus 09.11.2004, kohtuasjas C-203/02, ECR 2004, lk I-10415.

koondamiseks nimetatud andmebaasi. See mõiste ei hõlma andmebaasi sisuks oleva materjali loomiseks kasutatud vahendeid.” Andmebaasi sisu kontrollimise jaoks tehtud investeeringutena tuleb käsitleda „vahendeid, mida on kasutatud andmebaasis sisalduva informatsiooni usaldusvääruse tagamiseks, omandatud materjali täpsuse kontrollimiseks nii selle andmebaasi koostamisel kui ka andmebaasi kasutuses olemise ajal. Hiljem andmebaasi lisatava materjali loomise ajal kontrollimistoiminguteks kasutatud vahendeid seevastu selle mõiste alla ei kuulu.” Andmebaasist väljavõtte tegemist ja taaskasutamist tuleb tõlgendada selliselt, et „need hõlmavad andmebaasi kogu sisu või selle olulise osa iga lubamatu omastamise ja üldsusele levitamise juhtumit. Need mõisted ei eelda otsest juurdepääsu asjakohasele andmebaasile.” Kohus rõhutab ka asjaolu, et andmebaasi tegijal on ka pärast andmebaasi üldsusele kättesaadavaks tegemist õigus keelata või lubada väljavõtete tegemist andmebaasist ja andmete taaskasutamist. Andmebaasi sisu kvantiteeti mõiste seob kohus andmebaasis sisalduva informatsiooni mahuga, mida tuleb hinnata lähtuvalt andmebaasi kogumahust. Andmebaasi sisu kvaliteedi soe kohus aga tehtud investeeringu tähtsusega. Viimasena rõhutab kohus, et „Direktiivi 96/9 artikli 7 lõikes 5 sätestatud keeld hõlmab lubamatut väljavõtete tegemist ja/või taaskasutamist, mis oma korduva iseloomu tõttu võib viia selle andmebaasi kogu sisu või sisu olulise osa taasloomiseni ja/või üldsusele kättesaadavaks tegemiseni ilma andmebaasi tegija loata, ning mis tekitab seeläbi andmebaasi tegija investeeringule tõsist kahju.”

Kohtuasjas C-370/99¹²⁴ esitas Euroopa Komisjoni hagi Iiri Vabariigi vastu, sest Iirimaa oli jätnud kohaldamata direktiivi 96/9/EC. Taaskord leidis kohus, et Iirimaa on jätnud täitmata oma kohustuse kooskõlastada täheaegselt direktiivi sätteid, mis on sätestatud direktiivi art 15. Samale järeldusele jõudis kohus ka.

Eesti on direktiivi sätteid autoriõiguse seadusesse sisse viidud 09.12.1999.a vastu võetud ja 06.01.2000.a jõustunud autoriõiguse seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seadusega ning on direktiivi sätteid muudatusteta üle võtnud.

1.3.3.6. Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta infoühiskonnas

Teine Roheline Raamat¹²⁵ rõhutab, et infoühiskonnas toimub kaupade ja teenuste pakkumine digitaalses keskkonnas. Selline teenuste ja toodete pakkumine nõuab lisaks loomingu

¹²⁴ EK otsus 11.01.2001, kohtuasjas C-370/99 ECR 2001, lk I-297.

¹²⁵ Copyright and Related Rights in the Information Society, COM/95/0382.

panusele ka olulisi investeeringuid. Samas on digitaalses keskkonnas teose ebaõige kasutamine, eelkõige loata reprodutseerimine ja levitamine, äärmiselt kerge ja kiire. Seetõttu tekkiski vajadus tõhusa õigusliku raamistiku järele. Infoühiskonna direktiiv on vastu võetud harmoneerimaks reprodutseerimisõigust, avalikkusele edastamise õigust ja levitamiseõigust. Direktiivi käsitleb ka kopeerimisvastaseid tehnilisi kaitsemeetmeid ja õiguste teostamise kohta käivat teavet. Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv 2001/29/EÜ 22.05.2001 autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta infoühiskonnas kuulub teise ehk Interneti põlvkonda ning selles on õigusliku regulatsiooni ühtlustamise asemel pööratud olulist tähelepanu õiguste rakendamisele.¹²⁶ Direktiiv lähtub otseselt rahvusvahelistes kokkulepetest¹²⁷, mis on vastu võetud Ülemaailmse Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni (WIPO) raames toimunud diplomaatilisel konverentsil 1996.a. detsembris.¹²⁸ Direktiiv laieneb kõikidele eelnevalt vastu võetud autoriõiguse alastele direktiividele. Euroopa Komisjoni raportitest¹²⁹ direktiivide 91/250/EEC ja 92/100/EEC kohta nähtub, et infoühiskonna direktiiviga on kõrvaldatud mitmed vastuolud ja ebakõlad, mis selgusid pärast nimetatud direktiivide vastuvõtmist. Direktiivi koostamisel tegi Euroopa Parlament mitmeid täiendusi¹³⁰ Euroopa Komisjoni poolt esitatud esmasele ettepanekule.¹³¹ Euroopa Komisjoni täiendatud ettepaneku kohaselt puudutasid Euroopa Parlamendi parandused reprodutseerimisõiguse erandeid nagu isiklikuks kasutamiseks mõeldud kopeerimist, mis on sätestatud art 5 (2) b, õppe- ja teadustöö eesmärgil tehtud koopiaid, mis on sätestatud art 5 (3) a. Samuti leidis Euroopa Parlament, et puudega isikute huvides tuleb reprodutseerimisõiguse erandit laiendada kõikidele puuetega isikutele, mitte üksnes nägemis- ja kuulmispuudelistele isikutele. Euroopa Komisjon võttis arvesse ka ettepanekuid ajutiste koopiade tegemise lubamise kohta ja veel mitmeid teisi parandusi.

Isiklikuks tarbeks kopeerimine on jätkuvalt teema, mis kütab kirgi nii Euroopa Liidus kui mujal maailmas. Direktiiv sätestab „õiglase tasu” kontseptsiooni „õiglase hüvitise” kontseptsiooniga, mis asjatundjate arvates on nõrgem eelnevast.¹³²

¹²⁶ Gr.J.H. Smith, *Internet law and Regulation*, Sweet & Maxwell, 2002, komm 2-013.

¹²⁷ Proposal for a European Parliament and Council Directive on the harmonization of certain aspects of copyright and related rights in the Information Society, COM (97) 628 final, C 108, 7.4.1998, p 6.

¹²⁸ 20.12.1996 toimunud konverentsil võeti vastu WIPO autoriõiguse leping ja WIPO esituse ja fonogrammide leping, mis on Eesti poolt allkirjastatud 29.12.1997.a. RT II 1998, 1,5. Ka Euroopa liit on lepingud alla kirjutanud.

¹²⁹ Report on the legal protection of computer programmes ja Report on the public lending right in the European Union.

¹³⁰ Amended proposal for a European Parliament and Council Directive on the harmonization of certain aspects of copyright and related rights in the Information Society.

¹³¹ Proposal in the Information Society.

¹³² J. Reinbothe, *Private Copying, Levies and DRMs against the Background of the EU Copyright Framework*, kättesaadav: www.europa.eu.int/comm/internal_market/copyright.

Järgnevalt direktiivi sisust. Direktiivi art 2 kohaselt on autoril¹³³ ainuõigus lubada oma teose reprodutseerimist.¹³⁴ See õigus tähendab ka seda, et autoril on õigus lisada oma teosele tehniline vahend, mis takistab reprodutseerimist või varustada oma teos vastava teabega. Reprodutseerimisõigusele vastab liikmesriigi kohustus¹³⁵ kehtestada seadusandluses sanktsioonid autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kaitseks kavandatud tehnilistest meetmetest lubamatu kõrvalehoidmise korral selle isiku suhtes, kes teadis või pidi teadma oma tegevuse eesmärki. Tehniliste meetmetega seotud kohustuste loetelu on äärmiselt lai. Liikmesriikidel on kohustus sanktsioneerida isiku tegevus, kes eemaldab või muudab mis tahes elektroonilist õiguste teostamist käsitlevat teavet, või levitab, impordib levitamiseks, kannab üle, edastab või teeb üldsusele kättesaadavaks teose või muu objekti koopia, millelt on nimetatud teave eemaldatud või muudetud, kui see isik teadis või pidi teadma, et ta oma tegevusega kutsus esile, võimaldas või soodustas autoriõiguse, autoriõigusega kaasnevate õiguste või *sui generis* õiguse rikkumist. Direktiivi art 3 kohaselt kuulub autorile ainuõigus otsustada oma teose üldsusele edastamise kohta.¹³⁶ Oluline on märkida, et teose edastamise õigus ei lõpe pärast esmakordset üldsusele edastamist, seega on vaja autori igakordset luba teose uuel üldsusele edastamisel.

Autoril on ainuõigus otsustada oma teose levitamise üle,¹³⁷ kuid selline õigus puudub autoriõigusega kaasnevate õiguste valdajatel. Direktiiv sätestab õiguse lõppemise, mis tähendab, et autoriõiguse valdaja levitamise õigus lõppeb õiguste valdaja poolt või tema nõusolekul Euroopa Liidus teose originaali või selle koopia esmakordse müügi või muul viisil autoriõiguse ülekandmise järgselt. See säte tähendab, et levitamiseõiguse lõppemine Euroopa Liidus¹³⁸ ei võta autorilt õigust otsustada oma teose levitamise üle Euroopa Liidust väljaspool asuvatel territooriumidel.¹³⁹ Reprodutseerimise õiguse, edastamise õiguse ja levitamise õiguse piiramine on art 5 järgi lubatud üldsuse huvides, haridus- ning õppeesmärkidel, raamatukogude ja arhiivide kasuks, uudiste edastamiseks, tsiteerimisel, puuetega inimestele kasutamiseks, kui see kasutamine on seotud isiku puudega,

¹³³ Samasugused õigused on lisaks autorile veel esitajal, fonogrammitootjal, esmase filmisarvestuse tootjal ja ringhäälinguorganisatsioonil.

¹³⁴ Reprodutseerimine võib olla otsene või kaudne, ajutine või alaline ning mis tahes viisil või mis tahes vormis, osaline või täielik.

¹³⁵ Art 6.

¹³⁶ Teose edastamine on õiguste objekti üldsusele kättesaadavaks tegemine kaabliga või kaablita vahendite abil sellisel viisil, et üldsuse liikmetel on teosele juurdepääs nende endi valitud kohas ja ajal.

¹³⁷ Art 4 defineerib levitamist kui teose originaali või selle koopiat mis tahes viisil üldsusele levitamist müümise kaudu või muul viisil.

¹³⁸ Euroopa Liiduga on võrdsustatud EFTA osalusriigid.

¹³⁹ Art 4 p 2.

tehtud mitteärilisel eesmärgil ning proportsioonis puude ulatusega, ning julgeoleku ja õigusemõistmise kasuks.

Koopiate tegemine paberkandjale või muule sarnasele infokandjale on lubatud autori loata, kuna selle kontrollimine ei ole võimalik, kuid autor on õigustatud saama selle eest õiglast tasu, kuid sellist kopeerimise võimalust ei saa kasutada muusikateoste puhul. 140 Tasu kogumise viisi direktiiv ei sätesta, mis tähendab, et selle kehtestamine on liikmesriikide pädevuses.

Isiklikuks mitteärilise eesmärgiga¹⁴¹ kasutamiseks on võimalik samuti teost reprodutseerida autori nõusolekuta, kuid õiglast tasu makstes. Õiguste valdaja nõusolekuta võib reprodutseerida arhiveerimis- ja säilituseesmärkidel otseseid või kaudseid majandus- või kaubandushüviseid mitte taotletavates asutustes. Lühiajalised salvestused, mida ringhäälinguorganisatsioonid võivad teha oma vahendite abil ja enda saadete jaoks ajutisi salvestisi ning õiguste valdaja loata võivad raadio- või televisioonisateid reprodutseerida sotsiaalasutused mitteärilistel eesmärkidel ja õiglase hüvitise tasumisel.¹⁴²

Eesti on direktiivi sätteid on muudatusteta autoriõiguse seadusesse sisse viinud 22.09.2004 vastu võetud autoriõiguse seaduse muutmise seadusega,¹⁴³ kuigi direktiivi art 13 järgi oli rakendamise tähtajaks 22.12.2002. Pean vajalikuks välja tuua selle, et õiguste teostamist käsitleva teabe muutmise või kõrvaldamine on AutÕS § 81² järgi kvalifitseeritav vääriteona.

1.3.3.7. Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv algupärase kunstiteose autori õiguse kohta saada hüvitist edasimüügi korral

Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv 2001/30/EÜ 27.09.2001 algupärase kunstiteose autori õiguse kohta saada hüvitist edasimüügi korral, sätestab originaalkunstiteose autori õigus saada osa teose edasimüümise müügihinnast, kui ostjateks, müüjateks või vahendajateks on elukutselised kunstiturul tegutsejad¹⁴⁴ ja edasimüügiõigus võib piirata tehingute puhul, kui müüja on saanud teose otse autorilt, vähem kui kolm aastat enne müüki ning müügihind ei ületa 100000 EUR. See õigus on võõrandamatu ning seda õigust ei saa loovutada.

¹⁴⁰ Art 5 p 2a.

¹⁴¹ Direktiivis kasutatakse terminit „otsene või kaudne kaubanduslik kasutuseesmärk.”

¹⁴² Art 5 p 2.

¹⁴³ RT I 2004, 71, 500.

¹⁴⁴ Art 1, elukutselise kunstiturul tegutsejana tuleb käsitleda eeskätt galeriste ja oksjonikorraldajaid.

Direktiivi art. 2 järgi hõlmab edasimüügiõigus maalikunsti- ja graafikateoseid või skulptuurteoseid,¹⁴⁵ kui need on kunstniku enese valmistatud või algupäraste kunstiteostena käsitatavad koopiad, mis on tehtud kunstniku enda poolt või tema loal limiteeritud arvul. Direktiivi art. 3 järgi on minimaalne müügihinna määr 3000 EUR ja selle suurus võib liikmesriik vähendada ning art. 4 sätestab tasu määrad protsentidena müügihinnast. Art 6 kohaselt võib tasu kogumisega tegeleda autorite kollektiivse esindamise ühing. Kaitse tähtaeg on autori eluiga ja 70 aastat pärast autor surma ning art.9 järgi on autoril õigus saada informatsiooni edasimüügi kohta kolm aastat pärast edasimüügi toimumist.

Direktiivi rakendamise tähtajaks on 31.12.2005, kuid Eesti autoriõiguse seadus¹⁴⁶ sisaldas edasimüügi õigust puudutavaid sätteid juba algtekstis, lisatud on vaid täpsustav säte hüvitise tasumise tingimuste kohta.¹⁴⁷

1.3.3.8. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv intellektuaalomandi õiguste jõustamise kohta

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2004/48/EÜ 29.04.2004 intellektuaalomandi õiguste jõustamise kohta on otseselt õiguste rakendamist puudutav õigusakt, mille rakendamise tähtajaks on 29.04.2006. Euroopa Komisjoni ajendas direktiivi vastu võtma asjaolu, et harmoniseeritud materiaalõigus ei anna autoriõiguse omajale piisavat kaitset, kui on jäetud reguleerimata menetlusõiguslikud aspektid. Komisjoni ettepanek lähtub põhimõttest, et autoriõiguse rikkumised on üle-Euroopalised ning seetõttu tuleb ka meetmed õiguste rikkumise ohjamiseks olema üldised ja ühetaolised. Mõnede liikmesriikide nõrgem õiguskord kannustab piraattoodete müüki ning seetõttu on nendes liikmesriikides häiritud kaupade ja teenuste vaba liikumine, sest legaalsed ettevõtjad peavad tegema rohkem pingutusi konkurentsipüsimeks. Liikmesriikide õigus tõendite kogumise, ajutiste meetmete rakendamise ja tõkendite kohaldamisel ning kahju hüvitamisel on äärmiselt erinev.¹⁴⁸ Komisjoni ettepanekust selgub, et direktiiv lähtub üksnes majanduslikest kaalutlusteks ning direktiivi eesmärk on autoriõiguste omajate varaliste õiguste

¹⁴⁵ Direktiiv sisaldab näidisloetelu kunstiteostes: pildid, kollaažid, maalid, joonistused, gravüürid, graafilised lehed, litograafiad, skulptuurid, seinakatted, keraamikaesemed ja fotod.

¹⁴⁶ AutÕS § 15.

¹⁴⁷ Autoriõiguse muutmise seaduse, vastu võetud 09.12.1999, RT I 1999, 97, 859.

¹⁴⁸ Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on measures and procedures to ensure the enforcement of intellectual property rights, COM /2003/0046 final, COD 2003/0024, kättesaadav: www.europa.eu.int/internal_market/comm .

kaitse.¹⁴⁹ Komisjoni ettepanekust selgub, et taaskord on direktiivi väljatöötamisele tõuke andnud Saksamaa muutunud kohtupraktika, seda just kahju hüvitamise nõuete osas. Arvestatud on ka Euroopa Kohtu seisukohtadega.¹⁵⁰

Direktiiv on kui koor erinevate Euroopa Liidu liikmesriikide menetlusõiguses kasutuses olevatest meetmetest, mida tuleb liikmesriikidel rakendada kogu intellektuaalomandi kaitseks, seega siis mitte üksnes autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste kaitseks. Direktiivi preambulas¹⁵¹ selgitatakse, et direktiiv ei reguleeri kohtualluvuse ja kohtulahendite tunnustamise ja täitmise probleeme, mis on reguleeritud Euroopa Liidu nn Brüsseli määrusega¹⁵² vaid muid menetlusõiguslikke aspekte.

Isikuteks,¹⁵³ kellel on õigus direktiivis kirjeldatud meetmete rakendamist nõuda, saavad olla õiguste omajad, nende volitatud isikud¹⁵⁴ või intellektuaalomandi kollektiivõiguste halduskogud. Preambula p 18 rõhutab, et õigustatud isikul peaks olema ka otsene huvi ja seaduslik alus meetmete rakendamiseks. Kõige olulisemaks osaks¹⁵⁵ direktiivis tulebki pidada tõendite ja muu asjas tähtsust omava informatsiooni kogumist ja ajutiste meetmete rakendamist.¹⁵⁶ Direktiivi järgi peavad siseriiklikud menetlusnormid võimaldama kohtul õigustatud isiku taotlusel koguda tõendeid, sealhulgas konfidentsiaalset teavet sisaldavaid tõendeid, nii kohtumenetluse ajal¹⁵⁷ kui ka enne kohtumenetluse algust ning tagama tõendusmaterjali säilitamise ja vajadusel ka konfidentsiaalsuse.¹⁵⁸ Direktiivi art 8 käsitleb teabe esitamise kohustust, mis tähendab, et õiguste rikkujal või õigust rikkuva kauba/teenuse valdajal on kohustus anda teavet kauba päritolu, levitamise võrgustiku jm asjaolude kohta. See direktiivi säte tähendab seda, et piraatkauba levitamise võrgustiku ühe lüli tabamisel on õigusi rikkuval isikul kohustus „üles anda” kogu võrgustik.

¹⁴⁹ Komisjon mainib ettepanekus ka kultuurisektori arendamise ja kultuuripärandi säilitamise vajadust.

¹⁵⁰ Proposal to ensure the enforcement of intellectual property rights.

¹⁵¹ p 11.

¹⁵² Euroopa Nõukogu määrus 44/2001 kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades, OJ L 012, 16/1/2001.

¹⁵³ Art 4.

¹⁵⁴ Kõige tavalisem õiguste kasutamise viis peale õiguse omaja, on kasutamine litsentsi alusel.

¹⁵⁵ Direktiivi 2. ja 3. jagu.

¹⁵⁶ Art 9.

¹⁵⁷ Art 6.

¹⁵⁸ Art 7 p 1.

Direktiiv sätestab erinevad ennetavad ja tõkestavad meetmed, mida kohus saab rakendada nii õiguse rikkuja¹⁵⁹ kui muude turustajate¹⁶⁰ suhtes enne kohtumenetlust ja kohtumenetluse ajal. Ennetavate meetmetena on võimalik *ex parte* menetluses konfiskeerida õigust rikkuva kaup¹⁶¹ ja ka õigust rikkuva isiku muu vara eeldatava kahjunõude hüvitamise täitmiseks¹⁶² samuti parandusmeetmena õigust rikkuva kauba turult eemaldamist õigust rikkuva isiku kulul.¹⁶³

Kohtuasjas *Hermes International v FHT Marketing Choise BV*¹⁶⁴ on võtnud seisukoha rahvusvaheliste kokkulepete ning ühenduse õiguse koosmõjude kohta. Kohus selgitas TRPIS lepingus sätestatud ajutiste meetmete olemust ning võttis seisukoha EK pädevuse suhtes tõlgendada rahvusvahelisi lepinguid, mille liikmeks on liikmesriigid. Kohtuasi puudutas küll kaubamärgi vaidlust, kuid TRIPS art 50 sätestatud ajutised meetmed peavad olema kohaldatavad kõikide intellektuaalse omandi valdkondade suhtes mitte üksnes tööstusomandi suhtes. Oluline on kohtuasja juures kohtu seisukohta kohtumenetluses kasutatavate ajutiste meetmete kohta. Kohus asus seisukohale, et ajutise meetmena tuleb käsitleda sellist meetet, mida iseloomustatakse siseriiklikus õiguses kui „kohene ajutine meede“ ning mida rakendatakse tungival vajadusel, vastaspoolel on võimalus olla ära kuulatud kaebuse esitamisel, kohtu otsustus meetme rakendamiseks on põhjendatud ja esitatud kirjalikus vormis pärast asjaolude ära kuulamist, otsustust saab vaidlustada ning olgugi, et pooled võivad alustada kohtumenetlust, aktsepteerivad pooled otsustust tavaliselt kui lõplikku lahendit. Direktiivi sõnastamisel on arvestatud kohtu seisukohta.

Eesti ei ole direktiivi ühtlustamiseks autoriõiguse seadust veel muutnud, kuid ennetavate meetmete rakendamine, mitte küll direktiivis sätestatud ulatuses, on osaliselt¹⁶⁵ võimalik tsiviilkohtumenetluse seadustikus (edaspidi ka TsMS) sätestatud hagitagamise abinõude¹⁶⁶ kaudu.

¹⁵⁹ Art 9.

¹⁶⁰ Art 11.

¹⁶¹ Art 9 p 1a.

¹⁶² Art 9 p 1b.

¹⁶³ Art 10 p 1.

¹⁶⁴ EK otsus 16.06.1998, kohtuasjas C-53/96, ECR 1998, lk I-03603.

¹⁶⁵ Õigust rikkuva kauba turult eemaldamine tsiviilkohtumenetluse raames on problemaatiline. Vt magistririto järgmine peatükk.

¹⁶⁶ TsMS § 156 lg 1.

1.3.3.9. Euroopa Ühenduse Nõukogu määrus võltsitud ja piraatkaupade vabasse ringlusse lubamist, ekspordi, reeksporti või peatamisprotseduuri algatamist keelustavate meetmete sätestamise kohta

Euroopa Ühenduse Nõukogu määrus nr 3295/94 art 1 lg 2 b defineerib piraatkauba mõiste. Piraatkaup on määruse järgi „igasugune kaup, mis on või mis sisaldab endas koopiat, mis on valmistatud ilma autoriõiguste või autoriõigusega kaasnevate õiguste valdaja loata, kui koopiade valmistamine rikub valdaja õigusi kas Ühenduse õiguse või liikmesriigi õiguse alusel selles riigis, kus tollile vastav avaldus esitatakse”. Määruse art 3 kohaselt saab õiguste valdaja esitada tollile kirjaliku avalduse meetmete tarvitusele võtmiseks juhul, kui piraatkaup või võltsitud kaup ületab määruses sätestatud viisil liikmesriigi piiri. Avaldus peab kirjeldama kaupa piisava täpsusega, et tollil oleks võimalik kõnealune kaup identifitseerida ning avaldusele peavad olema lisatud tõendid selle kohta, et avaldaja on õiguste valdaja ja avaldaja peab esitama kõik temale teadaoleva informatsiooni, et toll saaks oma otsuses tugineda kõikidele teadaolevatele asjaoludele, kuid asjaolude teatamata jätmise iseenesest ei tohi olla tolli poolt avalduse täitmise keeldumise aluseks.

1.3.3.10. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv infoühiskonna teenuste teatud õiguslike aspektide, eriti elektroonilise kaubanduse kohta siseturul

Osaliselt puudutab autoriõigust ja autoriõigusega kaasnevaid õigusi ka nn e-kaubanduse direktiiv. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2000/31/EÜ 08.06.2000 infoühiskonna teenuste teatud õiguslike aspektide, eriti elektroonilise kaubanduse kohta siseturu on oluline seetõttu, et sätestab liikmesriikide kohustuse tagada teenuste vaba liikumine infoühiskonnas. Teenuste vaba liikumine võib olla piiratud autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste tagamiseks.¹⁶⁷ Autoriõiguse seisukohast on direktiiv oluline seetõttu, et määratleb ära, kes on vastutav autoriõiguse rikkumiste eest võrgukeskkonnas.¹⁶⁸

1.3.4. Edasised arengud Euroopa Liidu õiguses

Euroopa Komisjonil on töös ettepanek intellektuaalse omandi jõustamise tagamise kriminaalõiguslike meetmete ühtlustamise kohta¹⁶⁹ ja intellektuaalse omandi vastaste õigusrikkumiste vastase kriminaalõiguse võrgustiku tugevdamise kohta.¹⁷⁰ Ettepanekutest

¹⁶⁷ Art 3.

¹⁶⁸ Gr.J.H. Smith, komm 2-013.

¹⁶⁹ Proposal for a European Parliament and Council directive on criminal measures aimed at ensuring the enforcement of intellectual property rights, COM 2005/276 final, kättesaadav [:www.europa.eu.int/internal_market/](http://www.europa.eu.int/internal_market/).

¹⁷⁰ Proposal for a council framework decision to strengthen the criminal law framework to combat intellectual property offences, SEC 2005/848, kättesaadav: www.europa.eu.int/internal_market/.

võiks välja tuua Komisjoni seisukoha, et lisaks majanduslikele ja sotsiaalsetele riskidele toob võltsimine ja piraatlus kaasa ka tervise ja julgeoleku riske. Seetõttu on piraatluse ja võltsimise vastases võitluses õigustatud ka kriminaalõiguslike meetmete kasutamine ja ühtlustamine. Kriminaalõiguslike meetmete rakendamise aluseks on Euroopa põhiseaduse lepingu¹⁷¹ art 17 lg 2, mis sätestab, et intellektuaalne omand peab olema kaitstud ning TRIPS lepinguga võetud rahvusvahelised kohustused. Komisjoni ettepaneku kohaselt saab lugeda kriminaalkorras karistatavaks teoks kõiki tahtlikke intellektuaalse omandi õiguse rikkumisi. Karistustena näeb direktiiv ette nii vangistuse kui ka rahalise karistuse, lisaks veel õigerikkuja vara ja õiguse rikkumise vahendite konfiskeerimise ja hävitamise.¹⁷²

Komisjoni ülevaate kohaselt¹⁷³ jääb endiselt siseriikliku õiguse määrata teose originaalsuse tase niivõrd, kui see ei ole määratletud juba olemasolevates direktiivides¹⁷⁴ ja edasine originaalsuse termini ühtlustamine ei ole vajalik. Samuti ei pea Komisjon vajalikuks moraalsete õiguste regulatsiooni ühtlustamist ning termini „avalik” sisustamist. Komisjon toob ülevaates välja õiguse omaja problemaatika. Õiguse omaja on siiani määratletud ära siseriikliku õiguse poolt ning vajadus termini sisu ühtlustamise järgi ei ole olnud. Komisjon näeb siiski olukordi, kus võib tõusetud probleeme. Olukorras, kus teos luuakse tööülesannete käigus, kuid töötaja ja tööandja paiknevad erinevates riikides, võib termini erinev sisustamine tuua kaasa probleeme. Komisjon peab vajalikuks küsimuse edasist täpsemat analüüsimist ja vajadusel ka harmoniseerimist.¹⁷⁵ Euroopa Liidu jaoks on esmatähtis intellektuaalse omandi kaubanduslik kasutamine ning nõ autori õiguste turustamine.¹⁷⁶ Autorõiguste administreerimine toimub siiski siseriiklikul tasandil ning väga palju just kollektiivse esindamise organisatsioonide kaudu. Seetõttu on äärmiselt oluline ühtlustada õiguste kollektiivne teostamine Euroopa Liidu tasandil. Komisjon näeb ühtlustamiseks kahte võimalust. Esmalt on võimalik välja töötada suunised õiguste kollektiivse teostamise organisatsioonidele. Suunised sisaldaksid endas häid tavasid, mida organisatsioonid peaksid järgima. Teine võimalus on kohustada ühinguid endid välja töötama minimaalsed standardnõuded.¹⁷⁷

¹⁷¹ Euroopa põhiseaduse leping, OJ 2004/C 310/01.

¹⁷² Proposal on criminal measures aimed at ensuring the enforcement of intellectual property rights.

¹⁷³ Commission staff working paper on the review of the EC legal framework in the field of copyright and related rights, SEC 2004/995, kättesaadav arvutivõrgus www.europa.eu.int/internal_market/.

¹⁷⁴ Viide originaalsusele on EL direktiivis 91/250/EEC, EL direktiivis 93/98/EEC ja EL direktiivis 96/9/EC.

¹⁷⁵ Commission staff working paper.

¹⁷⁶ H. Pisuke, Euroopa Liidu autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kolm sammast, IOIK 2/2005, lk 9.

¹⁷⁷ T. Lueder, Legislative and Policy Developments in the European Union, kõne igaaastasel 13. Rahvusvahelisel intellektuaalse omandi õiguse ja poliitika konverentsil, kättesaadav arvutivõrgus www.europa.eu.int/internal_market/comm.

1.4. Rahvusvahelised kokkulepped millega Eesti Vabariik on ühinenud

1.4.1. Berni Konventsioon ja WIPO lepingud

Eesti Vabariik on ühinenud või taasühinenud kõigi oluliste rahvusvaheliste kokkulepetega autoriõiguse (ja autoriõigusega kaasnevate õiguste) valdkonnas, mis kehtestavad tänapäevases tsiviliseeritud ühiskonnas autorite õiguste kaitsele käibivad miinimumstandardid.

Esimesena pärast taasiseseisvumist ühines Eesti Vabariik 05.02.1994 Ülemaailmse intellektuaalse omandi organisatsiooni asutamise konventsiooniga, mis on alla kirjutatud 14.07.1967 Stockholmis. Sama aasta sügisel, 26.oktoobril, taasühines Eesti Vabariik Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsiooni Pariisi 1971 aasta redaktsiooniga.¹⁷⁸ Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsioon¹⁷⁹ sõlmiti 1886 ning selle konventsiooni täitmise tagamiseks ja administreerimiseks on loodud Ülemaailmne intellektuaalse omandi organisatsioon (edaspidi WIPO).¹⁸⁰ Berni Konventsioon sätestab autorite mittevaralised ja varalised õigused ning enamus olulistest konventsiooni sätetest, väljaarvatud mittevaraliste õiguste kaitse, on reguleeritud ka TRIPS lepingus. Eesti Vabariik on ühinenud ka rahvusvaheliste kokkulepetega, mis reguleerivad autoriõigusega kaasnevate õiguste kaitset ja nendeks on Fonogrammitootjat fonogrammi loata paljundamise vastu kaitsev konventsioon¹⁸¹ ja Teose esitaja, fonogrammitootja ja ringhäälinguorganisatsiooni kaitse rahvusvaheline konventsioon.¹⁸²

Eesti Vabariik on 29.12.1997 alla kirjutanud ka WIPO autoriõiguse lepingu ja esitus- ja fonogrammilepingu, kuid need on veel Riigikogu poolt ratifitseerimata. Lepingud jõustusid vastavalt 6.03.2002 ja 20.05.2002. Rahvusvahelised lepingud on Eesti Vabariigi õiguskorra osa ning sätestavad õigusliku raamistiku, määratledes ära minimaalsed standardi,¹⁸³ millele peab kokkuleppega ühinenud riigi õiguskord vastama.

¹⁷⁸ H. Pisuke, Eesti on Berni konventsiooni liige. Eesti Jurist 11/1994. lk 47.

¹⁷⁹ H. Pisuke, Berni Konventsioon ja Eesti: Minevikust tulevikku. Eesti Jurist 11/1993, lk 16.

¹⁸⁰ Samas, lk 19.

¹⁸¹ Eesti ühines konventsiooniga 9.12.1999 vastu võetud ratifitseerimisseadusega ning konventsioon jõustus Eesti suhtes 28.05.2000, RT II 1999,27,16.

¹⁸² Nn Rooma konventsioon, Eesti ühines konventsiooniga 9.12.1999 reatifitseerimisseadusega, RT II 1999,27,165.

¹⁸³ C. M. Correa, A. A. Yusuf, (editors) Intellectual Property and International Trade: The TRIPs Agreement, Kluwer Law Internationa, 1998, lk 49.

1.4.2. TRIPS leping

Pärast pikki läbirääkimisi sai Eesti Vabariik Maailma kaubandusorganisatsiooni liikmeks ning sellega seonduvalt ühines 13.11.1999 Maailma Kaubandusorganisatsiooni asutamislepinguga. Lepingu lisa 1C on Intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping nn TRIPS leping.¹⁸⁴

Kõige laiapõhjalisem rahvusvaheline kokkulepe selles vallas on TRIPS leping, mis on sõlmitud Maailma Kaubandusorganisatsiooni (edaspidi WTO) raames intellektuaalse omandi õiguste kohta, sest see käsitleb nii tööstusomandiõigusi, autoriõigus kui ka autoriõigusega kaasnevaid õigusi.¹⁸⁵ Leping käsitleb üksnes varalisi õigusi ning lisaks Berni konventsioonis sätestatud õiguste loetelule, lisab TRIPS rendi ja laenutamissoiguse. Mittevaralisi õigusi TRIPS leping ei käsitle.¹⁸⁶ TRIPS leping on oluline just menetlusõiguslikust seisukohast, sest ei Berni Konventsioon ega WIPO asutamise konventsioon ei käsitle menetlusõiguslikke probleeme vaid üksnes autori varalisi ja mittevaralisi õigusi.

TRIPS lepingu vastuvõtmise ajendiks oli asjaolu, et ligikaudu 5% maailma majandusest moodustavad võltsitud või piraatkaubad. TRIPS leping tegeleb just nimelt nende õiguslike faktoritega, mis saavad mõjutada piraatoodangu vastast võitlust.¹⁸⁷ Leping paneb riikidele kohustuse rakendada erinevaid õiguslikke meetmeid intellektuaalse omandi õiguste kaitsmiseks ja õiguste rikkumiste ärahoidmiseks. Muude õiguste rikkumiste korral on osalisriigid kohustatud tagama vähemalt tsiviilõiguslike kaitsemeetmete olemasolu, kuid piraatluse ja võltsimise puhul on oluliseks peetud lisaks tsiviilõiguslikele kaitsevahenditele ka karistusõiguslike ja haldusõiguslike kaitsevahendite olemasolu. Leping annab ka definitsioonid võltsitud kaubale ja piraatkaubale. Võltsitud kaup ja piraatkaup on selline kaup, mis rikub autoriõiguse või autoriõigusega kaasnevate õiguste omaja reprodutseerimisõigust.¹⁸⁸

TRIPS lepingu 3. peatükk sätestab meetmed, mida osalisriigid peavad rakendama. Rakendatavad meetmed peavad olema efektiivsed ning peavad võimaldama nii kohest tegutsemist kui ka tulevikus õiguse rikkumised ära hoida, samas ei tohi sellised meetmed

¹⁸⁴ TRIPS leping võeti vastu 15.04.1994.a Marrakešis toimunud konverentsil.

¹⁸⁵ Fr. Abbott, lk 344.

¹⁸⁶ J. Worthy, lk 5.

¹⁸⁷ B. Sodipo, Piracy and counterfeiting. GATT, TRIPS and developing countries, Kluwer Law Internationa, 1997, lk 4.

¹⁸⁸ C. M. Correa, Abdulqawi A. Yusuf, lk 150.

takistada legaalset kaubandustegevust ja peavad tagama nende pahatahtliku kasutuse võimatuse. Meetmed peavad olema õiglased, kuid samal ajal ei tohi need olla liigselt keerukad või kulukad õiguste omajale ega sätestada ebamõistlikke tähtaegu.¹⁸⁹ Leping ei kohusta osalisriike looma eraldi õiguskaitstesüsteemi intellektuaalse omandi õiguste kaitseks vaid rakendatavad meetmed peavad olema üldiselt rakendatavad tavaliste õiguskaitstesüsteemide ja õigusaktide raames.¹⁹⁰ Tsiviil- ja haldusõiguslike meetmete rakendamise menetlus peab vastama ausa ja õiglase kohtupidamise põhimõtetele.¹⁹¹ Euroopa Liit on TRIPS lepingu sätteid üle võtnud intellektuaalomandi õiguste jõustamise kohta käiva direktiiviga, seega on Eestil nii WTO liikmena kui EL liikmena kohustus kaitsemeetmeid rakendada.

Olulisemate sätetena tuleks välja tuua art 43, mis sätestab, et pooltel peab olema võimalus teise poole või kolmandate isikute valdusest kohtu abil välja nõuda asjas tähtsust omavaid tõendeid ja art 47, mis sätestab informatsiooni andmise kohustuse. Kohtul peab olema voli keelata vaidluse poolel õigust rikkuv tegevus, sealhulgas võimalus takistada imporditud õigust rikkuva kauba käibesse lubamist ning art 46 kohaselt peab olema võimalik pädeva organi otsuse alusel õigust rikkuv kaup ning selle tootmiseks kasutatavad vahendid ja materjalid kas hävitada või realiseerida väljaspool tavapärast kaubandusvõrku.¹⁹²

Eesti on leidnud selle sätte alusel huvitava võimaluse täiendada haridusasutuste arvutiparki. Autoriõiguse seaduse § 85 ja 86 sätestavad, et piraatkoopia konfiskeeritakse sõltumata karistuse kohaldamisest¹⁹³ ning sõltumata asjaolust kellele see kuulus¹⁹⁴ ning konfiskeeritud piraatkoopia hävitatakse¹⁹⁵ ning arvutisüsteem antakse üle haridus- ja teadusministeeriumile „tiigrihüppe“ sihtprogrammis kasutamiseks.¹⁹⁶ Käesoleval ajal on kohtulik menetluskord erikonfiskeerimise läbiviimiseks sätestatud üksnes väärtegude ja kuritegude menetlemisel ja väärteo menetlus otsuste täitmisel täitemenetluses. Tsiviilkohtul puuduvad praegu võimalused piraatkoopia konfiskeerimiseks, kuna vastavad menetlusnormid puuduvad.¹⁹⁷

¹⁸⁹ D. Gervais, *The Trips Agreement: Drafting History and Analysis*, Sweet & Maxwell, 1998, komm. 2.190.

¹⁹⁰ samas.

¹⁹¹ samas komm. 2.192.

¹⁹² samas, komm 2.196,2.197.

¹⁹³ § 85 lg 2.

¹⁹⁴ § 85 lg 3.

¹⁹⁵ § 85 lg 5.

¹⁹⁶ § 86 lg 1.

¹⁹⁷ Erikonfiskeerimist käsitleb töö alapeatükk 2.4.

TRIPS leping koosmõjus Maailma Kaubandusorganisatsiooni asutamislepinguga on väga mõjus rahvusvaheline surveabinõu osalisriikidele. Vastavalt maailma Kaubandusorganisatsiooni asutamislepingu¹⁹⁸ art III p 3 on võimalik lahendada riikidevahelisi vaidlusi vaidluste lahendamise organi¹⁹⁹ vahendusel. Juhul, kui osalisriik ei täida Maailma Kaubandusorganisatsiooni asutamislepinguga võetud kohustusi ning seetõttu jääb teise osalisriigi füüsiline või juriidiline isik kohustusi mittetäitnud riigis õigusliku kaitseta, võib selle füüsilise või juriidilise isiku asukohamaa esitada nõude kohustusi mittetäitnud riigi vastu. Karistuseks võib vaidluse võitnud riik kehtestada vastuabinõusid kuni kohustuste täitmiseni.²⁰⁰

¹⁹⁸ Tekst on Internetis kättesaadav www.wto.int.

¹⁹⁹ *Dispute Settlement Body ingl.keeles.*

²⁰⁰ J. A. L. Sterling, Trips agreement copyright and related rights, European Commission, 2000, lk 38.

2. Kohtupraktika menetluslikke probleeme

2.1 Õiguskaitse tagamisest üldiselt

Eesti autoriõiguse seadus annab autorile rea varalisi ja isiklikke õigusi, mis on oma olemuselt absoluutsed õigused st kõik isikud peale õiguse omaja peavad kohustatud isikutena jälgima, et nad autori õigusi ei rikuks.²⁰¹ Kuid kui selline rikkumise aset leiab ja õigusrahu on rikutud, peab õiguse omajal olema tõhusad ja kiired võimalused oma õiguste taastamiseks ja edaspidiste õigusrikkumiste ärahoidmiseks. Autoriõiguse seadus ei näe ette omaabi võimalust nagu näiteks asjaõigusseadus.²⁰² Omaabi ei ole autoriõiguse puhul mõeldavgi, sest tihti on autori õigust rikkuv objekt kellegi teise omandis. Ei ole ju kujutletav, et autor või tema õigusi esindav ühing korjaks ajakirjanduslevist kokku ajalehed, mis on avaldanud foto autori teosest autori nõusolekuta ja autoritasu maksmata. Kirjeldatud probleemi lahendamiseks on vajalik õiguskaitseorganite, olgu selleks siis politsei või kohus, sekkumist. Kohtumenetluse kvaliteet sõltub mitmetest asjaoludest, kuid eelkõige materiaaõiguse ja menetlusõiguse reeglitest.²⁰³

Õiguskaitsevahendite kasutamine on alati seotud teatava ajakuluga ning seetõttu on oluline, et asja menetleval õiguskaitseorganil oleks võimalus kasutada koheselt ajutisi meetmeid väidetavate õigusrikkumiste ärahoidmiseks, olemasolevate õigusrikkumiste peatamiseks ning tekkinud kahju vähendamiseks või selle suurenemise ärahoidmiseks.

Tsiviilkohtumenetluses on kaks olulist aspekti vaidluse kiireks ja õigeks lahendamiseks.²⁰⁴ Esiteks tõendite kogumine ning teiseks õigusrikkumiste edasine ärahoidmine, mis väljendub hagi tagamise võimaluses. Kohtuotsus kuulub täitmisele alles siis, kui sellele peale ei saa enam edasi kaevata. Teatud juhtudel on positiivse kohtulahendi ootamine liigselt aega nõudev ja selleks, et suurem kahju ära hoida, peab rakendama esialgset õiguskaitset. Eesti õiguses on võimalik tsiviilkohtumenetluse raames tagada õiguskaitse edasiste rikkumiste ärahoidmiseks hagi tagamise instituuti rakendades, mis on võimalik ka enne hagi esitamist. Samas puudub Eesti menetlusõiguses peaaegu täielikult töötav süsteem tõendite hankimiseks, samuti on probleeme konfidentsiaalsuse tagamisega kohtumenetluse ajal ja pärast kohtumenetluse lõppu. Menetlusõiguslikud probleemide lahendamine on oluline just seetõttu,²⁰⁵ et vastavalt nn Brüsseli määrusele²⁰⁶ on võimalik Euroopa Liidu piires täita ka nn riigipiiri üleseid ajutiste

²⁰¹ WIPO Intellectual property handbook, WIPO, 2001, komm 2.178.

²⁰² Asjaõigusseaduse § 41 lg 1.

²⁰³ R.Narits, lk 72.

²⁰⁴ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 3 järgi on kohtumenetluse ülesanne asja kiire ja õige lahendamine.

²⁰⁵ G. Tritton, Intellectual property in Europe, Sweet & Maxwell 1996, lk 739-744.

²⁰⁶ Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogu määrus 44/2001 kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades OJ L 012, 16/1/2001.

meetmete rakendamise määruseid,²⁰⁷ mis tähendab, et Eesti kohtule võib välismaal resideeriv isik esitada palve nende meetmete kasutamiseks, kui kostja asub Eestis või autori õigust rikkuv tegevus toimub Eestis või vastupidi. Eestis tuleb täita välisriigi kohtu poolt välja antud ajutiste meetmete kohast kohtumäärust. Selliste määruste täitmine käib määruse täitmise koha seadute järgi.²⁰⁸

Kiire ja usaldusväärse õiguskaitse saamine on oluline kõikides õigusharudes, kuid arvestades millise kiirusega ja ulatusega on tänapäeval interneti vahendusel võimalik autoriõigusi rikkuda, siis on ka vastumeetmete rakendamine ning õiguskaitse saamise puhul oluline just kiiru. Piraatlus võib põhjustada väga suurt majanduslikku kahju legaalsetele tootjatele ja tarbijatele, seetõttu on väga oluline esmase õiguskaitse rakendamine juba enne kohtumenetluse algust või kohtumenetluse ajal. Majandus- ja Äriuringute Keskuse poolt 2000 läbiviidud uuringute kohaselt vähenes Euroopa Liidus võltsitud toodete tõttu aastatulu ravimitööstuses 1554 miljonit eurot aastas, mänguasjade ja spordivarustuse tootjatel 3731 eurot aastas, kosmeetikatööstuse 3017 eurot aastas ja rõiva- ja jalatsitööstuses 7581 eurot aastas ning vähendab sisemajanduse koguprodukti 8042 miljonit eurot aastas. Heliplaatitööstuses on need arvud samaväärsed.²⁰⁹ Eesti Autorite Ühingu esindaja Kalev Rattus leidis mõned aastad tagasi, et Eesti tarkvara turul on 90% piraattoodangut, videoturul 85% ja audio turul 70 % piraattoodangut.²¹⁰ International Federation of the Phonographic Industry teatab oma kodulehel,²¹¹ et 2004 müüdü heliplaatidest moodustasid 34% piraatplaadid ning neid müüdi kokku 4,6 miljardi dollari väärtuses. Andmetest võib järeldada, et olukord ei ole oluliselt paranenud. Kindlasti aitab piraatluse kasvule kaasa kopeerimise lihtsustumine digitaalses keskkonnas.

TRIPS lepingu art 50 sätestab selliste ajutiste meetmete loetelu, mis peavad olema siseriikliku õigusega tagatud õiguste valdajale oma õiguste kaitsmisel. Ajutised meetmed peavad olema kohesed ja efektiivsed ning nende kasutamine peab olema võimalik kõikide intellektuaalse omandi õiguste rikkumisel. Sama põhimõtet sisaldab ka eelpool käsitletud Euroopa Liidu intellektuaalomandi jõustamise direktiiv.

²⁰⁷ Inglise keeles *extra-territorial interim orders*

²⁰⁸ G.Tritton, lk 748.

²⁰⁹ A-L. Hussar, Piraatlus heliplaaditööstuses. *Juridica* 1/1997, lk 4.

²¹⁰ E. Altvater, K. Prunskiene, (editors) *Intellectual property rights in Central and Eastern Europe. The creation of favourable legal and market preconditions*, NATO Science series, 1998, lk 119.

²¹¹ www.ifpi.com.

Rakendatavad ajutised meetmed peavad takistama õiguse rikkumise ilmnemist. Selleks on vaja takistada õigust rikkuva kauba turustamist kohe kauba importimisel ning pärast tolliformaalsuste läbimist ning teisalt peab olema tagatud õigust rikkuva kauba kui tõendi säilimine. Ajutiste meetmete efektiivse rakendamise tagamiseks peab olema võimalus otsustada nende meetmete rakendamine kohustatud poole osavõtuta, eriti juhtudel kus tõendite hävimise risk on suur või igasugune viivitus võib õiguste omajat pöördumatult kahjustada.²¹² Ajutiste meetmete rakendamiseks peab õiguste omaja esitama tõendid selle kohta, et ta on õiguste omaja ning õiguse rikkumine on toimumas²¹³ samuti peab õiguste omaja vajadusel avaldama andmed õigust rikkuva kauba tuvastamiseks.²¹⁴ Juhul, kui ajutiste meetmete rakendamine on toimunud ilma teise poole osavõtuta, peab teist poolt teavitama meetmete rakendamisest vähemalt pärast kohtu korralduse täitmist.

Ajutiste meetmete rakendamise kuritarvituste ärahoidmiseks peab olema kohtul võimalus nõuda õiguste omajalt tagatise andmist ning nõude esitamist teatud piiratud aja jooksu, mis ei tohi olla pikem kui 31 kalendripäeva. Nõude rahuldamata jätmisel või esitamata jätmisel peab olema kostjal võimalus esitada kahjunõudeid õiguste omaja vastu.

Lisaks tsiviilõiguslike meetmete rakendamisele on TRIPS lepingus sätestatud ka piiril rakendatavad tollimeetmed ning kriminaalmenetluslikud meetmed.

2.2. Menetluslikud probleemid tsiviilmenetluses

2.2.1. Hagi tagamine

Hagi tagamise kui ajutise abinõu eesmärk on anda asja arutamise ajal või koheselt pärast otsuse tegemist, kuid enne kohtuotsuse jõustumist, õiguste omajale kiire, kuid ajutise iseloomuga kaitse, mis peab ära hoidma võimalikud tekkivad kahjud. Eesti õiguskorras on mindud seda teed, et autoriõigust puudutav materiaalõigus on sätestatud autoriõiguse seaduses. Menetlusnormid, mille rakendamist nõuab nii TRIPS leping kui Euroopa Liidu intellektuaalomandi jõustamise direktiiv, on sätestatud kohtumenetlust puudutavates õigusaktides. Näiteks Prantsusmaal on nii materiaalõigus kui ka menetlusõigus koos ühes õigusaktis *Code de la propriété intellectuelle*,²¹⁵ mis on omakorda jaotatud alaosadeks, mis reguleerivad intellektuaalse omandi erinevaid instituute nagu autoriõigus, kaubamärgiõigus, patendiõigus jne.

²¹² TRIPS art 50 lg 2.

²¹³ TRIPS art 50 lg 3.

²¹⁴ TRIPS art 50 lg 5.

²¹⁵ JO 28.03.1997, lk 4831 -4834.

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku 23.peatükk sätestab selliste ajutiste meetmete rakendamise võimaluse hagi tagamise instituudina, hagi tagamise rakendamise eeldused ja abinõud, samuti hagi tagamise menetluse, mis toimub *ex parte* menetlusena ning vastutuse ja kahjude hüvitamise võimaluse.

TsMS § 155 lg järgi võib kohus poole taotlusel hagi tagada kui tagamata jätmine võib raskendada kohtuotsuse täitmist või selle võimatuks teha. Hagi tagamise avalduse esitamisel peab hageja põhjendama, et kostja võib tegutseda selliselt, et kohtuotsuse täitmine on hiljem kas täiesti võimatu või raskendab kohtuotsuse täitmist selliselt, et hageja jaoks kaotab kohtuotsuse täitmine oma väärtuse. Hagi tagamine on oma olemuselt suunatud siiski kohtuotsuse täitmise tagamisele, mitte õigusrikkumise ärahoidmisele või juba tekkinud kahju suurenemise ärahoidmisele. TsMS § 156 lg 1 loetletud hagi tagamise abinõude rakendamisel, eelkõige kostjal teatud toimingute ja tehingute tegemise keelamise kaudu, on võimalik õiguste valdajal takistada õigusrikkumist. Samas ei tohi hagi tagamist rakendada selliselt, et see lahendaks poolte vahel oleva vaidluse. Hagi tagamise määrus täidetakse viivitamatult kohtutäituri vahendusel täitemenetluse seadustiku (edaspidi ka TMS) järgi, kuid samas ei sätesta täitemenetluse seadustik sõnaselgelt kohtutäituri õigust kontrollida pärast täitetoimingu tegemist kohtumääruse täitmist. See võib luua olukorra, kus pärast vastava akti koostamist, milles fikseeritakse kostja kohustus hoiduda õiguse rikkumises, ei ole kohtutäituri võimalust selle määruse täitmist kontrollida. Näiteks ei ole täituri võimalik siseneda võlgniku ruumidesse või territooriumile, sest kohtutäituri on TMS § 28 lg 2 kohaselt õigus üksnes kohtumääruse täitmiseks, mitte hilisemaks kontrollimiseks. Kohtutäituri on õigus TMS § 66 alusel on õigus sundida trahvi hoiatusel võlgnikku hoiduma mingi toimingu tegemisest, kuid see eeldab täituri poolset pidevat järelevalvet. TsMS § 156 lg 4 järgi võib isikut, kes ei täida hagi tagamise määrust, trahvida TMS § 66 lg 3 sätestatu alusel esmakordsel trahvimisel mitte vähem kui 10 ja mitte rohkem kui 200 päevapalka ja korduval trahvimisel mitte rohkem kui 400 päevapalka. Kohtumääruse täitmine on takistatud sellisel juhul, kui õigust rikkuvad esemed ei ole kostja otseses valduses asuvas ruumis või territooriumil. Täitemenetluse seadustiku uue redaktsiooni²¹⁶ § 28 lg 1 järgi võib kohtutäitur siseneda võlgniku nõusolekul võlgniku valduses olevatesse ruumidesse ning § 28 lg 2 järgi kohtumääruse alusel, kui võlgnik ei anna nõusolekut ruumidesse sisenemiseks. Seaduse tekstist ei selgu, kas selline võlgniku nõusolekuta ruumidesse sisenemine peab olema sõnaselgelt kohtumääruses märgitud või mitte. Isiklikult pooldan seisukohta, et kohtumäärus peaks sõnaselgelt sisaldama

²¹⁶ Hakkab kehtima 01.01.2006.aastast.

kohtutäituri õigust siseneda isiku tahte vastaselt tema valdusesse, sest tegemist on isiku Põhiseaduse § 32²¹⁷ sätestatud õiguse rikkumisega. Arvestades põhimõtet, et avalikus õiguses on lubatud üksnes see, mis on lubatud, tuleks asuda seisukohale, et isiku põhiõiguste piiramine peab olema sõnaselgelt kohtumääruses väljatoodud.

Hagi tagamise abinõuna kasutatav kostja vallasvara arestimine võib täita ka asitõendite säilitamise funktsiooni, kuna vallasvara arestimisel kirjutab kohtutäitur vara üles ja annab selle vastutavale hoiule, mis peab tagama vara säilimise.

TsMS § 156 lg 1 p 5 ja tsiviilkohtumenetluse seadustiku uue redaktsiooni (edaspidi ka TsMS uue redaktsioon) § 378 lg 1 p 3 järgi saab kohus keelata kostjal teatud tehingute või toimingute tegemise. Hagi tagamise abinõu täitmise kontrollimine on kohtutäituri ülesanne. Praktikas osutub see autoriõiguse vallas äärmiselt keeruliseks, kuna täitemenetlus lähtub formaliseerituse põhimõttest st kohtutäitur ei ole pädev tegema sisulisi otsuseid vaid on pädev järgima vaid kohtu otsustust. Tsiviilasjas nr 2-1884/96 Vilja Laanaru v Eesti Päevalehe AS ja Ülo Russak keelas Tallinna linnakohus oma 29.03.1996 määrusega teose avaldamise, märkides ära teose pealkirja. Kostja avaldas teose teise pealkirja alla ning hagi tagamise abinõu rakendamine osutus mõttetuks. TsMS § 245 lg 1 näeb ette võimaluse kohtutäituri pöörduda kohtu poole kohtuotsuse selgitamiseks,²¹⁸ kuid praktikas osutub igakordne kohtu poole pöördumine ajaliselt kulukaks ning aeglustab oluliselt kohtumenetlust. Eelviidatud tsiviilasjas tegi kohtutäitur kohtule ettekande kohtumääruse mittetäimise kohta. Kohus tegi 04.04.1996.a uue hagi tagamise määruse, millega keelas kostjatel „Vilja Laanaru ja Edgar Savisaare mälestusi sisaldava käsikirja avaldamise, mis seni on ilmunud pealkirja all „Vilja Laanaru: mul on vaid üks elu”, või selle osade avaldamine[...] sõltumata pealkirjast ja vormist [...] ning kõigi toimingute teostamine, mis on vastuolus hagi tagamise mõttega.”

Leian, et ka selline hagi tagamise abinõu rakendamise sõnastus ei ole korrektne. Hagi tagamise abinõu rakendamine, mis piirab isiku õigust vabale eneseteostusele sh õigustoimingute ja tehingute tegemist, peab olema sõnastatud selliselt, et isikul oleks kindel teadmine, milliseid toiminguid ta võib teha ja milliseid mitte. Täitemenetluse formaliseeritusest lähtuvalt ei tohiks kohus jätta hagi tagamise abinõu sisustamist kohustatud isiku või kohtutäituri kanda. Eelnimetatud kohtuvaidluses tegi kohtutäitur kohtule korduvaid ettekandeid hagi tagamise määruse täitmata jätmise kohta, kostjat trahviti, kostja esitas

²¹⁷ Igaühe omand on puutumatu ja võrdselt kaitstud.

²¹⁸ Seaduse analoogia alusel on seda sätet kasutatud ka kohtumääruste selgitamiseks.

taotluse trahvist vabastamiseks ning kaebas edasi ka hagi tagamise määruse peale. Seega tegeles kohus, selmet lahendada sisulist vaidlust, hagi tagamise täitmise selgitamisega. Lahenduseks võiks siin olla järgmises lõigus välja toodud vara hoiule andmise võimalus st käsikirja kõik eksemplarid oleks antud kohtutäiturile hoiule, mis oleks välistanud selle avaldamise.

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku uus redaktsioon²¹⁹ § 378 lg 1 p 5 sätestab ka võimaluse hagi tagamise käigus anda esemed kohtutäiturile hoiule. TsMS § 156 lg 1 p 6 ja tsiviilkohtumenetluse seadustiku uue redaktsiooni § 378 lg 1 p 4 järgi võib hagi tagamisena rakendada võimalust kolmandatele isikutele panna kohustus kostjale vara üleandmine keelata, kusjuures TsMS uus redaktsioon täiendab seda hagi tagamise võimalust selles, et vara tuleb anda üle kohtutäiturile või raha tasuda kohtu määratud kontole. Need hagi tagamise viisid täidavad nii tõendite säilitamise funktsiooni, kui võimalust hiljem kohtuotsus kohtu kontole tasutud rahalist vahendite arvelt täita.

TsMS § 155 lg 2 sätestab, et kohus võib hagi tagada ka enne hagi esitamist. Selleks on vaja esitada vastav taotlus kohtule, kusjuures peab olema põhjendatud esmalt see, miks ei saa hagi esitada kohe ning teiseks asjaolud milleks on hagi tagamine vajalik. Hagi esitamise tähtajaks on sellisel juhul üks kuu, tsiviilkohtumenetluse seadustiku uue redaktsiooni § 382 lg 2 järgi on kohtul võimalik määrata hagi esitamise tähtaeg, kuid see ei tohi olla pikem kui üks kuu, mis peaks tagama kostja õigused menetluses.

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku uus redaktsioon sätestab lisaks kohtuotsuse täitmisele suunatud hagi tagamisele võimalused esialgse õiguskaitse saamise võimalused. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku uue redaktsiooni § 377 lg 2 sätestab, et kohus võib hagi tagamise korras esialgselt reguleerida vaidlusalust õigussuhet, eelkõige asja kasutusviisi, kui see on vajalik olulise kahju või omavoli vältimiseks või muul põhjusel, kuid täpsemalt on see reguleeritud vaid perekonnaõiguslikes vaidlustes.²²⁰ Lahendusena tuleks siin kõne alla § 378 lg 1 p 10 sätestatud kohtuotsuse täitmise tagamiseks kohtu poolt vajalikuks peetud muu abinõu. See säte annab kohtule võimaluse rakendada esialgset õiguskaitset autoriõiguse rikkumise vaidlustes, näiteks kus vaidlust ei teki selles, et kasutatud on autori teost, kuid tasumata on autoritasu. Lisaks konkreetsetele hagi tagamise abinõudele on TsMS uues

²¹⁹ Hakkab kehtima 01.01.2006.aastal.

²²⁰ TsMS uus redaktsioon § 378 lg 3.

redaktsioonis sätestatud võimalus²²¹ rakendada hagi tagamise abinõuna muud kohtu poolt vajalikuks peetud abinõud. Siin võib tõusetuda vastuolu Põhiseadusega, kuna Põhiseaduse § 32 järgi peab omandi kasutamise, käsutamise ja valdamise piirang tulenema seadusest, seega peaksid hagi tagamise abinõud, kui isiku või tema omandi suhtes teostatavaid õigusi piirav toiming olema seaduses sätestatud. Samas võib seda tõlgendada ka vastupidiselt, et seaduses on sätestatud kohtu õigus abinõusid kasutada ning konkreetset abinõude loetelu ei olegi vaja määrata. Kohustatud isiku õiguste kaitse on tagatud edasikaebe võimalusega. Hagi tagamise institutsiooni pahatahtliku kasutamise vältimiseks on kohtul võimalus panna hagi tagamise määruse tegemine sõltuvusse hagejalt eeldatava kahju hüvitamiseks kohtu arvele teatava rahasumma tasumist ning kostjal on hagi rahuldamata jätmisel võimalus nõuda tekitatud kahju hüvitamist. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku uus redaktsioon näeb ette hagi tagamisel kautsjoni tasumise, lisaks on kohtutäituri poolt hagi tagamise määruse täitmine samuti tasuline, seega peaks rahaliste kohustuste määr tagama õiguste valdaja poolt menetlusõiguste heauskse kasutamise.

2.2.2. Tõendite kogumine

Eduka õiguskaitse tagamiseks on tsiviilkohtumenetluse dispositiivsuse põhimõttest lähtuvalt vajalik õiguste omajal oma tsiviilõiguslikke nõudeid ja nõude aluseks olevaid asjaolusid endal tõendada.²²² Poolel on kohustus tõendada kõiki vaidlustatud asjaolusid.²²³ Tõendite esitamine ei ole raske, kui tõendid on poole valdusest. Autoriõiguse rikkumise puhul on tavapärane, et õiguse rikkumise fakti tõendavad tõendid on kostja valduses ning nende esitamine õiguste omaja poolt on raskendatud.

TsMS § 120 lg 1 järgi on iga isik trahvi hoiatusel kohustatud kohtu nõudel esitama dokumentaalse tõendi, mis on tema valduses või koostama tema valduses olevatest andmetest kirjaliku dokumendi ja selle kohtule esitama, kuid seadus ei kehtesta mingit vastutust juhul, kui dokumentaalne tõend sisaldab lünkliku informatsiooni²²⁴

Menetlusosalisel on võimalus teha avaldus dokumentaalse tõendi võltsituse kohta,²²⁵ mille puhul on vastutus reguleeritud karistusseadustiku § 318 sätetega, kuid informatsiooni esitamata jätmist ei saa käsitleda võltsimisena, samas ei ole tõendit esitav isik ka vannutatud,

²²¹ TsMS uus redaktsioon § 378 lg 1 p 10.

²²² TsMS § 147 lg 1 p 4 ja 5.

²²³ TsMS § 91 lg 1.

²²⁴ vt tsiviilasi 2-2/146/2002 Eesti Autorite Ühing v Fix Com OÜ.

²²⁵ TsMS § 189.

mis võimaldaks tema suhtes karistusõiguslikke sanktsiooni rakendada. Kohtul on võimalus üksnes menetlusosalist trahvida, kui tegemist on protsessiõiguste pahatahtliku kasutamisega.

Menetlusosalisel on sarnaselt dokumentaalsete tõendite väljanõudmisega õigus kohtu abil välja nõuda ka asitõendeid. Igal isikul, kelle valduses asitõend asub, on kohustus asitõend kohtule esitada, kuid kohtul puudub, seda ka dokumentaalsete tõendite puhul, igasugune võimalus kontrollida kohustatud isiku väiteid selle kohta, et välja nõutav dokumentaalne tõend või asitõend ei ole tema valduses²²⁶. Teatud juhtudel võib rakendada kaudseid sanktsioone, mis tulenevad teistest seadustest. Näiteks on juriidilisel isikul kohustus pidada raamatupidamist raamatupidamise seaduse alusel²²⁷ ning sellest tulenevalt kohustus säilitada raamatupidamise algdokumente, kuid kohtul endal puuduvad võimalused tagada dokumentaalne tõendi või asitõendi esitamine.

TsMS § 98 võimaldab tõendite tagamist juhul, kui on põhjendatud kahtlus, et tõendi esitamine muutub hiljem võimatuks kas siis tõendite lühiajalise säilivuse või hävimise tõttu või ei ole võimalik hilisemalt teostada paikvaatlust, kuna sündmuskoht muutub või muudetakse või ei ole võimalik tunnistajat hilisemalt üle kuulata, kuna tunnistaja ei viibi kohtu asukohariigis ning tema kohtusse tulemine on kas kulukas või lausa võimatu.

Tõendi tagamise avaldus vaadatakse läbi viivitamatult, kuid selle protsessitoimingu tegemise aeg ja koht tuleb teatada kõikidele menetlusosalistele, seega jääb vastaspoolel võimalus sündmuskohta muuta või asitõendid kas hävitada muuta või muul viisil asjaolusid muuta.

Ka tõendi tagamise puhul peaks kohtul endal olema võimalus sarnaselt viivitamatu paikvaatlusega viia protsessitoiming läbi koheselt, andmata vastaspoolele võimalust ettevalmistuseks või siis lasta protsessitoiming teha erapooletul menetlusevälisel isikul sarnaselt Prantsuse võetus-menetlusele,²²⁸ mille viib läbi kohtutäitur.

Prantsuse võetus-menetluses²²⁹ esitab tõendite kogumist nõudev isik kohtule taotlus võetus-menetluse läbiviimiseks, kohus vaatab taotluse läbi *ex parte* menetluses ning annab välja määruse, mille alusel on kohtutäituril õigus kohustatud isiku elu- või äriruumides koguda

²²⁶ TsMS § 123.

²²⁷ Raamatupidamise seadus § 2 lg 2.

²²⁸ Code de la propriete intellectuelle art. 615.

²²⁹ pr.k. *saisie-contrefacon*.

kohtumääruses märgitud asitõendeid või dokumentaalseid tõendeid. Võetus-menetluse algatamiseks ei ole vaja tingimata esitada hagi.

Informatsiooni andmise kohustuse võib panna ka vastaspoolele juhul, kui taotluse esitanud isik suudab põhistada kohtule, et asja menetlemiseks vajalik informatsioon on vastaspoole valduses. Informatsiooni andmise kohustuse täitmata jätmist võib käsitleda kui menetlusõiguse pahatahtlikku kasutamist ning vastavalt siis ka kasutada seaduses ette nähtud sanktsioone. Selline informatsiooni andmise kohustus on võimalik Inglise kohtumenetluses,²³⁰ kus kohtule informatsiooni andmata jätmist käsitletakse kohtu solvamisena ning selle eest võib kohus rakendada kohustatud isiku vangistust kuni informatsiooni avaldamiseni²³¹. Inglise tsiviilmenetluse reeglite²³² järgi võib kohus tsiviilasjades läbi viia läbiotsimist²³³ tõendite või vara tagamiseks ning anda korraldusi varade käsutamise piiramiseks,²³⁴ mida võib käsitleda Eesti mõistes hagi tagamisena.

Tõendite tagamise korras on võimalik Inglise kohtul õigustatud isiku taotlusel korraldada kohtumääruse alusel tõendite tagamine, määrates kindlaks vastutav jurist, kes ei ole seotud pooltega ning omab kogemusi läbiotsimise korraldamisel ning teha sellisele isikule ülesandeks koguda kohtule vajalikku informatsiooni. Vastutav jurist tegutseb kohtumääruse alusel, mille sisule on kehtestatud väga ranged nõuded, vastutav jurist võib teha üksnes neid toiminguid, mida kohtumääruses on kirjeldatud ning seadusega on kehtestatud ka piirangud tegutsemise aja kohta ja läbiviidavate tegevuste kohta. Kõik toimingud tuleb fikseerida, kuid samas isikul, kelle suhtes läbiotsimist teostatakse, on kohustus võimaldada läbiotsimist teostavatele isikutele kohene juurdepääs arvutis asuvale informatsioonile või ruumidele.²³⁵

Kohtu kohustuse täitmata jätmise eest võib Inglise kohus määrata vangistuse ning seda ka menetlusega mitteseotud isikutele, kes takistavad läbiotsimist.²³⁶

Isiku põhjendatud avalduse alusel võib Eesti kohus tagada tõendi ka enne hagi esitamist, kuid see eeldab avalduse esitaja poolt juba konkreetse tõendi identifitseerimist. Sageli ei ole

²³⁰ Suurbritannias on Inglismaal ja Walesis üks ning Šotimaal teine õigussüsteemid.

²³¹ Varasemalt nimetati sellist võimalust pretsedendiõiguse järgi Anton Piller order. Oli esimest korda kasutusel kohtuasjas Anton Piller KG v Manufacturing Process Ltd [1976 Ch. 55].

²³² Court Act 2003, part 25 para. 1.1.

²³³ ingl.k. *search orders*.

²³⁴ ingl.k. *freezing injunctions*.

²³⁵ Court Act 2003, part 25, para. 1.1.

²³⁶ Court Act 2003, part 25, annex..

õiguste rikkujale teada, kas tema õigusi rikutakse või mitte ning õiguste kaitsmise nõude või selle ulatuse esitamiseks on kõigepealt vaja selgeks teha õiguste rikkumise fakt.

Kehtiva seaduse alusel puudub Eestis tsiviilkohtul võimalus kohustada menetlusväliseid isikuid lubama asitõendi vaatluseks või ka paikvaatluse teostamiseks kohut ja menetluseosalisi tema valduses olevatesse ruumidesse või territooriumile. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku uus redaktsioon²³⁷ võimaldab kohtul kohustada ka menetlusväliseid isikuid lubama vaatluse teostamist.

Juhul, kui kohtu poolt kohustatud isik teatab, et tõend, mille väljaandmist kohus nõuab, ei ole tema valduses, siis puudub kohtul reaalne võimalus seda väidet kontrollida. Kohtul peaks olema võimalus tõendite väljanõudmine tagada sarnaselt hagi tagamisega täitemenetluses kohtutäituri või mõne muu usaldusväärse ametiisiku vahendusel, kellel oleks võimalus dokumentaalse tõendi või asitõendi kättesaamiseks siseneda kohustatud isiku territooriumile või ruumidesse ning sellega välja selgitada kas kohtu poolt nõutud tõend on kohustatud isiku valduses või mitte. Selleks, et kohtul oleks võimalik kindlaks teha kas välja nõutud dokument ka tõesti on kostja valduses, peaks kohus algatama kriminaalmenetluse.

Eeltõendamismenetlus on tsiviilkohtumenetluse seadustiku uue redaktsiooniga oluliselt paremini ja detailsemalt reguleeritud. Tõendite kogumine ja väljanõudmine on seaduse uues redaktsioonis jäänud sarnaseks kehtiva seadusega. Eeltõendamismenetlusele on praeguse ühe lause asemel pühendatud 26.peatükk. Lisaks tõendite menetluseelsele kogumisele on võimalik õigusliku huvi korral menetluseelse ekspertiisi määramist isiku või eseme seisundi või väärtuse kindlakstegemiseks, kahju või eseme puuduse põhjuse kindlaksmääramiseks või kahju või eseme puuduse kõrvaldamiseks vajalikud kulud või abinõud.²³⁸ Kohtul on võimalik TsMS § 244 lg 2 alusel korraldada näidiste vaatlust, kuid samas puudub kohtul võimalus siseneda jõudu kasutades kostja valduses olevatesse ruumidesse. Kohtutäiturile on antud täitemenetluse seadustiku uue redaktsiooniga õigus nõuda võlgnikult informatsiooni andmist²³⁹ või asja ettenäitamist ja võimalus kohtu loal võlgnik või tema valduses olev ruum või kinnistu läbi otsida²⁴⁰. Leian, et TsMS tuleb täiendada selliselt, et ka kohtul oleks võimalus teha menetlustoiminguid hoolimata kostja vastuseisust. Selleks peab sätestama kohtu võimaluse TsMS § 244 lg 2 sätestatud toimingute tegemine näiteks politsei kaasabil.

²³⁷ TsMS uus redaktsioon § 292 lg 1.

²³⁸ TsMS uus redaktsioon § 244 lg 3.

²³⁹ TMS uus redaktsioon § 26 lg 1.

²⁴⁰ samas § 28 lg 1 ja 2.

Veel üks võimalus tõendite saamiseks. Prantsuse rahvuslik tööstusomandi instituut²⁴¹, võimaldab deponeerida enda juures intellektuaalse omandi õigusega kaitstavaid objekte sh ka autoriõigusega kaitstud objekte. Selleks on vaja panna spetsiaalsetesse ühesugustesse ümbrikutesse²⁴² oma loomingu objekti kaks eksemplari ning üks ümbrik jätta endale ja teine deponeerida Prantsuse rahvuslikus tööstusomandi instituudis. Instituut fikseerib deponeerimise kuupäeva. Ainsaks piiranguks on maht, sest ümbrikusse saab panna kuni kümme lehekülge teksti, kuid sinna saab panna ka arvutifaile või laserplaate või mingi muu andmekandja. Teenus eest tuleb maksta ühekordne tasu 15 eurot ümbrikute eest.²⁴³ Kindlasti saab olla selline deponeerimine üksnes vabatahtlik, sest Berni konventsioon ei näe autoriõiguse tekkimisel ette mingisuguseid formaalsusi.

Teabe andmise kohustus, mis on ette nähtud Euroopa Liidu intellektuaalomandi jõustamise direktiivis, ei ole Eestis tsiviilkohtumenetluses üldse reguleeritud. Leian, et Eesti tsiviilkohtumenetluse seaduslikus tuleb sätestada informatsiooniandmise kohustus. Informatsiooni on kohtu nõudmisel kohustatud andma õiguse rikkuja või ka kohtumenetluse väline isik, kellel on andmeid õigust rikkuva kauba päritolu või levitamisvõrgustiku kohta. Informatsiooni andmisest keeldumisele tuleks kehtestada kas karistusõiguslikud sanktsioonid sarnaselt KarS²⁴⁴ § 318 ja 320. Tsiviilkohtule tuleb kehtestada võimalus isikut trahvida ja kohaldada tema suhtes tsiviilaresti sarnaselt näiteks pankrotivõlgniku suhtes kohaldatava tsiviilarestiga. Pankrotiseaduse²⁴⁵ § 85 lg 1 sätestab võlgnikul teabe andmise kohustuse ning sama seaduse § 89 sätestab selle kohustuse rikkumise eest sanktsiooniks kuni 3 kuu pikkuse aresti. Leian, et tsiviilaresti kohaldamine teabe andmise kohustuse rikkumisel on tõhus vahend informatsiooni saamisel ning selle rakendamine on karistusõigusliku aresti kohaldamisest kiirem ja tõhusam. Sanktsiooni saab rakendada asja menetlev kohtunik, kes on kursis vaidluse asjaoludega ning jääb ära politsei poolne eraldi vääртеomenetlus. Juhul, kui on esitatud teadvalt valeinformatsiooni, saab kasutada karistusõiguslikke sanktsioone.

2.2.3. Konfidentsiaalsuse tagamine

Kehtiva tsiviilkohtumenetluse seadustiku²⁴⁶ ning ka tsiviilkohtumenetluse seadustiku uue redaktsiooni järgi²⁴⁷ on kohtul võimalik kuulutada kohtuistung kinniseks juhul, kui tsiviilasja

²⁴¹ Eesti mõistes Patendiamet.

²⁴² pr. k. *L'enveloppe Soleau*.

²⁴³ www.inpi.fr.

²⁴⁴ RT I 2001,61,364.

²⁴⁵ RT I 2003, 17, 95.

²⁴⁶ TsMS § 8 lg 3 p 1.

menetluse käigus tulevad arutuse alla äri- või riigisaladused. Autoriõigusega kaitstavad teosed või teose osad, nagu arvutiprogrammide lähtekoodid, võivad olla selliseks ärisaladuseks. Probleem tõusetus Tallinna linnakohtu tsiviilasjas 2/242-8067/03, kus kohus kogus Ameerika Ühendriikide Kalifornia Keskregiooni Ringkonnakohtu õigusabi taotluse alusel tõendeid failivahetusprogrammi haldava firma Kazaa jt vastu esitatud hagi. Välisriigi kohus oli välja andnud kohtumääruse konfidentsiaalsuse tagamiseks, mis loetles rea tingimusi, millele järgimine oli menetlusosalistele kohustuslik, kuid välisriigi kohtu määruse ei omanuid jurisdiktsiooni Eesti kohu ega ülekuulatud tunnistajate üle. Eesti kohtu ainus võimalus konfidentsiaalsuse tagamiseks oli kohtuistungil kinniseks kuulutamine, teisi välisriigi kohtu poolt ette nähtud turvalisuse abinõusid rakendas kohus omal algatusel ning poolte ja tunnistajate nõusolekul. Seadus tagab salajaste andmete konfidentsiaalsuse kohtusaalis ja kohtu arhiivis pärast asjas menetluse lõppemist. Riigisaladuse seadus²⁴⁸ kehtestab nõuded sellele, millisel viisil tuleb riigisaladuseks olevaid tõendeid säilitada kohtumenetluse ajal. Ärisaladuste puhul selline regulatsioon puudub ning samuti puuduvad sanktsioonid menetlusest osavõtnud isikutele pärast kohtumenetluse lõppu kolmandatele isikutele avaldatud ärisaladust puudutava informatsiooni suhtes.

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku uues redaktsioonis on eraldi välja toodud saladuse hoidmise kohustuse nõue, kuid ei ole täpsustatud saladuse hoidmise nii ajal kui sisulist ulatust ega ka kohtu õigust see määrata.²⁴⁹ Leian, et seadusandja peaks kehtestama võimaluse kohtul ära määratleda ärisaladuste jm avaldamisele mittekuuluva teabe kaitse ulatuse ja viisid kohtumenetluse käigus ja pärast kohtumenetluse lõppu. Sellise kaitse viisi määramine peaks toimuma kohtumääruse alusel ning sanktsioonid sellise kohtumääruse täitmata jätmisel peaksid olema samuti reguleeritud kas karistusõiguslike sanktsioonidena või väärtemenetluslike sanktsioonidena. Praegu ei ole kohtul ei kehtiva TsMS kui ka TsMS uue redaktsiooni alusel võimalust kehtestada sanktsioone saladuse hoidmise kohustuse täitmata jätmisel. Meetmetena võiksid olla näiteks salajase informatsiooni hoidmine kas üksnes paber kandjal või teatud kindlatele nõuetele vastavas ruumis, salajase informatsiooni eraldi äramärgimise või informatsiooni hoidmine võrku ühendamata arvutis, sellisel juhul peab olema võimalik ka kohtuistungil protokollimine võrku ühendamata arvutis, salajase informatsiooniga tutvunud isikute kohta arvestuse pidamine. Salajase informatsiooniga tutvunud isikute kohustamine mitte avaldama seda informatsiooni ning selle kohta vande

²⁴⁷ TsMS uus redaktsioon § 38.

²⁴⁸ RT I 1999, 16, 271.

²⁴⁹ TsMS uus redaktsioon § 41.

andmine, seejuures saaks neid karistada karistusseadustiku alusel, lisades KarS²⁵⁰ § 318 ja 320 vastavad sätted. Meetmete loetelu ei saa kindlasti olla seaduses ammendava loeteluna, sest samade meetmete rakendamine peab olema võimalik kõikide tsiviilkohtumenetluses läbivaatamisele kuuluvate vaidluste puhul. Meetme valik võiks olla kohtu otsustada sarnaselt TsMS eelnõus ettenähtud hagi tagamisega.²⁵¹ Samas puuduvad tsiviilkohtul ka mõjusad vahendid sundimaks näiteks äriühingu juhatuse liikmeid avaldama ärisaladuseks kuulutatud informatsiooni, mis annab võimaluse autoriõiguse rikkujatele tunnistada õigusrikkumist puudutav informatsioon ärisaladuseks ning sellisel juhul on ärisaladust puudutavate tõendite kättesaamine raskendatud. Tõhusa õiguskaitse võimaldamiseks tuleb tsiviilkohtumenetluse seadustikku sisse viia sätted, mis võimaldaksid kohtu abil saada kätte olulist, ka konfidentsiaalset informatsiooni õiguste rikkumise kohta nii õiguste rikkujalt endalt kui kolmandatelt isikutelt. Samuti on vaja tagada, et kohtumenetluses teada saadud salajane informatsioon ka saladuseks jääks. Vaja on kehtestada karistusõiguslikud sanktsioonid sarnaselt KarS § 318 ja 320²⁵² salajase informatsiooni avaldamise ja informatsiooniandmisest keeldumise eest.

2.3. Menetlusõiguslikud probleemid kriminaalmenetluse

Eestis on käesoleval ajal tendents sellele, et autoriõiguse rikkumiste puhul ei pöördu õiguste valdaja mitte tsiviilnõuetega kohtusse vaid politseisse kriminaal- või väärteomenetluse algatamiseks, sest õiguste valdajale on see oluliselt kergem viis oma õiguste kaitseks. Politseil on hõlpsam tõendeid koguda ja kriminaal- või väärteomenetluse algatamisega saab õiguste valdaja võimaluse esitada varalise kahju hüvitamise nõudeid riigilõivu tasumata.²⁵³ Samas ei ole politseil huvi asja võimalikult kiireks lahendamiseks. Nii on näiteks kriminaalasjas²⁵⁴ OÜ Festart ja Sergei Gluhhovi süüdistuses KarS § 222 lg 2 järgi²⁵⁵ uurimine kestnud ligikaudu kaks aastat.

Isiklikult leian, et kriminaalõiguslike sanktsioonid kasutamine äritegevuse eest ei ole alati põhjendatud ja karistusõiguslikud vahendid ei ole mõjusad. Eelviidatud kriminaalasjas on

²⁵⁰ RT I 2001,61,364.

²⁵¹ TsMS eelnõu § 396 lg 1 p 9 vt. ka 2.1.1. Hagi tagamine.

²⁵² KarS § 318 ja 320 sätestavad sanktsioonid kannatanu või tunnistaja poolt kohtumenetlusel ütluse andmisest alusetu keeldumise, teadvalt vale ütluse andmise ja tõendite kunstliku loomise eest, tõlgi poolt oma ülesannete täitmisest alusetu keeldumise eest.

²⁵³ RLVs § 16 lg 1 p 4.

²⁵⁴ Kriminaalasi 1-781/05 on Tallinna linnakohtu menetluses alates 28.04.2005.

²⁵⁵ Kohtueelse menetluse kokkuvõtte järgi andis OÜ Festart välja CD-ROMil Inglise-eesti-inglise sõnaraamatu, mis on koostatud AS TEA Kirjastus inglise-eesti-inglise sõnaraamatute elektroonilise andmebaasi alusel.

selgunud, et CD-ROMil on eelnevalt väljaantud juba kolm sõnaraamatu versiooni, millest ühe fakti suhtes on samuti algatatud kriminaalmenetlus.²⁵⁶ Võib järeldada, et karistusõiguslikud mõjutusvahendid ei ole toimunud. Leian, et tsiviilõiguslikud kaitsemeetmed on oluliselt tõhusamas, sest mõjutavad kahju hüvitamise nõude rahuldamisel oluliselt õiguse rikkuja majanduslikku olukorda ning tsiviilõiguslikult on võimalik õiguste rikkumisi ennetada VÕS²⁵⁷ § 1055 alusel. AutÕS § 84¹ järgi saab väärteomenetluse raames kohaldada teatud kaupadega kauplemise keeldu, kuid muudel juhtudel ei ole võimalik õiguste rikkuja tegevust pärssida. Majandustegevuse registri seaduse²⁵⁸ § 2 sätestab, et majandustegevuse register on asutatud erinõuetega tegevusaladel tegutsevate ettevõtjate, seadusega nimetatud asutuste, sihtasutuste ja mittetulundusühingute üle avalikkusele kättesaadaval viisil arvestuse pidamise ja järelevalve teostamise eesmärgil, kusjuures erinõuetega tegevusala on majandustegevuse valdkond, millel tegutsemiseks on seadusega sätestatud majandustegevuse registri registreeringu või tegevusloa olemasolu nõue.

Arvan, et AutÕS 11. peatükki tuleks täiendada selliselt, et kõikide erinõuetega tegevusaladel tegutsemine oleks väärteomenetluse käigus lühiajaliselt või süüdimõistva kohtulahendi jõusutamisel pikemaajaliselt piiratud. Sellist piirangut tuleks käsitleda kui lisakaristust Karistusseadustiku 3. peatüki 3. jao mõttes. Juhul, kui õiguse rikkuja ei pea kehtestatud piirangust kinni ja tegutseb loata edasi, saab sellist tegevust käsitleda kui ebaseaduslikku majandustegevust KarS § 372 mõttes ning selle eest saab omakorda õiguste rikkujat vastutusele võtta. Selliste piirangute kehtestamine on mõjus eelkõige just laia levikuga autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste rikkumiste puhul nagu satelliit- või kaabellevivõrgu kaudu teoste edastamine ja taasedastamine ning avaliku arvutivõrgu nagu Internet vahendusel informatsiooni edastamine.

Käesoleval ajal on väga aktuaalne ebaseaduslike SAT-TV võrgukaartide vahendusel satelliittelevisiooniprogrammi edastamine. Selle tegevuse peatamine politsei poolt väärteomenetluse ajaks on tõhus meetod õiguse rikkumise edasiseks ärahoidmiseks. Õiguste rikkuja on omakorda seotud tarbijatega sõlmitud lepingutega ning nende lepingute rikkumisest tulenev kahju on oluliseks stiimuliks õiguste rikkujale edaspidisest õiguste rikkumisest hoidumiseks.

²⁵⁶ Kriminaalasi nr 1-2003/04 on Tallinna linnakohtu menetluses alates 08.10.2004.

²⁵⁷ RT I 2001,81, 487.

²⁵⁸ RT I 2004,12,79.

2.4. Erikonfiskeerimine

Eraldi väljatoomist väärrib (eri)konfiskeerimine,²⁵⁹ mis oli kohaldatav haldusõigusrikkumiste asjades²⁶⁰ ning on prokuröri taotluse ja kohtumääruse alusel kohaldatav ka alates 01.07.2004.a. jõustunud kriminaalmenetluse seadustiku²⁶¹ järgi.

Konfiskeerimine ei ole käsitletav karistuse või lisakaristusena vaid see tagab tsiviilkäibes lubamatu vara käibest kõrvaldamise ning selle hilisema hävitamise ja takistab uute õigusrikkumiste toimepanemist sama vahendiga.

Riigikohus on oma 06.06.2000.a. määruses nr 3-3-1-25-00 erikonfiskeerimise kohta leidnud: *“Erikonfiskeerimine on erandlik mittekaristuslik sunnivahend, mille kohaldamine pärast haldusõiguserikkumise asja menetluse lõpetamist peab olema sätestatud seaduses. HÕS § 218 lg. 2 järgi ei ole välistatud erikonfiskeerimise kohaldamine füüsiliste isikute suhtes pärast haldusõiguserikkumise asja menetluse lõpetamist. AutÕS § 85 lg. 2 ja 3 järgi kohaldatakse piraatkoopiate erikonfiskeerimist sõltumata karistuse kohaldamisest ja sõltumata asjaolust, kellele piraatkoopia kuulus.”*

Oma 23.05.2000.a. määruses nr 3-3-1-12-00 leidis Riigikohus: *Erikonfiskeerimise eesmärk on tõkestada uue õiguserikkumise toimepanemist selleks kasutatava spetsiaalse vahendi äravõtmise teel. Erikonfiskeerimine ei tohi muutuda üldkonfiskeerimiseks. Seepärast tuleb kohtul määrata, millised seadmed kuuluvad arvutisüsteemina erikonfiskeerimisele, ja vältida haldusõiguserikkumise asjas arvutisüsteemide erikonfiskeerimise tulemusena äriühingu majanduslikku laostamist. Haldusõiguserikkumise toimepanemise vahendi erikonfiskeerimine ei ole halduskaristus, mistõttu seda abinõu ei tohi kohaldada karistamiseks või üldpreventiivselt.”*

Eraldi on TsMS uues redaktsioon²⁶² sätestatud õigust rikkuva kauba arestimine ja õigust rikkuva kauba tsiviilkäibesse lubamise takistamine. Autori varaliste õiguste rikkumisest kõige enamlevinum on reprodutseerimise õiguse ja levitamiseõiguse rikkumine. Autor saab esitada oma õiguste kaitseks nõude õiguse rikkumise lõpetamiseks st näiteks reprodutseerimise lõpetamiseks. Juhul, kui autor valib oma õiguste kaitsmiseks tsiviilõiguslikud kaitsevahendid võib probleemiks kujuneda olukord, kus õiguse rikkumise teostamise vahendid jäävad õiguse

²⁵⁹ AutÕS § 84 lg 4.

²⁶⁰ HÕS § 238.

²⁶¹ KarS § 126.

²⁶² TsMS uus redaktsioon § 378 lg 2.

rikkujale alles. Tsiviilkohtumenetluses ei ole võimalik hagi tagamise korras õigusrikkumise teostamise vahendit (eri)konfiskeerida nagu see on ette nähtud väärtemenetluses AutÕS § 81³ lg 3 järgi, sest autor ei saa vastavalt AutÕS § 81⁴ nõuet õiguse rikkuja vastu õiguse rikkumise teostamise vahendid suhtes. TsMS § 378 lg 2 ei kasuta sõna erikonfiskeerimine. Leian, et TsMS on vajalik täiendada ja anda kohtule õigus autoriõigust rikkuv kaup tsiviilkäibest kõrvaldada ja hävitada, kasutades sõna erikonfiskeerimine.

Erikonfiskeerimise eesmärgiks on edaspidise õiguste rikkumise ärahoidmine ja see peab täitma ka nn hoiatusfunktsiooni, et juhul, kui õiguste rikkuja teolt tabatakse, riskib ta oma varast ilmajäämisega. Õigusliku regulatsiooni puudulikkus on omakorda õiguse omajale taksituseks valimaks oma õiguste kaitseks ainult tsiviilõiguslikud kaitsevahendid, sest ta peab arvestama asjaoluga, et õiguse rikkumise vahend jääb õiguse rikkujale alles. See omakorda võimaldab edaspidigi autori õigusi rikkuda. AutÕS § 85 sätestab riigi kohustuse piraatkoopia käibest kõrvaldada ja hävitada, kuid tsiviilkohtumenetluses vastav õiguslik regulatsioon puudub. Iseenesest võimaldab tsiviilkohtumenetluses hagita menetluse instituut²⁶³ lahendada kohtus seadusega kohtu pädevusse antud asju ka sel juhul, kui vastavad erisätted kohtumenetluse seadustikus puuduvad. Samas on ka piraatkoopia puhul tegemist kellegi omandiga ning riigi sekkumine riivab isiku põhiseaduslikku õigust omandi puutumatusse. Leian, et tsiviilkohtumenetluse seadustikku on vaja täiendada eraldi erikonfiskeerimise sarnase regulatsiooniga. Sätestada tuleks täpsem menetluskord õigust rikkuva kauba arestimiseks ja õigust rikkuva kauba tsiviilkäibesse lubamise takistamiseks nii esialgse õiguskaitse raames kui eraldi hagita menetlusena. Kindlasti tuleks sätestada, et kohtul on õigus algatada menetlus ka ilma avalduseta, sest erikonfiskeerimise küsimus võib tõusetuda mõnes teises, juba kohtus arutusel olevas tsiviilasjas. Sätestada tuleks, et huvitatud isikuna tuleb ära kuulata piraatkoopia omanik. Samuti tuleks sätestada kohtumääruse kättetoimetamine ja edasikaebamine.

2.5. Teised võimalused kohtumenetluse kvaliteedi tõstmiseks

Lisaks menetlusõiguse täiendamisele on oluline tõsta õiguse rakendajate teadmiste taset autoriõiguse valdkonnas. Kohtulahendite kvaliteedist nähtub väga selgelt kogu ühiskonnas peegelduv. Kohtunike kvalifikatsioon on äärmiselt erinev. Väärteoasjades (varasemad haldusõigusrikkumiste asjades) ning kriminaalasjades puudus ja puudub siiani eriallhusus autoriõigusega seotud asjadele. Aurotiõigusega seonduvaid kriminaal- ja väärteloasju arutavad üldkohtud, kus kohtunikel puudub eriettevalmistus. Tööstusomandi vaidlused kuuluvad

²⁶³ TsMS § 475 lg 1 p 17.

erialluvuse²⁶⁴ järgi Tallinna linnakohtu²⁶⁵ alluvusse, kuid autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kohta erialluvust sätestatud ei ole. Tsiiviilasjades lahendas intellektuaalse omandi vaidlusi Tallinna linakohtus üksnes üks osakond kuni 2000 aasta oktoobrini. Kohtute seadusega (edaspidi KoS) ettenähtud tööjaotusplaani²⁶⁶ järgi arutavad kõik Tallinna linnakohtu tsiiviilasju arutavad kohtunikud kõiki tsiiviilasju. Teistes maa- ja linnakohtutes ei ole samuti tööjaotusplaaniga ettenähtud eraldi kohtunikke autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste vaidluste lahendamiseks. Kohtunikel puudub valdkonna spetsiifilisusest ja kohtuasjade vähesusest ka huvi pöörata koolituste käigus erilist tähelepanu enese täiendamiseks autoriõiguse valdkonnas. Kohtunike koolitusega tegelev SA Eesti Õiguskeskus 2004 aasta kohtunike koolitusprogrammis,²⁶⁷ mis on kinnitatud koostöös kohtute koolitusnõukoguga²⁶⁸ ei ole ühtegi intellektuaalse omandi valdkonda puudutavat koolitust. Kohtunike 2005 aasta koolitusprogrammis on ette nähtud üks kahe päevane koolitus autoriõiguse valdkonnas karistusseadustiku valguses ja 2006 aasta koolitusprogrammis on üks seminar intellektuaalse omandi õiguse kaitse kohta halduskohtus.²⁶⁹

Leian, et kohtulahendite kvaliteedi parandamiseks on vajalik nende vaidluste lahendamine anda spetsiaalse ettevalmistuse saanud kohtunikele. Selle läbiviimiseks on võimalik muuta menetlusseaduseid või ka materiaalõigust selliselt, et määratakse ära erialluvus teatud liiki asjadele sarnaselt patendiseadusele²⁷⁰ ja kaubamärgiseadusele,²⁷¹ kus vaidluste lahendamine on antud patendiameti asukohajärgsele kohtule. Probleemiks võib sel juhul osutuda kohtupidamise kättesaadavus. Tööstusomandiõiguste rikkumisel on enamalt jaolt tegemist juriidiliste isikutega, mille puhul on majanduslikud võimalused esindajate palkamiseks on oluliselt paremad kui füüsiliste isikute puhul. Seadusandja on lähtunud erialluvuse määramisele pigem patendiameti poolt pakutava informatsiooni ja erialaste teadmiste võimalikult lihtsamast kättesaadavusest. Autoriõiguse rikkumiste puhul on menetlusosalisteks kohtupraktika põhjal nii füüsilised kui juriidilised isikud ning seega on oluline kohtupidamise kättesaadavus. Lahenduseks võiks olla kohtunike tööjaotusplaanis määrata kindlaks konkreetsed kohtunikud, kes tegelevad intellektuaalse omandi rikkumiste asjadega. Selline lahendusviis on kindlasti kiirem ja odavam, sest puudub vajadus seadusandluse muutmiseks, kuid samas on tööjaotusplaani koostamine ja selle kinnitamine kohtu üldkogu otsustada ning

²⁶⁴ Erialluvus on sätestatud vastavates eriseadustes.

²⁶⁵ Alates 01.01.2006.a Harju maakohus.

²⁶⁶ KoS § 37 lg 1.

²⁶⁷ www.lc.ee.

²⁶⁸ KoS § 44 lg 1.

²⁶⁹ Halduskohtus lahendatakse vaidlusi Patendiameti otsuste peale., seega siis tööstusomandi alaseid vaidlusi.

²⁷⁰ Patendiseadus § 55 lg 2.

²⁷¹ Kaubamärgiseadus § 60 lg 1 ja 71⁵.

riigil puudub võimalus üldkogu otsuste suunamiseks. Kindlasti peab probleemi lahendamisel arvestama ka kohtuasjade määramise juhuslikkust põhimõtet, seega peab olema vähemalt kaks intellektuaalse omandi vaidlusi lahendavat kohtunikku.

Edukas kohtureform nii tööstusomandi kui ka autoriõiguse vaidluste lahendamiseks toimus 2002 Itaalias, kus eriseadusega²⁷² moodustati kaksteis intellektuaalse omandi vaidluste lahendamise kohut.²⁷³ Organisatsioonilises mõttes töötavad need kohtud üldkohtu osakondadena mitte ei ole eraldi kohtud. Kohtureform on olnud äärmiselt edukas.²⁷⁴ Rootsis on Stockholmi linnakohus *forum specialis* intellektuaalomandi asjade arutamiseks.²⁷⁵ Tegelikult tähendab see seda, et intellektuaalomandiasjadega tegeleb Stockholmi linnakohtus üks kohtu tsiviilosakond²⁷⁶.

Sarnaselt politsei ja prokuratuuri reformimisele on justiitsministeeriumi kohtuhaldustalituse eestvedamisel algatatud kohtute tööpiirkondade ühendamise seadus,²⁷⁷ mis näeb ette esimese astme kohtute nelikjaotuse. Leian, et kohtu tööpiirkondade ühendamisel on võimalik lahendada ka kohtunike spetsialiseerumise probleem. Kui kasutada Itaalia või Rootsi eeskujul, saab määrata autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste vaidluste lahendajaks näiteks Tallinna linnakohtu, tulevase Harju maakohu. Sellise suure²⁷⁸ kohtu sees on võimalik määrata tööjaotusplaani või ka seadusega kindlaks teatud arv kohtunikke, kes tegelevad intellektuaalse omandi alaste vaidlustega või luua eraldi osakond nende vaidluste lahendamiseks. Arvestades vaidluste arvu vähesust, oleks piisav, kui selle probleematikaga tegeleks kaks kuni neli kohtunikku. Majanduslikult ei ole mõttekas korraldada autoriõiguse alaseid koolitusi kõikidele Eesti kohtunikele, arvestades, et enamik neist ei lahenda oma karjääri jooksul ühtegi autoriõigusega seonduvat vaidlust.

²⁷² Italian legislative decree Dlgs no 168/2003.

²⁷³ Enne kohtureformi arutas intellektuaalse omandi vaidlusi 165 esimese astme kohus üle Itaalia ja 29 apellatsioonikohut.

²⁷⁴ Itaalia Ülemkohut kohtuniku Massimo Scuffi ettekanne 4. Euroopa kaubamärgi ja disainlahenduste kohtunike sümposiumil Alicante 2005.

²⁷⁵ B. Lindell, *Civil procedure in Sweden*, Iustus, 2004, lk 40.

²⁷⁶ Magistritöö autor viibis kohtuniku ametitaotlejana nädalasel praktikal Stockholmi linnakohtu 8.osakonnas, mis tegeleb intellektuaalomandi vaidluste lahendamise.

²⁷⁷ Kohtute seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse kohtute tööpiirkondade ühendamiseks, vastu võetud 22.02.2005, RT I 2005,15,85.

²⁷⁸ Harju maakohus saab olema 66 kohtunikku.

3. Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste alane kohtupraktika kaitstavate õigushüvede alusel

3.1. Kohtupraktikast üldiselt

Eesti Vabariigi varasemast kohtupraktikast²⁷⁹ on teada kaks kohtuasja, kus autoriõiguse rikkumises süüdimõistetule määrati karistuseks arest.²⁸⁰ Eesti NSV Ülemkohtu pleenumi määrused aastatel 1960-1986 ei käsitle samuti autoriõigust ja autoriõigusega kaasnevaid õigusi.²⁸¹ Usaldusväärne statistika autoriõigust puudutavate kohtulahendite kohta Eesti Vabariigis puudub, kuid seda olukorda on parandanud kohtulahendite registri loomine. Kohtulahendite registris on kohtulahendaid alates 2001 aasta oktoobrist. Eelneva kohta on andmed lünklikud. Riigikohtu lahendid on kõik teada. Kohtupraktika üldise ülevaate puudumine on takistuseks ka ühtse kohtupraktika väljakujunemisel. Kohtul on raske õigust sarnaselt kohaldada kui ei ole teada see kuidas on kohtud õigust varasemalt kohaldanud. Ainuüksi Riigikohtu lahendite kättesaadavus ei taga ühtse kohtupraktika väljakujunemist, sest Riigikohtus võetakse menetlusse statistika kohaselt²⁸² vaid neljandik esitatud kassatsioonkaebustest ning Riigikohtus menetletud vaidluste temaatika on kitsam kui esimeses kohtuastmes arutlusel olnud vaidlused. Kohtulahendite registri loomine on kohtulahendite kättesaadavust parandanud, kui tehniliste probleemide tõttu ei sisalda kohtulahendite register kõiki tehtud kohtulahendeid. Justiitsministeeriumi poolt ette valmistatav kohtu infosüsteemi projekt, mille raames hakatakse elektrooniliselt, arvutiprogrammi abil koguma kokku kõiki kohtulahendeid, on oluliselt efektiivsem kohtulahendite registrist.

Kultuuriministeeriumi poolt on algatatud kohtulahendite kogumiku²⁸³ väljaandmine võimaldab kokku koguda kõik olulisemad autoriõigust puudutavad Eesti kohtulahendid ja ka Euroopa Ühenduste Kohtu lahendid. Autoriõiguse temaatikaga tegeleb programmi raames vandeadvokaat Viive Kaur, kelle antud informatsiooni kohaselt on tõlkimist vajavad Euroopa Kohtu lahendid välja valitud²⁸⁴ ja tõlgitud.

Esmajoones tuleb õiguse tõlgendamisel ja rakendamisel lähtuda siseriiklikust õigusest kuna autoriõigust puudutavad Euroopa Liidu õiguse sättes on reguleeritud ainuüksi direktiivides, mis tähendab, et direktiivides kajastatud põhimõtted peavad olema harmoniseeritud siseriiklikusse õigusesse ning kohtuvaidluste lahendamisel tuleb eelkõige järgida siseriiklikku

²⁷⁹ Kuni aastani 1940.

²⁸⁰ K. Hell, lk 17.

²⁸¹ J. Odar, lk 127.

²⁸² vt. www.nc.ee.

²⁸³ H. Pisuke, Intellektuaalse omandi infokiri 1/2003, lk 3.

²⁸⁴ Töös leiavad need lahendid käsitlemist, lahendi juures on sel juhul vastav märge.

seadust. Siiski tuleb lisaks Eesti kohtute praktikale kohtutel jälgida ka Euroopa Kohtu lahendeid.

Euroopa Liidu esimesed kohtulahendid, mis puudutavad autoriõigust, tehti juba 1970ndatel, mil autoriõiguse rohelise raamatu väljaandmiseni oli veel aega. Euroopa Ühenduste Kohus tegutseb Euroopa Ühenduse asutamislepingu art. 7 alusel ja selle koosseis ja ülesanded on sätestatud Euroopa Liidu lepingu art. 35 ja 46.²⁸⁵ EK omab vastavalt Euroopa Ühenduse asutamislepingu art. 220 ainupädevust Euroopa Ühenduse õiguse ja Euroopa Liidu õiguse tõlgendamisel ja peab tagama ühenduse õiguse ühetaolise kohaldamise. EK on oma olemuselt multifunktsionaalne, millel on väga laialdased ja üksteisest erinevad funktsioonid. EK on ühenduse konstitutsioonikohus, mille ülesandeks on kaitsta asutamislepingutes paika pandud eesmärgi ja õigusnorme, jälgida ühenduse teisese õiguse²⁸⁶ seaduslikkust, tagada institutsionaalne tasakaal, määratleda ära Euroopa Ühenduse ja liikmesriikide pädevuse vahekord ja välja tuua ühenduse õiguse üldpõhimõtted ning arendada välja põhiõiguste kaitse. Samas on EK kõrgeim kohus, mis lahendab Euroopa Ühenduste Esimese Astme Kohtu otsustele esitatavaid apellatsioonkaebusi ning annab kohustuslikke juhiseid konkreetsete kohtuasjade lahendamisel liikmesriikide kohtutele eelotsustuste näol. Lisaks eelnimetatule kontrollib EK ühenduse õiguse täitmist liikmesriikide ja Euroopa Liidu institutsioonide poolt ning annab seisukohti ühenduse õiguse kohta.

EK lahendid on alates 1.05.2004 Eesti õiguskorra osa ning EK lahendite tundmine ja teadmine on Eesti juristkonna jaoks vajalik. Tänapäevases maailmas, kus aina rohkema ja rohkem autoriõiguse rikkumisi toimub multimeedia, eelkõige interneti vahendusel, on rikkumiste ulatus väga suur ning hõlmab tihti mitme riigi territooriumit. Juhul, kui rikkumine toimub mitmes riigis korraga võib ka kohtuvaidlusi algatada mitmes riigis. Menetluslike probleemide vältimiseks on vastu võetud nn. Brüsseli määrus, mis reguleerib kohtualluvust ning kohtuotsuste täitmist. Selle määruse eesmärk on vältida paralleelsete kohtuvaidluste tekkimist, kuid see on samas ka suurepärase alus vastavalt vajadusele kas kõige kiirema ja odavama või kõige kallima ja aeglasema kohtumenetluse otsingutele nn *forum hunting*.

Liikmesriigi kohus või õigusemõistmise volitustega organ, mille otsuse peale ei saa liikmesriigi seaduse kohaselt enam edasi kaevata, on kohustatud asutamislepingu art 234 alusel küsima eelotsustust EK-lt juhul, kui EK kohtuotsus on vajalik liikmesriigi kohtu poolt

²⁸⁵ J. Laffranque, Euroopa Kohtu lahendid, lk 11.

²⁸⁶K.-D. Borchardt, Euroopa Ühenduse õiguse ABC, Euroopa Ühendused, 2001, lk 46.

kohtuotsuse tegemisel. Tegemist peab olema liikmesriigi kohtus menetluses oleva asjaga ning tegeliku õigusvaidlusega. Liikmesriigi kohus on pädev otsustama faktiliste asjaolude ning teiste õigusküsimuste üle, mis ei puuduta ühenduse õigust. Asjaolu, kas eelotsustuse küsimine on vajalik või mitte, tuleb otsustada liikmesriigi kohtul, seega on äärmiselt oluline, et liikmesriigi kohtunikud oleksid kursis EK pretsedentidega eelotsustuste vallas.

Saamaks üldse ülevaadet selle kohta kui palju on kohtud arutanud autoriõigusest ja autoriõigusega kaasnevate õiguste rikkumisest tulenevaid kriminaal- ja väärteoasju, esitan kõigepealt statistikat. Kokku analüüsisin 64 kohtulahendit perioodist 1996 kuni 2003. Esitatud 64 süüdistusest on menetlus lõpetatud 15 väärteoasjas 2 kuulise haldusõiguserikkumise tähtaja möödumisel ja 2 väärteoasjas karistusseadustiku jõustumise tõttu. Kohtuasjade üldise statistika valguses on 64 asja protsentuaalselt asjade üldarvust muidugi imeväike. Näiteks saabus Eesti kohtutesse 1996 aastal 6301 kriminaalasja ja arutati haldusõiguserikkumise asju 8459 isiku suhtes. 1999 aastal saabus kohtutesse 7279 kriminaal- ja 1413 haldusõiguserikkumise asja.²⁸⁷ Kriminaalasjade arv on alates 2004 aastast tõusnud, perioodil 2004-2005 on kohtute menetluse KarS § 220 jj järgi 26 süüdistust.

Arvuliselt kõige vähem on ajaliselt kõige kauem²⁸⁸ kehtinud kriminaalkodeksi redaktsiooni alusel algatatud kriminaalasju. Seda võib seletada nii õigusliku regulatsiooni puudulikkuse kui ka õiguskaitsete oskamatusena. Kriminaalkodeksi uus redaktsioon kehtestati 21.01.1999.a. ning kuni karistusseadustiku jõustumiseni 01.09.2002.a. esitati Tallinna linnakohtusse seitse²⁸⁹ süüdistust KrK § 278 jj järgi, milles ühes menetlus lõpetati karistusseadustiku jõustumise tõttu. Jõgeva maakohtule²⁹⁰, Pärnu maakohtule²⁹¹, Kohtla-Järve linnakohtule²⁹² esitati kaks süüdistust KrK § 278 jj järgi ning Võru maakohtule,²⁹³ Järva maakohtule²⁹⁴ ning Põlva maakohtule²⁹⁵ kõigile üks süüdistus. Tartu maakohus tegi seitse süüdimõistvat otsust ning määras kolmel korral karistuseks rahatrahvi 30 kuni 60

²⁸⁷ Justiitsministeeriumi statistika, kättesaadav Internetis www.kohus.ee.

²⁸⁸ KrK esimene redaktsioon kehtis 1963-1999.

²⁸⁹ kriminaalasi nr ½-2648/2000 otsus 06.12.2000; kriminaalasi nr ½-1148/00 otsus 08.09.2000; kriminaalasi nr ½-3191/01 otsus 17.01.2002; kriminaalasi nr ½-1195/02 otsus 18.06.2002; kriminaalasi nr ½-1401/02 otsus 19.06.2002; kriminaalasi nr ½-1694/02 määrus 07.10.2002.

²⁹⁰ 08.10.2001 otsus kriminaalasjas 1-195/01 ja 03.10.2001 otsus kriminaalasjas 1-190/01.

²⁹¹ 22.04.2002 otsus kriminaalasjas 1-184/02 ja 28.09.2001 otsus kriminaalasjas 1-467/01.

²⁹² 02.09.2002 määrus kriminaalasjas 1-32/02 ja 18.12.2001 otsus.

²⁹³ 06.08.2002 otsus kriminaalasjas nr 1-184/02.

²⁹⁴ 27.09.2001 otsus.

²⁹⁵ 06.08.2002 otsus kriminaalasjas 1-157/02.

päevamäärani.²⁹⁶ Tallinna linnakohut tegi kuus süüdimõistvat otsust ning määras karistustena üksnes rahatrahvid vahemikus 40 päevamäärast kuni 200 päevamäärani.

Kõik karistusseadustiku alusel algatatud kriminaalasjad on kohtus lihtmenetluses arutatud ning karistus on määratud prokuröri ja kohtualuse kokkuleppel. Karistused olid karmimad kui kriminaalkodeksi järgsed karistused. Rahalised karistused füüsilistele isikutele olid 40 päevamäärast so 2000 kroonist kuni 240 päevamäärani so kuni 12 000 krooni, maksimaalne karistus juriidilisele isikule oli 50 000 krooni. karistusseadustiku järgi on isikuid karistatud kuni ühe aastase vangistusega²⁹⁷. Probleemne on siinjuures see, et lihtmenetluses asja lahendamisel ei ole olnud võimalik leida üles karistusseadustiku kitsaskohti.²⁹⁸ Üldises menetluses arutab kohus OÜ Festarti ja Sergei Gluhhovi süüteoasja, kuid kohtulahendit selles asjas tehtud veel ei ole.

Haldusõiguserikkumiste ning väärteoasju on kohtute menetluses olnud asjadest arvuliselt kõige rohkem. Esimesed lahendid haldusõiguserikkumiste kohta on juba 1996.a, seega enne suuremaid autoriõiguse seaduse ja sellega seonduvate seaduste muudatusi 1999.a, mis tähendab, et õiguslik baas võimaldas ka juba 90ndate keskel rakendada karistusõiguslikke sanktsioone, kuid õigusliku baasi rakendamine jäi ilmselt õiguskaitseorganite tegevusetuse taha, sest korraüksjad ei olnud kas ettevalmistatud nii spetsiifilise valdkonna asjade menetlemiseks või olid neile seatud teised prioriteedid. Haldusõiguserikkumiste asjades²⁹⁹ osutus kohtumenetlust takistavaks asjaoluks menetlustähtaeg. Kuni 01.09.2002.a nimetati väärtegusid haldusõiguserikkumisteks. Haldusõiguserikkumiste seadustiku kuni 16.07.2000 kehtinud redaktsioon sätestas menetluse ja karistuse määramise tähtajaks kuni 2 kuud, kuid autoriõigusega ja autoriõigusega kaasnevate õiguste rikkumisega, eriti piraatkoopiate levitamise ja laenutamise seonduvates kohtuasjades asitõendite ehituse kindlakstegemiseks määratud ekspertiis või ka asjatundja arvamuse saamine või vaidluse korral ka kordusekspertiisi tegemine võimaldas isikul, kelle kohta koostati haldusõigusrikkumise protokoll, haldusõigusrikkumise asi sisuliselt asja lahendamata lõpetada. Sellisel juhul jäi ainsaks sanktsiooniks piraattoodete erikonfiskeerimine, mis ei ole sätestatud karistusena.

²⁹⁶ 24.01.2003.a. otsus kriminaalasjas 1-825/02; 10.04.2002 otsus kriminaalasjas 1-122/02, 17.10.2001.a. otsus kriminaalasjas 1-100/2001/ ning neljal korral karistas kohtulaust vangistusega kolmest kuust kuni üks aasta /28.11.2002.a. otsuse kriminaalasjas 1-517/02, otsus 09.12.2003.a. kriminaalasjas nr 1-1018/2003/.

²⁹⁷ Näiteks Tartu ringkonnakohtu 25.11.2003.a. otsus kriminaalasjas nr 2-1-282/2003, Võru maakohtu 06.08.2002.a. otsus kriminaalasjas 1-184/02.

²⁹⁸ H.Pisuke, Intellektuaalse omandi infokiri, TÜ ÕI 1/2003, lk 2.

²⁹⁹ Kuni 01.09.2002.a kehtis haldusõiguserikkumise seadustik, alates KarS kehtima hakkamisega nimetati haldusõiguserikkumised ümber väärteudeks.

Põlva maakohtus perioodil 1996-2000 arutusel olnud 11 autoriõigusega ja autoriõigusega kaasnevate õigustega seotud kohtuasjast kahes on menetlus lõpetatud seetõttu, et halduskaristuse määramise kahekuuline tähtaeg, mis on sätestatud HÕS § 30, on ületatud ning üks kohtuasi on lõpetatud seetõttu, et 21.01.1999 vastu võetud autoriõiguse seaduse jt seaduste muudatuste kohaselt tunnistati HÕS § 184³ kehtetuks ja füüsilise isiku haldusvastutusele võtmine ei olnud võimalik. Lääne-Viru maakohtus perioodil viiest 1999-2000 arutusel olnud kahes ja Tartu halduskohtus neljast 2000 arutusel olnud kolmes autoriõigusega ja autoriõigusega kaasnevate õigustega seotud kohtuasjast on menetlus lõpetatud seetõttu, et halduskaristuse määramise kahekuuline tähtaeg on ületatud. Kohtuistungid on edasilükatud seetõttu, et väidetava õiguse rikkuja esindaja ei saanud kohtusse tulla teise kohtuasja tõttu ja väidetava juriidilisest isikust õiguse rikkuja esindaja ei läinud kohtukutsele järgi. Samuti seetõttu, et kohtu poolt määratud ekspertiis võttis aega rohkem kui kaks kuud. Ühes põhjuseks on olnud ka see, et kohtud ei ole koormatuse tõttu kohtuistungit õigeaks ajaks määranud.

Näiteks Lääne-Viru maakohtu 17.03.1999 otsusest haldusõiguserikkumise asjas nr 4-195/1998 nähtub, et füüsilisele isikule H.P. koostati 25.05.1998 haldusõigusrikkumise protokoll seetõttu, et ta 04.04.1998 eksponeeris, laenutas ja levitas ebaseaduslikult autorilõugsega kaitstavaid teoseid. Haldusõiguserikkumise materjalid saabusid kohtule 25.05.1998 ning H.P. sõlmis lepingu enda esindamiseks advokaadibürooga Maimu Schmidt, kuid tema esindajal ei olnud võimalik kohtusse ilmuda. H.P. sõlmis uue lepingu advokaadibürooga Lea Mandel, kuid tema esindajal ei olnud võimalik kohtuistungile ilmuda. Kohtuistung lükati erinevatel põhjustel edasi üheksal korral ning menetlus haldusõigusrikkumise asjas lõpetati, kuna 21.01.1999 vastu võetud autoriõiguse seaduse jt seaduste muudatuste kohaselt tunnistati HÕS § 184³ kehtetuks ja halduskaristuse määramise kahekuuline tähtaeg oli möödunud. Alama astme kohtud on oma otsustes lähtunud Riigikohtu halduskolleegiumi lahenditest 3-3-1-17-97, 3-3-1-24-99 ja 3-3-1-8-99, mis käsitlevad haldusõiguserikkumise karistuse määramise tähtaega.

Riigikohtu halduskolleegiumi 29.05.2000 määruses haldusõiguserikkumise asjas 3-3-1-23-00 jättis kohus rahuldamata keskkriminaalpolitsei kassatsioonkaebuse HÕS 30 lg 2 kohaldamise suhtes. Riigikohtu määrusest nähtub, et keskkriminaalpolitsei lõpetas kriminaalasja juriidiliste isikute nimede alla tegutsenud füüsiliste isikute poolt toimepandud KrK § 280 lg 1 ja 2 kirjeldatud tegude osas kuriteokoosseisu puudumise tõttu ning 13.10.1999.a. koostati

haldusõiguserikkumiste protokoll, mille kohaselt teostati 25.08.1999.a. läbiotsimised kuues erinevas arvutimängu kohas Tallinnas ning OÜ G kasutas selleks piraatkoopiaid. Tallinna halduskohtu otsusega karistati juriidilist isikut rahatrahviga. Tallinna ringkonnakohus tühistas Tallinna halduskohtu otsuse ja lõpetas haldusõiguserikkumise asja menetluse, kuna karistuse määramise tähtaeg oli möödunud. Riigikohtu halduskolleegium leidis, et menetlus haldusõiguserikkumise asjas lõpetati õigesti, kuna oli möödunud karistuse määramise tähtaeg. AutÕS § 82 lg 1 sätestab võimaluse kohaldada üheaegselt nii füüsilise isiku kriminaalvastutusele võtmist kui juriidilise isiku haldusvastutust ning seetõttu ei ole võimalik kohaldada HÕS § 30 lg 2 sätteid, mille järgi saab halduskaristust määrata kahe kuu jooksul pärast kriminaalasja algatamisest keeldumist või kriminaalasjas menetluse lõpetamist kui haldusõigusrikkuja teos puudub kuriteo koosseis. Seega ei välista füüsilise isiku suhtes algatatud kriminaalasja menetlus samaaegselt juriidilise isiku suhtes haldusõigusrikkumise menetluse alustamist. Äärmiselt kahetsusväärne on, et menetlusõiguslike „nippidega” on suudetud vältida karistuse määramist. See asjaolu viitab järjekordselt kohtuniku ebaprofessionaalsusele ning menetlusseaduse puudulikkusele.

3.2. Autoriõiguse konkreetsed probleemid kohtupraktikas

3.2.1. Teos kui intellektuaalse tegevuse tulem

3.2.1.1. Teose originaalsus ja vorm

Andmaks ülevaadet autoriõiguse alasest kohtupraktikast tänapäeva Eestis, on oluline kõigepealt välja selgitada, mida üldse käsitletakse kohtupraktikas teosena, sest autor saab rakendada oma mittevaralisi ja varalisi õiguseid üksnes teoste suhtes. Autoriõiguse seaduse § 4 lg 2 sätestab teose legaaldefiniitsiooni ning lõige 3 esitab näidisloetelu teostest, millele tekib autoriõigus. Analüüsitud kohtulahenditest nähtub, et kohtutel ei ole tekkinud probleeme kõrge originaalsuse tasemega nn klassikaliste teoste³⁰⁰ äratundmisega. Probleemid ilmnevad kohe, kui teoseks on madala originaalsuse tasemega intellektuaalse tegevuse tulem või andmebaas. Rahvusvahelised konventsioonid ega Euroopa Liidu direktiivid ei anna teose definiitsiooni, mis oleks kehtiv kogu Euroopa õigusruumis.³⁰¹ Enamgi veel. Euroopa Komisjon on seisukohal, et teose ja originaalsuse mõiste sisustamine tuleb jätta liikmesriikide siseriiklike seaduste või kohtupraktika sisustada.³⁰²

³⁰⁰ W. Cornish nimetab oma raamatus „Intellectual property: patents, copyright, trade mark and allied rights” klassikalisteks teosteks kirjandusteoseid, muusikateoseid, kunstiteoseid ja kinematograafiateoseid.

³⁰¹ J. R. Maxeiner, P. Schothöfer, (editors) Advertising Law in Europe and North America, Kluwer International Law, 1999, lk 571.

³⁰² Comission Staff Working Paper on the review of the EC legal framework in the field of copyright and related rights, kättesaadav Internetis www.europa.eu.int/comm/internal_market/copyright.

AutÕS § 4 lg 2 järgi on teoseks mis tahes originaalne tulemus kirjanduse, kunsti või teaduse valdkonnas, mis on väljendatud mingisuguses objektiivses vormis ja on selle vormi kaudu tajutav ning reprodutseeritav kas vahetult või mingi tehnilise vahendi abil. Teos on originaalne, kui see on autori enda intellektuaalse loomingu tulemus. Seega on kohtutel vaja tuvastada, kas on täidetud järgmised kriteeriumid: objektiivne vorm ja originaalsus.

Objektiivne vorm tähendab permanentset teose fikseerimist. Selle tuvastamine võib olla raskendatud, kui tegemist on peast esitatud kõnega või muusikalise improvisatsiooniga. Kinematograafiateosed, fonogrammid ja tüpograafilised teosed peavad alati olema fikseeritud permanentssesse vormi, samas kaabelülekanne ja tele- või raadiosaade ei pruugi olla fikseeritud st salvestatud.³⁰³

Berni konventsiooni järgi ei ole originaalsus seatud otseseks kriteeriumiks ning seda ei ole defineeritud ka enamuse riikide seadusandluses, vaid jäetud kohtupraktika otsustada.³⁰⁴ Brüsselis 1948 toimunud Berni Konventsiooni revisjoni konverentsil vaieldi selle üle, kas teos tähendab üksnes toodet või peab see sisaldama ka autori isiklikku panust. Konverentsil jõuti järeldusele, et teos peab sisaldama autori loomingulist aspekti kas teadmiste, loova panuse või intellektuaalse pingutuse näol.³⁰⁵

Originaalsuse kriteeriumi käsitlemisel on üldise õiguse maades ja kontinentaalses õigussüsteemis olulised erinevused.³⁰⁶ Üldise õiguse maades tähendab originaalsus kunstilist tegevust või loomingulisust, mille tulemusel moodustub teos.³⁰⁷ Cornishi järgi tähendab originaalsus loomingulist intellektuaalset tegevust ja minimaalset jõupingutust.³⁰⁸ Originaalsuse tase võib erinevate teoste liikide juures olla erinev. Originaalsuse tase määrab ära ka kaitse ulatuse. Mida kõrgem on originaalsuse tase, seda laiem on kaitse ulatus.³⁰⁹ Kontinentaalses õigussüsteemis on originaalsuse lattu seatud oluliselt kõrgemale, kui üldise õiguse maades. Originaalsust mõistetakse kui autori isiksuse laiendust st teose loomine eeldab autorilt tavapärasesest erinevat intellektuaalset pingutust.³¹⁰

³⁰³ W.R. Cornish. Intellectual property: patents, copyright, trade mark and allied rights, Sweet & Maxwell, 1999, kumm 10-34.

³⁰⁴ P. J. Nordell, lk 97.

³⁰⁵ J. A. L. Sterling. Intellectual Property Rights in Sound Recordings, Films and Videos, Sweet & Maxwell, 1992, kumm 5.16

³⁰⁶ W. R. Cornish, kumm 10-04.

³⁰⁷ P. J. Nordell, lk 99.

³⁰⁸ W.R. Cornish, kumm 10-04.

³⁰⁹ P. J. Nordell, lk 99.

³¹⁰ M.J. Davidson. The Legal Protection of Database, Cambridge University Press, 2003, lk 16.

Nordell³¹¹ leiab, et originaalsust võib käsitleda ka kui patendiõigusest tuntud uudsust. Samas rõhutab Cornish vastupidist.³¹² Mõned Euroopa Liidu direktiivid³¹³ käsitlevad originaalsusena autori enda loomingut, seega võib öelda, et Euroopa Liit pooldab pigem üldise õiguse maade lähenemist originaalsuse termini sisustamisel.³¹⁴

Teose määratlemisel on oluline teha vahet teosel endal ja teose ideel. Sellise vahetegemise kriteeriumiks on väljendusvorm.³¹⁵ Autoriõigus ei anna monopoli idee üle nagu seda teeb patendiõigus vaid üksnes väljendusvormile. Ideed ja teooriad on avalikuks kasutamiseks.³¹⁶ Kui teose originaalsuse tase on väga madal siis on raske teost selle ideest eristada.

Järgnevalt on välja toodud kohtulahendid, kus kohtutel on tekkinud probleeme teose määratlemisega seoses selle originaalsuse taseme või väljendusvormiga.

Tsiviilasjas 2-602/95 esitas Veiko Jürisson Tartu linnakohtule hagi nõudes ajalehelt Postimees õiguste rikkumise tagajärgede kõrvaldamist, hageja artikli kärbeteta avaldamist ning vabandamist hageja ees. Tartu linnakohus leidis, et ajaleheartikkel on autoriõigusega kaitstav teos, kuid Tartu ringkonnakohus asus seisukohale, et artikkel ei vasta originaalsuse kriteeriumile, vaid sellel on üksnes pressiteabeline iseloom. Riigikohus leidis, et artikkel kui arutlev kirjutis on autoriõigusega kaitstav teos, rõhutades, et teose eesmärk ega väärtus ei saa olla aluseks autoriõiguse tunnustamata jätmisel. Oluline on määratleda autoriõigusega kaitstavus nii loomingulisuse kui originaalsuse kriteeriumi olemasolu hinnates. Sellise seisukohaga andis Riigikohus selge suunise teose originaalsuse käsitlemisel, ometi on kohtud järgneva kümne aasta jooksul korduvalt asunud hindama teose originaalsuse kõrval ka teose kunstilist taset.

Kohus on oma otsustes selgitanud kriteeriume, mille alusel saab selgitada, kas andmekogu saab käsitleda andmebaasina autoriõiguse seaduse mõttes. Igasugune info kogumine ja talletamine ei ole autoriõigusega kaitstav vaid vajalik on ka hageja isiklik panus süsteemselt või meetodiliselt kogutud informatsiooni töödelda. Arvan, et kohtud on leidnud küll õigesti, et andmebaas vaidlusalusel kujul ei ole teos, kuid jõudnud lõppjäreluses vale lahendini.

³¹¹ P.J.Nordell, lk 97.

³¹² W.R. Cornish, komm 10-08.

³¹³ EL direktiiv 91/250/EMÜ 14.mai 1991 arvutiprogrammide õigusliku kaitse kohta, direktiiv 93/98/EMÜ 29.oktoobrist 1993 autoriõigusega ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kaitse kehtivuse tähtaegade ühtlustamise kohta ja direktiiv 96/9/EÜ 11.märts 1996 andmebaaside õigusliku kaitse koht

³¹⁴ J.A.L. Sterling, World Copyright Law, 1998 komm 7.0.

³¹⁵ Fr. Abbott jt, lk 8.

³¹⁶ samas, lk 81.

Nimelt ei ole kohtud oma lahendis käsitletudki võimalust, et andmebaasi tegija õigusi kaitsta *sui generis* põhimõtte alusel, sest kohtulahendis ei märgita midagi andmebaasi tegija poolt tehtud investeeringute kohta.

Tsiviilasjas nr 2/3/19-4349/01 esitas Igor Bjakin nõude AS Moles vastu au ja väärkuse kaitseks ja moraalse kahju 100 000 krooni nõudes. Hageja palus ajalehel avaldada hageja poolt siseministrile esitatud avaldus. Hageja arvas, et kostja poolt avaldatud artikkel on moonutatud ja rikub hageja mainet. Kostja asus seisukohale, et artikkel ei ole loomingulise iseloomuga vaid üksnes edastab fakte ning seega ei ole autoriõigusi rikutud. Tallinna linnakohus jättis oma 24.04.2002 otsusega hagi rahuldamata ning leidis, et hageja pöördumist siseministri poole ei saa käsitleda autoriõigusega kaitstud teosena. Tallinna ringkonnakohus jättis Tallinna linnakohtu otsuse muutmata.

Selline teose käsitus võib tekitada vaidlusi. Kas isiku omakäeline avaldus, mis kirjeldab isikul tekkinud probleeme õiguskaitseorganitega, on teos või mitte. Riigikohus on Veiko Jürissoni ja AS Postimehe vahelises vaidluses leidnud, et lugejakiri on teos. Seega võib teoseks olla ka isiku omakäeline avaldus, sest see on isiku intellektuaalse tegevuse tulemus ning sellel on olemas objektiivne, tajutav vorm. Autoriõigus kaitseb idee väljendusvormi olenemata selle kultuurilisest väärtusest,³¹⁷ seega ei ole oluline millisel eesmärgil on teos loodud.

Tsiviilasjas nr. 2/20-1572/02 esitas Toom Õunapuu nõude Tea Kirjastuse AS vastu kahju hüvitamise nõudes. Tallinna linnakohus jättis oma 04.11.2003 otsusega hagi rahuldamata. Kohus leidis, et väljend „katkise akna reegel” ja seda ilmestav joonis on üksnes mnemotehniline skeem, mille ülesandeks on mälu abistamine reegli meeldeajutamisel. Mnemotehniline skeem võib olla küll intellektuaalse töö tulemus, kuid seda ei saa käsitleda teosena autoriõiguse seaduse § 4 lg 2 mõttes. Samas on kohus jätnud põhjendamata, mis välistab mnemotehnilise skeemi autoriõigusega kaitstuse. Tsiviilvaidlus jätkub käesoleval ajal Tallinna ringkonnakohtus.

Tsiviilasjas 2-9265/03 Teet Margna hagi OÜ Eetriüksus vastu esitas hageja rahalise nõude kostja vastu, kuna kostja oli kasutanud hageja loata tema väljamõeldud saate „Kahevõitlus” stsenaariumit. Kostja leidis, et saate formaat on idee, mitte teos. Stsenaarium on saate terviklik lähtekava, mis kirjeldab saate kulgu, kuid saate tootmise aluseks on saate formaat

³¹⁷ WIPO Intellectual property handbook, lk 41.

ehk esialgne kava. Küsimus on kas saate formaat on käsitletav stsenaariumi või stsenaariumi plaanina või on see üksnes teose idee. Kohus ei ole asjas otsust veel teinud, kuid isiklikult pooldan kostja seisukohta, et telesaate formaadi puhul on tegemist ideega, millel puudub teosele iseloomulik vorm.

3.2.1.2. Tuletatud teos ja teose vaheetapid kui teosed

Kirjandusteoseks võib pidada kirjutatud või trükitud teoseid.³¹⁸ Kirjandusteose mõistega on hõlmatud ka tuletatud teosed nagu tõlge ja toimetaja töö, kui see nõuab paranduste tegemist jne.³¹⁹ Tsiviilasjas nr 2-3577/97 esitas AS Regio ja Leida Lepik nõude AS Tark T.C, OÜ Trakab ja Peeter Vardja vastu autoriõiguse rikkumise lõpetamiseks, ebaseaduslikult imporditud ja levitatud koopiade üleandmiseks ja tekitatud moraalse kahju saamiseks. Hagejad leidsid, et Leida Lepiku poolt oma tööülesannete täitmise käigus loodud eestikeelse gloobuse koostamise ja tõlkimisega on hagejad gloobuse autorid, kusjuures autori varalised õigused kuuluvad AS-ile Regio ning mittevaralised õigused Leida Lepikule. Hagejad on saanud loa gloobuse autoriõiguse algselt omajalt AS-ilt Scan Globe gloobuse valmistamiseks. Kostjad ostsid AS-ilt Scan Globe gloobused ning importisid need ilma hagejate nõusolekuta Eestisse, müüsid täiendamata ja parandamata gloobuseid ilma gloobuse juurde kuuluva raamatuta. Hageja arvates rikkusid kostjad sellega autori õigust teose levitamisele, terviklikkusele ja õigusele otsustada teose valmiduse üle. Kostjad vaidlesid hagile vastu väites, et Leida Lepik on oma õigused tööandjale üle andnud ning seega ei ole ta õigustatud moraalse kahju hüvitamist nõudma, gloobuse on ostetud nende autorilt ning AS Regio ei kuulu gloobuste ainumüügi õigus Eestis. Hageja tegi vaid eestikeelse kaardi mitte gloobuse ning nimeindeksi raamat on iseseisev teos ega kuulu gloobus juurde. Tallinna linnakohus leidis oma 29.03.2000.a. otsuses, et oluline on vahetegu kartograafia teose ja tuletatud teosele (tõlge) tekkiva autoriõiguse ja omandiõiguse vahel gloobustele. Tõlge on tuletatud teosena omaette autoriõigusekaitse objekt.

Kohtud on käsitlenud ka teose vaheetappide problemaatikat. Tsiviilasjas 3/2/1-60/94 leidis Riigikohus oma 27.12.1994 otsuses, et filmi stsenaarium on teos ning diktoritekst on stsenaariumi osa, mis on eraldi kaitstav. Tsiviilasjas nr 2/6352/96 esitas hageja Jana Einard nõude AS Iguaan, Peeter Lauritsa ja Herkki-Erich Merila vastu õiguste rikkumisega tekitatud varalise ja moraalse kahju nõudes. Hageja leidis, et kostjad on kasutanud tema nõusolekuta ja autoritasu maksmata hageja poolt kavandatud ja maalitud kostüüme reklaamfotode

³¹⁸ W.R. Cornish, komm 10-05.

³¹⁹ Samas, komm 10-06.

valmistamisel ja levitamisel. Tallinna ringkonnakohus leidis, et teose loomise vaheetapid (joonised, eskiisid) on samuti autoriõigusega kaitstava looming

Tsiviilasjas nr 2-162/2002 esitasid arhitektid Toomas Rein ja Leonhard Lapin nõude Kihnu valla vastu autoriõiguse rikkumisega tekitatud kahju hüvitamiseks. Pärnu maakohus rahuldab oma 22.05.2002 otsusega hagi, leides, et arhitektuuriteose eskiisprojekt ning tehniline projekt on autoriõigusega kaitstav teos. Tallinna ringkonnakohus leidis, et teosena on käsitletav üksnes ehitise tehniline projekt mitte tööjoonised. Seega leidis kohus, et teose vaheetapid, mis detailiseerivad tehnilist projekti, ei ole teosena iseseisvalt kaitstavad. Selline järeldus on otseses vastuolus seaduse mõttega.

3.2.1.3. Reklaam ja kaubamärk kui teos

Rahvusvahelistes kokkulepetes puudub üldine teose definitsioon, mis kehtiks kogu lepingutega hõlmatud õigusruumis. Seetõttu on kerkinud üles vaidlusi, kas reklaam(lause) või loosung võivad olla autoriõiguse objektiks.³²⁰ Kaubamärgid ja tööstusdisainlahendused on kunstilooming ning need võivad olla kaitstud lisaks tööstusomandi õigusele ka autoriõigusega.³²¹ AutÕS § 4 ei sisalda näidisloetelus ei kaubamärke ega disainlahendusi.

Eesti kohtutes on nii kaubamärgi autoriõiguslik kaitse kui ka reklaami autoriõiguslik kaitse olnud arutusel. Tsiviilasjas nr 2/5/32-3587/1998 esitas OY Minerit AB nõude Richard Rahvusvahelise Kaubanduse AS vastu autoriõiguse rikkumise lõpetamise nõudes. Hageja leidis, et kostja poolt hageja nimele registreeritud kaubamärgi kasutamine valdkonnas, milles kaubamärgid õiguskaitset ei oma, on autoriõiguse rikkumine. Hageja poolt tellitud reklaammaterjali avaldamine hageja nõusolekuta rikub hageja õigust teose reprodutseerimisele, tõlkimisele ja levitamisele. Tallinna linnakohus leidis, et kaubamärk ja seda kaubamärki sisaldav reklaammaterjal on autoriõigusega kaitstud teos. Samuti on teoseks kaubamärk. Kohtulahendist tuleb selgelt välja, et tööstusomand on samaaegselt kaitstud ka autoriõigusega ning sel juhul ei kehti kaubamärgiõiguses sätestatud kaubaklasside piirangud. See tähendab, et autoriõiguse alusel on kaubamärgi või disainlahenduse õiguskaitse palju laiaulatuslikum, kuid õiguslikult nõrgem.

Reklaammaterjali kui teose kohta on seisukoha võtnud ka Võru maakohus. Tsiviilasjas nr 2-236/1998 esitasid hageja Valdur Sepp ja Holy Lake Arengud OÜ hagi AS Boschwechter

³²⁰ J.R. Maxeiner, jt, lk 571.

³²¹ G. Barbaut, Intellektuaalomand Euroopa Ühenduses, SA Eesti Õiguskeskus, 2005, lk 29.

vastu kahju hüvitamiseks, väites, et kostja on kasutanud hageja poolt välja mõeldud „Pühajärve Kalapeo” reklaammaterjale. Hagejad leidsid, et Holy Lake Arengud OÜ tellis Valdur Sepalt reklaammaterjale „Pühajärve Kalapeo“ reklaamimiseks. Kostja kasutas äravahetamiseni sarnaseid reklaammaterjale ürituse „Tamula Kuldkalakõnõ“ reklaamimiseks. Hagejate vahel sõlmiti autorileping, millega Valdur Sepp loovutas oma varalised õigused Holy Lake Arengud OÜ-le. Kostja on rikkunud hageja õigust teose reprodutseerimisele ning sellise tegevusega alusetult oma vara säästnud. Kostja leidis, et konkretiseerimata on milliseid autoriõiguse seaduses sätestatud varalisi õiguseid on rikutud. Kostja tellis kalapeo reeglid ja logo kolmandalt isikult. Hageja poolt valmistatud reklaammaterjal ei ole autoriõigusega kaitstav teos, Valdur Sepp on oma autoriõigused loovutanud lepinguga ning moraalse kahju nõue on seega alusetu. Varalise kahju arvestus ei ole arusaadav.

3.2.1.4 Andmebaas

Andmebaaside puhul eristatakse kahte liiki andmebaase. Andmebaasid, mis sisaldavad autori enda loomingut, on kaitstavad kui kirjandusteosed. Andmebaasi originaalsuse taseme väljaselgitamisel lähtutakse sel juhul pigem kontinentaalsest õigussüsteemist. Andmebaasid, mis ei ole kaitstavad kui teosed, sest neil puudub originaalsuse tase, kaitstakse *sui generis* õiguspõhimõtte alusel.³²² Berni konventsioon kaitseb art 2 (5) alusel teadus ja kunstiteoste kogumikke, kuid ei sõnasta otseselt andmebaaside õiguskaitset. Ka WIPO autoriõiguse leping ja TRIPS leping kaitsevad teose tunnusele vastavaid andmebaase.³²³ Andmebaaside *sui generis* õiguskaitse on Skandinaaviamaadest pärit kontseptsioon, mille võttis kasutusele ka Euroopa Liit.³²⁴ Enne andmebaaside direktiivi³²⁵ vastuvõtmist andmebaaside *sui generis* õiguskaitse puudus.³²⁶ Kooskõlas Euroopa õigusega sätestab ka Eesti autoriõiguse seadus andmebaaside kui teoste ja ka *sui generis* õiguskaitse.

Eesti kohtutes on olnud arutusel üks kohtuasi, mis puudutab andmebaasi tegija õigusi. Tsiviilasjas nr 2-2/815/03 esitas OÜ Juristibüroo Defendo nõude OÜ Idakompuuter vastu tekstifailide ebaseaduslikust valdusest väljanõudmiseks, nende ebaseadusliku kasutamise keelamise ning kahju 10 000 krooni hüvitamiseks. Tallinna ringkonnakohus leidis oma 30.09.2003 otsuses, et hageja ei ole tõendanud, et tegemist on andmebaasiga AutÕS § 4 lg 3 p 22 mõttes. Andmebaasi süstemaatiliseks või meetoodiliseks korrastamiseks ei saa pidada õigusaktide jaotamist kolme õigusharu (haldus-, kriminaal- ja tsiviilõigus) vahel ning seda, et

³²² Th. C. Vinje, lk 26.

³²³ A. Kalvi, Andmebaaside õiguskaitsest, Õi Toimetised 2000, lk 14.

³²⁴ P. Groves jt. lk 85.

³²⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 96/9/EC andmebaaside õiguskaitse kohta.

³²⁶ M.J. Davidson, lk 11.

õigusaktid olid individuaalselt elektrooniliselt kättesaadavad. Kohus leidis, et õigusaktid on avalikes andmebaasides õigusharude kaupa korrastatud. Õigusakti tõlge võib küll olla autoriõigusega kaitstud teos, kuid hageja ei ole identifitseerinud milliseid tõlkeid ta on loonud. Autoriõiguse kaitse on võimalik tagada üksnes konkreetsele teosele mitte konkretiseerimata hulgale teostele. Kohtud on oma otsustes selgitanud kriteeriume, mille alusel saab selgitada kas andmekogu saab käsitleda andmebaasina autoriõiguse seaduse mõttes. Igasugune info kogumine ja talletamine ei ole autoriõigusega kaitstav vaid vajalik on ka hageja isiklik panus süsteemselt või meetoodiliselt kogutud informatsiooni töödelda.

Leian, et kohtute otsused ei olnud õiged. Vaidlusalune andmebaas ei ole käsitletav teosena, kuid andmebaasil ei peagi olema samasugust loovuse taset kui näiteks entsüklopeedial või muudel nn teose kollektsioonidel ehk kogumikel, kuid tähtis on just investeeringu tegemine informatsiooni kogumiseks. Seda põhimõtet on rõhutatud ka kirjanduses.³²⁷

3.2.1.5 Kokkuvõtvalt teosest

Kohtulahenditest nähtub, et kohtutel on olnud raskusi teose kui kaitseobjekti tuvastamisega. Oluline on rõhutada, et teose kaitstus ei olene teose kvaliteedist. Autoriõiguse seaduses on teos defineeritud läbi välistava loetelu. Kõik AutÕS § 5 loetletud intellektuaalse tegevuse tulemused ei ole teosed, seega võib eeldada, et muud intellektuaalse tegevuse tulemused on teosed. Kohtuasja lahendamisel tuleks lähtuda eeldusest, et iga objektiivses vormis tajutav intellektuaalse tegevuse tulemus on teos ja asjaolu, et tegemist ei ole teosega, peaks tõendama õiguse rikkuja.

Võib järeldada, et Eesti kohtud on termini „teos” ja „originaalsus” sisustamisel lähtunud esimestes kohtulahendites pigem kõrgest originaalsuse määrast ning segi ajanud teose kunstilise taseme ja originaalsuse. Hilisematest kohtulahenditest nähtub, et Riigikohus pooldab pigem üldise õiguse maade lähenemist, kus teose originaalsuse tase ei ole eriti kõrge. Arvestades ka asjaolu, et Euroopa Liidu õigus pooldab samuti madalat originaalsuse kriteeriumit, siis võib öelda, et Eesti kohtupraktikas on välja kujunenud kriteeriumid teose ja selle originaalsuse määratlemisel. Kohtupraktika teose väljendusvormi kohta on siiski veel vähene. Peab siiski rõhutama, et mõnedes esimese astme kohtu lahendites³²⁸ on kohus lähtunud põhimõttest, et AutÕS § 4 lg 3 kujutab endast lõpliku loetelu autoriõigusega kaitstavatest teostest. Leian, et üheks eksitavaks põhjuseks võib olla AutÕS § 4 ja 5 sõnastus

³²⁷ M. Fisor, *The law of copyright and the Internet. The 1996 WIPO treaties, their interpretation and implementation*, Oxford University Press, 2002, komm 5.01, lk 480.

³²⁸ Näiteks Igor Bjakini hagi AS Moles vastu.

ja § 4 lg 3 liigne pikkus. Samas, arvestades Eesti ühiskonna teadmiste taset autoriõiguse vallas, tuleks loetelu siiski täpsustada. Teosena on käsitletavad ka need teosed, mis ei ole autoriõigusega kaitstavad. Seetõttu peaks autoriõiguse seaduse § 4 ja 5 muutma. Otstarbekas oleks sätestada eraldi paragrahvina teose mõiste ning siis anda järgnevatel paragrahvides näidisloetelu autoriõigusega kaitstavatest teostest ja loetelu teostest, mis ei ole autoriõigusega kaitstavad. Paragrahvis, mis sätestab teose mõiste, võib välja tuua ka selle, et teose vaheetapid on teosena kaitstavad. Autoriõigusega kaitstavate teoste loetellu tuleks lisada tööstusdisainlahenduste ja kaubamärkide õiguskaitse autoriõiguse alusel.³²⁹ Eksitavaks võib lugeda AutÕS § 4 lg 3 p 22, mis nimetab, et andmebaasid on kaitstavad teosena ning samas annab ka andmebaasi definitsiooni. Teised sama paragrahvi ja lõike punktid ei sisalda endas definitsiooni näiteks kirjandusteose või arhitektuuriteose kohta. Andmebaaside *sui generis* õiguskaitse on reguleeritud hoopis VIII¹ peatükis, mis annab omakorda andmebaasi definitsiooni. Võib järeldada, et kohtu seisukoht andmebaaside kohta on põhjustatud just sellisest seaduse liigendatusest. Leian, et AutÕS § 4 lg 3 p 22 sõnastusest võiks andmebaasi definitsiooni välja jätta. Seadusest selgema arusaamise jaoks on otstarbekam lisada definitsioonid eraldi paragrahvina.

3.2.2. Autori isiklike õiguste rikkumine

3.2.2.1. Autori isiklikest õigustest üldiselt

Kontinentaalne õigussüsteem, mis on kasutusel Mandri-Euroopas ja Mandri-Euroopa riikide endistes asumaades Aasias, Ladina-Ameerikas ja Aafrikas, annab autorile rea isiklike ehk mittevaralisi õiguseid. Prantsuse dualistlik lähenemine autori õigustele teeb vahe isiklikel õigustel ja varalistel õigustel, kusjuures isiklikud õigused on ajaliselt piiramatud ja võõrandamatud. Saksa monoteistlik süsteem liidab autori varalised ja isiklikud õigused üheks doktriiniks ja kasutab nii isiklikele kui varalistele õigustele samu reegleid. Nii isiklikud kui varalised õigused on võõrandamatud, kuid ajaliselt piiratud.³³⁰ Autori mittevaralised ehk isiklikud õigused on sätestatud Berni Konventsioonis. Selle art 6 bis sätestab, et sõltumata autori majanduslikest õigustest, ja isegi pärast nimetatud õiguste üleandmist, on autoril õigus nõuda autorsust teosele ja vaidlustada nimetatud teose mistahes moonutamine, lühendamine või muu muutmine või teose väärtust kahandav muu tegevus, mis haavab autori au ja väarikust. Seega on autoril õigus enda tunnustamisele teose autorina ehk õigus autorsusele, õigus teose terviklikkusele ja õigus otsustada teose üldsusele avalikustamine. Samuti on

³²⁹ Sama põhimõtte on sõnastatud Euroopa nõukogu määruses nr 6/2002, vastu võetud 12.12. 2001, ühenduse disainilahenduse kohta art 96 (2), OJ L 003 , 05.01.2002 , lk 0001 – 0024.

³³⁰ P. Goldstein, lk 3.

autoril õigus oma teos tagasi võtta.³³¹ AutÕS § 12 lg 1 loetletud õigused võib liigitada samuti eelnimetatud nelja kategooria alla.

3.2.2.2.Õigus autorsusele ja autori nimele

Teose autorsus on äärmiselt tihedalt seotud teose originaalsusega.³³² Tänapäeval on aktuaalne probleem autorsus sellistele teostele, mis on kaitstavad kirjandusteostena, kuid mis on otseselt loodud arvutiprogrammi poolt nn *computer generated works*. Sellisel juhul tuleb teose autorina tunnustada isikut, kelle algatusel on tehtud teose loomiseks vajalikud ettevalmistused.³³³ Eesti kohtulahendite analüüsimisel selgub, et õigus autorsusele on kindlasti kõige sagedamini rikutav autori mittevaraline õigus.

Autorsuse teemat on rohkemal või vähemal määral käsitletud enamuses Eesti kohtulahendites. Magistritöös analüüsitud kahekümnes tsiviilasjas on kolmeteistkümnes tõusetunud autorsuse või autori nime temaatika.

Tsiviilasjas nr 2/6352/96 esitas hageja Jana Einard nõude AS Iguaan, Peeter Lauritsa ja Herkki-Erich Merila vastu õiguste rikkumisega tekitatud varalise ja moraalse kahju nõudes. Tallinna ringkonnakohus asus oma 12.03.1998 otsuses seisukohale, et teose kasutamine ilma autori nime märkimata ei ole lubatud, sest seetõttu jäi hageja ilma võimalusest avalikkusele teadvustada enda autorsust moekunsti teostele. Riigikohus kinnitas oma 25.06.1998 otsuses samas tsiviilasjas, et kostjad pidid eeldama moekunsti valdkonda kuuluvate teoste kasutamisel, et tegemist on autoriõigusega kaitstud teostega ning kostjate teadmatus hageja autorsusest ei ole vastutusest vabastamise aluseks. Kohtulahendid nimetatud vaidluses on olulise tähendusega just sellest aspektist, et teose kasutaja on autoriõiguse absoluutsest iseloomust tulenevalt kohustatud hoolitsema selle eest, et välja selgitada kas kasutatav teos on autoriõigusega kaitstud ning kes on teose autor.

Tsiviilasjas 3-2-1-60-98 esitas Tiit Räis nõude AS Laks & Ko vastu autoriõiguse rikkumisega tekitatud moraalse kahju hüvitamiseks ja õigusrikkumise eelse olukorra ennistamiseks. Tallinna ringkonnakohus leidis, et hageja ei ole tõendanud asjaolu, et kostja teadis, et tegemist on autoriõigusega kaitstud teosega, sest AS Hiiu Mets ei täitnud oma kohustust teavitada kolmandaid isikuid autorsusest. Riigikohus tühistas Tallinna ringkonnakohtu otsuse ja leidis

³³¹ P. Kamina, *Film Copyright in the European Union*, Cambridge University Press, 2002, lk 285.

³³² S. Ricketson, *The Law of Intellectual Property: Copyright, design and confidential information*, Lawbook, 1999, komm 7.45.

³³³ Gr.J.H.Smith, komm 2-045.

oma otsuses, et slaidide reprodutseerimine väljaandes Eesti Puit 95 autori nimeta ja kadreerituna rikub hageja õigust autorsusele.

Leian, et ringkonnakohus on eelnimetatud kaasuses selgelt eksinud autoriõiguse kui absoluutse õiguse olemuse vastu, vabastades kostja vastutusest õiguse rikkumise eest põhjusel, et kostja ei teadnud, et tegemist on autori õigusega kaitstud teosega ning samas pannes hagejale kohustuse sellist teadmist tõendada. Autoriõiguse seaduse § 4 lg 6 järgi eeldatakse, et teos on autoriõigusega kaitstud. Tõendamiskoormuse asetamine hagejale rikub seda seaduse sätet. Autoriõiguse kui absoluutse õiguse puhul peab tõendamiskoormus asetuma vastupidiselt. Kostja peab tõendama, et ta ei ole õigusi rikkunud või asjaolu, et tal on olemas õiguslik alus oma tegevusele. Riigikohus on lahendis välja toonud ka põhimõtte, et autori varalised õigused on üleantavad, kuid autori mittevaralised õigused on seotud autori isikuga ning autori eluajal neid üle anda ei saa.

Kohtuasjas AS Regio ja Leida Lepiku hagi AS Tark T.C, OÜ Trakab ja Peeter Vardja vastu tõusetus juriidilise isiku autorsuse küsimus, mis leiab käsitlemist ka tsiviilasjas 2-9265/03 Teet Margna hagi OÜ Eetriüksus vastu. Leonhard Lapini ja Toomas Reinu hagi Kihnu valla vastu esitasid hagejad kostja vastu kahju hüvitamise nõude. Hagejad koostasid Kihnu rahvamaja eskiisprojekti ning tööjoonist ja ehituse riigihanke läbiviimiseks vajaliku pakkumisdokumentatsiooni. Riigihankekonkursist osavõtjatele teatati Arhitektuuribüroo Toomas Rein poolt tööjooniste koostamise maksumus. Kostja tellis rahvamaja projekteerimise ja ehituse riigihankekonkursi võitjalt AS-ilt FKSM. Hagejad leidsid, et tööjoonised on ehitusprojekti osa ning arhitektuurne graafika sealhulgas ka projektdokumentatsioon on autoriõigusega kaitstav teos. Kostja rikkus hagejate varalist õigust teostada oma arhitektuurne projekt ja saada selle teostamise eest tasu ning samuti hagejate mittevaralisi õigusi teose puutumatusse, tehes ehitusprojekti omavolilisi muudatusi nagu ventilatsioonisüsteemi asendamine ja teisi teost moonutavaid muudatusi. Kostja leidis, et hagejate subjektiivseid õigusi ei ole rikutud, kuna tööjoonised pidi valmistama Arhitektuuribüroo Toomas Rein. Kostja eeldas, et eskiisprojekti üleandmisega anti üle ka eskiisprojekti seotud varalised õigused. Hagejad on oma varalised õigused Arhitektuuribüroole Toomas Rein andnud, sest tehnilise projekti eest tasus kostja Arhitektuuribüroole Toomas Rein. Hagejad keeldusid AS FKSM pakkumisest teostada tööjoonise, seega on alusetu nõuda tööjooniste eest tasu. Kõrvalekalded projektist olid vajalikud ebatäiusliku projekti kohandamiseks normaalselt funktsioneerivaks hooneks, hagejate projekti osad olid tehniliselt teostamatud, kuid hagejad keeldusid projektis muudatusi

tegemast ning autorijärelevalvest. Riigikohus on oma lahendis nr 3-2-1-39-03 Leonhard Lapini ja Toomas Reinu hagi Kihnu valla vastu toonud välja asjaolu, et AutÕS § § 32 tuleb tõlgendada selliselt, et tööandjana tuleb käsitleda isikut, kellega autoril on õigussuhe, mis nõuab tööfunktsioonide pidevat täitmist. See tähendab, et töösuhteks AutÕS § 32 tähenduses võib olla ka muu õigussuhe kui avalikust teenistusest või töölepingust tulenev õigussuhe

Kohtud on lahendites rõhutanud asjaolu, et teose autoriks saab olla üksnes füüsiline isik, kelle loometegevuse tulemusena teos sünnib, kuid autori varalised õigused võivad kuuluda juriidilisele isikule. Juhul, kui autor on juriidilise isiku töötaja ja loob teose oma tavapärase tööprotsessi raames, on autori varaliste õiguste kandjaks tööandja, kuid see ei võta teose autorilt õigust kaitsta kohtu kaudu oma isiklike õigusi. Kollektiivse autorsuse temaatikat on käsitletud tsiviilasjas 2-1884/96 Vilja Laanaru hagi Ülo Russaku ja Eesti Päevalehe AS vastu. Hageja väitel leppisid hageja ja Ülo Russak kokku luua hageja mälestusi sisaldav teos. Hageja andis kostjale oma mälestusi sisaldavad lindistused. Hageja leidis, et pooled on teose ühisautorid ning neil on õigus teostada autori õigusi ühiselt, kuid Ülo Russaks andis käsikirja Eesti Päevalehe AS-ile avaldamiseks hageja nõusolekuta. Kostjad leidsid, et hagi on tõendamata ja põhjendamata. Vaidlus lahenes poolte kokkuleppel, kus hageja ja Ülo Russak mõõnsid ühist autorsust teosele. Tsiviilasjas Eesti Autorite Ühingu hagi Eesti Päevalehe AS vastu leidis käsitlemist teose avaldamine autori nime ära näitamata. Tallinna linnakohus leidis oma otsuses, et avalikus kohas asuvat teosest tehtud fotosid võib ajakirjandusväljaandes avaldada, kuid vajalik on igal juhul ära näidata teose autor ja teose nimi.

3.2.2.3. Õigus teose puutumatusse

Õigust teose puutumatusse on teine enim rikutud autori isiklik õigus. Õigust teose puutumatusse on rikutud siis, kui teos on ümber töötatud selliselt, et töötlust võiks käsitleda omaette teosena.³³⁴

Kohtud on käsitlenud teose puutumatus mitmes kohtuasjas. Tsiviilasjas 3/2/1-60/94 Hilli Ranna hagi Studio „B“ vastu leidis Riigikohus, et diktoritekst on osa filmi stsenaariumist ning kaitstav teosena. Diktoritekstis muudatuste tegemise õigus kuulub autorile. Studio „B“ ja Hilli Ranna vahel sõlmitud leping keelab stsenaariumis muudatuste tegemise autori nõusolekuta, seega on lisaks seadusele teose puutumatus nõue sätestatud ka pooltevahelises lepingus. Tsiviilasjas 2-602/95 Veiko Jürissoni hagi AS Postimees vastu leidis Tartu linnakohus, et ajaleheartikkel on autoriõigusega kaitstav teos ning selle muutmise on autori

³³⁴ W.Cornish, komm 10-42.

mittevaraline õigus, mille muutmine võib toimuda kas autori poolt või tema nõusolekul. Kostja muutis artikli pealkirja ja sisu hagejaga kooskõlastamata ning rikkus sellega hageja mittevaralisi õigusi. Tartu ringkonnakohus tühistas esimese astme kohtu otsuse ning jättis hagi rahuldamata, sest hageja kirjutis ei ole autoriõigusega kaitstav teos. Artikkel ei ole kirjanduse valdkonda kuuluv originaalne teos vaid analüüsib ja selgitab ajalehes avaldatud varasemat artiklit ning teeb sellest omapoolsed järeldused. Berni konventsiooni art 2 lg 8 kohaselt ei laiene konventsiooni kaitse päevauudistele ja pressiteabelise iseloomuga faktidele.

Riigikohus tühistas oma 06.12.1995 otsusega nr III-2/1-93/95 Tartu ringkonnakohtu otsuse ning saatis selle uueks läbivaatamiseks samale kohtule. Riigikohus leidis, et artikkel kui arutlev kirjutis on autoriõigusega kaitstav teos, rõhutades, et teose eesmärg ega väärtus ei saa olla aluseks autoriõiguse tunnustamata jätmisel. Oluline on määratleda autoriõigusega kaitstavus lisaks ka loomingulisuse ja originaalsuse kriteeriumi olemasolu hinnates. Tartu ringkonnakohus leidis asja uue läbivaatamise käigus oma 18.06.1996 otsuses nr II-2-95/96, et hageja autoriõigust teose puutumatusel on teose lühendamise rikutud. Samas leidis kohus, et ajaleht ei ole teinud moonutusi ja ebatäpsusi artiklis ega andnud autori ja artikli kohta hinnangut. Ajaleht ei ole oma tegevusega hageja au ja väärikut kahjustatud, kuna avaldatud tekstis ja ajalehele esitatud tekstis ei ole lahknevisi.

Kohtulahenditest võib järeldada, et igasugune teose täiendamine, lühendamine või muul viisil muutmine autori loata rikub autori mittevaralist õigust teose puutumatusel. Cornishi järgi on toimetaja töö käsitletav tuletatud teosena, kui see sisaldab endas paranduste või kriitiliste märkuste tegemist. Seega on toimetamine piisav teose töötlemine, et rikkuda õigust teose puutumatusel.

Sama seisukohata on väljendatud ka tsiviilasjas nr 2-3577/97 AS Regio ja Leida Lepiku hagi AS Tark T.C, OÜ Trakab ja Peeter Vardja vastu autoriõiguse rikkumise lõpetamiseks, ebaseaduslikult imporditud ja levitatud koopiade üleandmiseks ning tekitatud moraalse kahju saamiseks. Tallinna linnakohus leidis, et Leida Lepiku kui teose autori mittevaraline õigus on otsustada teose terviklikkuse üle ning gloobuse müümine ilma indeksiraamatuta rikub autori õigust teose puutumatusel. Tsiviilasjas nr 2-162/2002 Toomas Reinu ja Leonhard Lapini hagi Kihnu valla vastu autoriõiguse rikkumisega tekitatud kahju hüvitamiseks leidis Pärnu maakohus, et ehituse käigus muudeti rahvamaja projekti, seega on rikutud hagejate õigust teose puutumatusel.

Tallinna ringkonnakohus leidis, et tööjoonised ei ole käsitletavad teosena, seda on üksnes tehniline projekt, mille detailiseerimiseks tööjoonised koostatakse. Projektis tehtud muudatused on käsitletavad hagejate mittevaralise autoriõiguse rikkumisena, kuid moraalse kahju väljamõistmiseks peab olema tõendatud kahju tekkimine. Ainuüksi projektis tehtud muudatuste olemasolu ei ole piisavaks tõendiks moraalse kahju tekkimisel ning seetõttu jättis kohus moraalse kahju hüvitise välja mõistmata. Seda ka põhjusel, et kostja ning ehitaja pöördusid korduvalt hagejate poole ettepanekuga muudatuste tegemiseks projektis, kuid hagejad keeldusid.

Tsiviilasjas nr 2/4/221-4801/02 esitas Ago-Endrik Kerge nõude MTÜ „Revüüteater B.E“ vastu autoritasu ja mittevaralise kahju nõudes. Hageja leidis, et kostja lisas hagejat teavitamata lavastuse režiisse suitsuefekti, mis on käsitletav teose puutumatusena. Kohus nõustus oma otsuses hageja väitega.

3.2.2.4.Mittevaraline kahju ning autori au ja väärikus

AutÕS § 12 lg 1 p 5 sätestab, et autoril on õigus vaidlustada teoses, selle pealkirjas või autorinime tähistamises tehtud moonutusi ja teisi ebatäpsusi ning autorile või teosele antud hinnanguid, mis kahjustavad autori au ja väärikut. TsÜS eelmise redaktsiooni § 26 ja VÕS § 1045 lg 1 p 4 järgi on isikul õigus tema isiklike õiguste rikkumisega tekitatud mittevaralise (moraalse) kahju hüvitamist.

Autori isiklikud õigused on alati seotud tema eneseväljendusega ning nende õiguste rikkumisel ei ole tekitatud kahju otseselt rahaliselt hinnatav. Rahaline kompensatsioon võib pakkuda autorile üksnes lohutust tema hingevalu eest.³³⁵

Kohtud on korduvalt lahendanud autori mittevaralise kahju hüvitamise nõudeid. Tsiviilasjas nr 2/4/221-4801/02 esitas Ago-Endrik Kerge nõude MTÜ „Revüüteater B.E“ vastu autoritasu ja mittevaralise kahju nõudes. Tallinna linnakohus leidis, et tehnilise vahendi lisamine ja osatäitja kaasamine on teose täiendamine, mis rikub hageja autoriõigusi ning mõistis kostjalt välja autoritasu 15 000 krooni ja mittevaralise kahju hüvitiseks 10 000 krooni ja rahuldaski 27.08.2002 tagaseljaotsusega.

Tsiviilasjas nr 2-236/1998 esitasid hageja Valdur Sepp ja Holy Lake Arengud OÜ hagi AS Boschwechter vastu nõudes kahju hüvitamist. Võru maakohus jättis oma 19.05.2000 otsusega

³³⁵ K. Aua, Autorikahju olemus ja liigid, Juridica 10/2002, lk 684.

hagi rahuldamata. Kohus leidis, et autorile ei saa mittevaralist kahju tekitada teise autori poolt iseseisvalt loodud teos. Kostja ei ole vastutav kolmandate isikute poolt hageja Valdur Sepale tekitatud moraalse kahju eest, ka ei ole esitatud tõendeid moraalse kahju esinemise kohta. Kui keegi teine loob sõltumatult samasuguse teose, ei rikota sellega autori õigusi³³⁶ ning õiguste rikkumiseta ei saa tekkida ka mittevaralist kahju.

Ma ei nõustu kohtu järeldusega, et teose autor peaks esitama selliseid tõendeid nagu tunnistaja ütlused jm mittevaralise kahju esinemise kohta autoriõiguse rikkumisel. Tunnistajate ütlused selle kohta, et autor näis rusutuna või dokumentaalsed tõendid selle kohta, et auto vajas psühholoogi abi ei ole adekvaatsed, kui autori tunneb ennast riivatuna asjaolust, et tema teost on kasutatud tema nõusolekuta või seda plagieeritud. Autoril ei ole võimalik tõendada oma sisemisi hingelisi üleelamisi muuga kui enda seletusega, sest mittevaraline kahju on autori subjektiivne hinnang enda hingeseisundile. Pealegi ei ole võimalik eelnimetatud tõenditega kindlaks teha autori hingeseisundit ja seda, et meeleolu langus tekkis just nimelt teose loata kasutamisest. Samas on selge, et igasugune mittevaralise õiguse rikkumine ei tähenda autoril tekkinud moraalseid üleelamisi ja seda ei ole vaja kompenseerida. Mittevaralise kahju hindamisel peab kohus kindlasti arvestama ka varaliste ja mittevaraliste õiguste rikkumise ulatust. Mittevaralise kahju suuruse hindamise kohta autoriõiguse rikkumisel on Riigikohus selge seisukoha võtnud Leonhard Lapini ja Toomas Reinu hagi Kihnu valla vastu.

Kõige intensiivsemalt³³⁷ Eesti ajakirjanduses valgustatud autoriõiguse alane vaidlus puudutas arhitektide Toomas Reinu ning Leonhard Lapini poolt projekteeritud Kihnu rahvamaja projekti muutmist autorite nõusolekuta.

Riigikohus leidis oma 23.05.2003 otsuses, et olles tuvastanud autori mittevaralise õiguse rikkumise, peab kohus veenvalt motiveerima põhjuseid, miks õiguste rikkumisest tulenev moraalne kahju tuleb jätta hüvitamata. Hagejad loetlesid hagiavalduses mitmeid muudatusi, mis rikkusid oluliselt ja päästmatult algse rahvamaja projekti kontseptsiooni ja arhitektuurset tervikut. Hagejad selgitasid, et teos ongi autori maine ning teose moonutamine on autori maine kahjustamine, millest tuleneb moraalne kahju. Kohtul on kohustus hinnata moraalse kahju tekkimist kohtule esitatud asjaolude alusel olenemata sellest, et hagejad nimetavad õiguste rikkumise aluseks olevaid asjaolusid kahju aluseks olevate asjaoludena. Varalise

³³⁶ G.Tritton, lk 185.

³³⁷ vt Solvunud arhitektid nõuavad kohtus hüvitist. Postimees (PM) 27.03.2002.; Ester Vilgats, Arhitektid nõuavad Kihnult 100 000 krooni. PM 08.05.2002. Tiit Tuumalu, Kihnu peab maksma 200 00 arhitektidele kahjutasuks. PM 23.05.2002; Jaanus Piirsalu, Lapini võitlus Kihnu valuraha pärast jätkub. Eesti Päevaleht (EPL) 30.12.2003; Anu Saare, Kihnu rahvamaja arhitektidele hüvitis. EPL 12.03.2004.

kahju hüvitamata jätmises osas täiendas Riigikohus otsuse motiive, märkides: „AutÕS § 32 on kohaldatav tööfunktsiooni püsival täitmisel, mis ei pruugi seaduse mõtte kohaselt piirduda töölepinguga, mitte ühekordse tellimus täitmise korral. Püsivaks (töö)suhteks selles kontekstis saab näiteks pidada ka autori suhet äriühinguga, kui ta on selle ühingu juhatuse liige. Käesolevas vaidluses sõlmis kostja rahvamaja ehitusprojekti saamiseks lepingu OÜ Arhitektuuribüroo Toomas Rein, mitte vahetult arhitektidega. Arhitektuuribüroo täitis tellimuse, milleks oli rahvamaja tehniline projekt ja andis tellitud töö tellijale üle. Selle põhjal saab järeldada, et projekti autorid loovutasid oma varalised õigused arhitektuuribüroole. Koos projekti üleandmisega läksid tellijale üle ka autorite varalised õigused projekti kasutada.“

Tallinna ringkonnakohus muutis oma 18.09.2003 otsusega maakohtu otsuse ning mõistis hagejate kasuks kostjalt välja kummalegi moraalse kahju hüvitamiseks 50 000 krooni suuruse summas ning kohtukulud. Ringkonnakohus leidis: „Teos on autori maine ja selle teose moonutamine on autori maine kahjustamine, mis põhjustab autoritele moraalseid kannatusi. Seda ei ole võimalik otseselt rahas hinnata, kuid neil tekib õigus nõuda õiglast kompensatsiooni. Autoril kui teose loojal on teosega eriline suhe. Selle teose rikkumine põhjustab autorile pettumist, hingepiinu. Kihnu rahvamaja jääb aastakümneteks püsima ja autoritele jäävad pikaks ajaks hinge toimunud moonutused teosega. Tegemist oli töömahuka, keeruka ja vastutusrikka arhitektuurse lahendusega. Autorid on teose valmimise nimel vaeva näinud ning lootnud näha ehitist vastavuses projektiga. Autoritel on õigus olla uhke oma loomingu üle. Hagejad on kirjeldanud oma üleelamisi teose moonutamisest tulenevalt. Kuivõrd on tegemist staažikate arhitektidega, kelle loomingu tuntuks, siis ei ole neile vähetahtis nende maine ja selle maine kahjustamine võib põhjustada moraalselt kahju.“

Riigikohus tühistas oma 23.12.2003 otsusega nr3-2-1-152-03 ringkonnakohtu otsuse menetlusnormi rikkumise tõttu ja saatis asja uueks läbivaatamiseks samale ringkonnakohtule, sest ringkonnakohus ei järginud Riigikohtu poolt ettekirjutatud juhiseid moraalse kahju hüvise vähendamise osas, leides, et hagejate süüline käitumine projektivigade parandamise st keeldumise osas ei ole aluseks moraalse kahju hüvise vähendamiseks.

Tallinna ringkonnakohus muutis oma 09.03.2004 otsusega nr 2-2/234/04 maakohtu otsust ning mõistis kostjalt kummagi hageja kasuks välja moraalse kahju hüvisena 25 000 krooni. Kohus arvestas hüvise suuruse määramisel, et tehnilised muudatused projektis tulenesid nii rahaliste vahendite nappusest, ebakvaliteetsest tööst kui ka koostöö puudustest. Kohus leidis:

„Kui hagejad kui autorid oleksid olnud ehituse käigus rohkem huvitatud koostööst kostjaga ja ehitajaga ning kui ka kostja oleks püüdnud hagejaga konkreetsemalt koostööd teha, oleks esinenud vähem kõrvalekaldumisi projektist. Vähem kahjustatud oleks olnud ka autorite isiklikud õigused, milleks hagejad peavad nende kui tuntud arhitektide mainet. Pidades Kihnu rahvamaja projekti oma tööde hulgas nii tähtsaks, millest sõltub oluliselt nende maine, oleks hagejatel ka olukorras, kus neilt tööjoonised ei tellitud, olnud võimalus oma nõuannete kaudu mõjutada ehitust.“

Leian, et meedia huvi aitas olulisel määral teadvustada ühiskonnale autoriõigusega seonduvaid probleeme Eesti ühiskonnas. Juriidilisest aspektist on oluline välja tuua kahju hüvitamise üldiste põhimõtete kehtivus, mille kohaselt peavad ka õigustatud isikud tegutsema selle nime, et kahju suurus oleks võimalikult väike, ka autoriõiguse valdkonnas.

Toomas Reinu ja Leonhard Lapini hagi Kihnu valla vastu tõusetus ka autori au ja väärkuse kaitse AutÕS § 12 lg 1 p 5 järgi. See on ka ainus kord, kus autor on eraldi esitanud nõude oma au ja väärkuse kaitseks põhjusel, et teost on niivõrd moonutatud, et see riivab autori väärkust.

3.2.2.5. Kokkuvõtvalt autori isiklike õiguste rikkumise kohta

Magistritöö kirjutamise käigus ei õnnestunud mul leida kriminaalasju, milles oleks süüdistatud isikuid autori mittevaraliste õiguste rikkumises. Kriminaalasjas OÜ Festart ja Sergei Gluhhovi süüdistuses KarS § 222 lg 2 järgi on süüdistus esitatud varaliste õiguste rikkumises, kuid rikutud on ka AS TEA Kirjastusele sõnaraamatu loonud autori õigust teose autorsusele. Tegemist on sisuliselt plagiaadiga.

Kohtuvaidluste temaatikat jälgides nähtub, et kohtulahendid peegeldavad ühiskonna teadmatust autoriõiguse olemusest. Hagide esitamise põhjuseks on peamiselt autori mittevaraliste õiguste jäme rikkumine ja seda ka teiste autorite poolt. Autori kui õiguste omaja olemasolu on ühiskonnas veel teadvustamata. Autorid on pöördunud kohtu poole nõudega tunnustada oma autorsust ning kompenseerida tekkinud mittevaraline (moraalne) kahju rahaliselt, lisaks on esitatud nõudeid lõpetada autori mittevaraliste õiguste rikkumine. Esitatud hagide põhjal nähtub, et rikutud on autori õigust autorinimele ja teose puutumatusse, õigust teose avalikustamisele, õigust teose täiendamisele ning õigust au ja väärkuse kaitsele. Leian, et autoriõiguse seaduse täiendamine või täpsustamine autorsuse seisukohast ei ole vajalik. Seaduse tekst on selge ja üheselt mõistetav ja probleemide lahendamine on pigem ühiskonna üldise harituse küsimus. Kohtutel ei ole tekkinud probleeme ka teose avalikustamise tõlgendamisel.

Teose puutumatus ei ole seaduses piisava täpsusega kirjeldatud. AutÕS § 12 lg 3 ja 4 sätestavad autori õiguse teose puutumatusle ja õiguse lisada oma teosele teiste autorite töid. Kohtupraktikast selgub, et pigem on kohtute jaoks probleemiks see, kui autori teos koosneb mitmest osast nagu näiteks eskiisprojekt ja tööjoonised või gloobus ja sellele lisatud indeksiraamat. Leian, et probleemi lahendaks autoriõiguse seaduse täiendamine. AutÕS § 12 võiks täiendada sätetega selle kohta, et juhul, kui tervikteos koosneb mitmest eraldi osast, on keelatud ka teose osade muutmine või ärajätmine.

Kohtulahenditest nähtub, et autori au ja väärkuse kaitsmise küsimus ei ole aktuaalne probleem. Isiklike õiguste kaitse sh ka väärkuse kaitse on piisavalt hästi kaitstud VÕS § 1045 järgi. Autoriõiguse seadusest tuleneks justkui, et autoril on olemas mingi eriline au ja väärikus, mille kahjustamine ei ole võrreldav teiste isikute au ja väärkuse kaitsega. Leian, et autori isiklikud õigused sh isiku väärikus on kaitstud läbi VÕS § 1045 sätete ega vaja eraldi väljatoomist autoriõiguse seaduses.

3.2.3. Autori varaliste õiguste rikkumine ja nende kaitse

3.2.3.1. Reprodutseerimisõiguse ja levitamiseõiguse rikkumine

Autori varaliste õiguste loetelu sätestab autoriõiguse seaduse § 13 ning lisaks on autoril õigus saada autoritasu ning tasu teose edasimüügil ja teose koopia laenutamisel. Autoril on õigus lubada või keelata oma teose reprodutseerimine st teha sellest koopiaid või välistada teistel isikutel koopiade tegemine. See on üks autori põhilisi varalisi õiguseid.³³⁸ See on ka kõige enam rikutud autori varaline õigus. Kui teose paljundamine toimub ilma autori loata ja ärilisel eesmärgil, siis on tegemist piraatlusega.³³⁹ Teine enim levinud autori varalise õiguse rikkumine on teose levitamiseõiguse rikkumine. Eesti kohtutes on arutusel olnud ka teose avaliku esitamise õiguse rikkumine, kus muusikateoseid ja kinofilme on loata esitatud avalikul kontserdil, ööklubides, kohvikutes ja kauplustes. Autori reprodutseerimisõiguse ja levitamiseõiguse rikkumise objektideks on audio- ja videokassetid muusika ja filmikunstiteostega, CD plaadid muusikateostega, CD plaadid, mis sisaldavad arvutiprogramme ning kaabeltelevisiooni kaudu teoste loata taasedastamine. CD plaatidel muusika ja arvutiprogrammide sh arvutimängude levitamisel on pakutud ka „teenustööna” soovitud teoste Internetist allalaadimist.

³³⁸ Background reading material on intellectual property, WIPO Publications, 1998, lk 213.

³³⁹ Samas, lk 222.

Levitamisõiguse rikkumine oli 1990ndate aastate keskel ja lõpus nn tüüpiliseks autoriõiguse rikkumiseks nii tsiviilasjades, kriminaalasjades kui ka haldusõiguserikkumise asjades. Levitamiseõiguse rikkumine väljendus piraatkoopiatega varustatud videolaenutuses filmide rentimises ja ebaseaduslike fonogrammide müümisel, kuid oli ka loata kontserdi korraldamisi. Reprodutseerimisõiguse rikkumine väljendus teosest arvuti abil koopiategemises, teoste kasutamises teiste teoste valmistamisel jne.

Reprodutseerimisõiguse rikkumisena võib käsitleda nii otseste koopiategemist kui ka kaudsete koopiategemist. Kaudne kopeerimine tähendab seda, et kopeerija modifitseerib teost piisavalt, et varjata reprodutseerimise ilmsiks tulekut.³⁴⁰ Reprodutseerimisõiguse esmaseks rikkumiseks tuleb lugeda koopiategemist ja teiseseks rikkumiseks võib lugeda igasugust koopiategemise kaubanduslikku kasutamist.³⁴¹ Tuleb kindlasti meele pidada, et kui teos on vabalt võrgus kättesaadav, ei muuda see dokumenti mittekaitstuks.³⁴² Teose levitamiseks tuleb käsitleda igasugust teose kasutamist kaubanduslikul eesmärgil. Kaubanduslikuks kasutamiseks tuleb lugeda importi, müüki, laenutamist ja rentimist, müügiks või laenutamiseks pakkumist ja väljapanemist.³⁴³

Tsiviilasjas nr 2/6352/96 Jana Einardi nõudes AS Iguaan, Peeter Lauritsa ja Herkki-Erich Merila vastu leidsid nii Tallinna ringkonnakohus kui Riigikohus, et moekunsti teoste kasutamine fotodel on teose levitamiseõiguse rikkumine.

Tsiviilasjas nr 2-3577/97 AS Regio ja Leida Lepiku nõudes AS Tark T.C, OÜ Trakab ja Peeter Vardja vastu leidis Tallinna linnakohus, et AS-l Regio kui autori varaliste õiguste omajal oli õigus otsustada millisel viisil ja millal teost levitada ning selleks oli vaja kostjatel sõlmida kirjalik leping autoriga olenemata sellest, et kostjad omandasid globused õiguspäraselt nende tootjalt. Tsiviilasjas nr 2/5/32-3587/1998 OY Minerit AB nõudes Richard Rahvusvahelise Kaubanduse AS vastu autoriõiguse rikkumise lõpetamiseks leidis Tallinna linnakohus, et hageja kaubamärgi kui autoriõigusega kaitstud teose kasutamine reklaamis on õiguse omaja levitamiseõiguse ja reprodutseerimisõiguse rikkumine. Tsiviilasjas 3-2-1-60-98 Tiit Rääsi hagi AS Hiiu Mets vastu leidis Riigikohus oma otsuses, et autori varalised õigused on üleantavad, kuid autori mittevaralised õigused on autori isikust lahutamatud ega ole autori eluajal üleantavad. Hageja õigusi sai rikkuda väljaande kirjastaja, kellele anti teos üle koos

³⁴⁰ Fr. Abbot jt, lk 83.

³⁴¹ W. Cornish, kumm 11-23.

³⁴² Gr. P. Cornish, lk 154.

³⁴³ W. Cornish, kumm 11-29.

autori andmetega. Kohus leidis, et kostja reprodutseeris väljaandes Eesti Puit 95 hageja loodud slaidi autori loata, seega on tegemist ebaseadusliku reprodutseerimisega.

Tsiviilasjas nr 2-2-185/03 esitas Eesti Õigusvastaselt Represseeritute Liit Memento Rakvere Ühing nõude Õilme Nurga vastu valduse rikkumise kõrvaldamise, omandiõiguse tunnustamise ja vara väljanõudmiseks võõrast ebaseaduslikust valdusest. Kostja oli hageja juhatuse liige ning seoses juhatuse tagasikutsumisega jättis kostja hagejale üle andmata rea dokumente sealhulgas ühingu asutamisdokumendid ja põhikirja, raamatupidamisdokumendid ja revisjoniaktid, kirjavahetuse, liikmeksastumise avaldused, arhiivimaterjalid ning raamatud „Lääne-Virumaa elanikkonna kaotused okupatsiooniaastatel“, „Küüditatud 1949 Lääne-Virumaa“, „Poliitilised arreteerimised Eestis 1940-1988“ kd 1, „Nõukogude okupatsioonivõimu poliitilised arreteerimised Eestis“ kd 2. Loetletud dokumentatsioon on Eesti Õigusvastaselt Represseeritute Liit Memento Rakvere Ühingu vara ning kostja on kohustatud selle Eesti Õigusvastaselt Represseeritute Liit Memento Rakvere Ühingule tagastama. Kostja leidis, et dokumentatsioon oli puudulik ning seetõttu ei saanud seda üle anda, arhiivimaterjalid on omanikele tagastatud ning ilmunud artikleid on võimalik saada väljavõtteid raamatukogust. Raamatud „Poliitilised arreteerimised Eestis 1940-1988“ kd 1 ja „Nõukogude okupatsioonivõimu poliitilised arreteerimised Eestis“ kd 2 on kostja isiklikud eksemplarid ning kostja on raamatute „Lääne-Virumaa elanikkonna kaotused okupatsiooniaastatel“ ja „Küüditatud 1949 Lääne-Virumaa“ autor ning autorile kuuluvad varalised õigused muuhulgas ka õigus oma teost levitada.

Lääne-Viru maakohus jättis oma 25.02.2003 otsuses tsiviilasjas 2-41/02 hagi raamatutele „Lääne-Virumaa elanikkonna kaotused okupatsiooniaastatel“ ja „Küüditatud 1949 Lääne-Virumaa“ omandiõiguse tunnustamise nõudes rahuldamata. Kohus leidis, et hageja ei ole teose autor ning hoolimata sellest, et hageja tellis ja tasus trükiteenuse eest raamatute trükkimiseks, ei ole hageja esitanud nõuet tema autoriõiguse tunnustamiseks ning üksnes asjaõigusliku nõude alusel ei ole hagejal õigus raamatuid nõuda, sest üksnes autoril on õigus oma teost levitada. Viru ringkonnakohus tühistas oma 16.09.2003 otsusega maakohu otsuse raamatutele omandiõiguse tunnustamata jätmise ja ebaseaduslikust valdusest väljanõudmises osas ning rahuldab hagi. Ringkonnakohus leidis, et autoriõigust teosele ei saa samastada omandiõigusega raamatutele kui füüsilistele objektidele. Juba kirjastatud ja trükitud raamatute levitamine ei riku autori õigust teose levitamisele.

Kriminaalasjas nr 1/1-1452/97 mõistis Tallinna linnakohus oma 24.09.1997 otsusega D.B., keda süüdistati ebaseaduslikus videolaenutuses ettevõtluse eesmärgil, KrK § 136 lg 2 järgi õigeks. Ebaseaduslik videolaenus ettevõtluse eesmärgil tähendab seda, et D.B rikkus autori varalist õigust teose levitamisele, sest AutoÕS sel ajal kehtinud redaktsiooni § 13 lg 1 p 2 sätestas, et levitada oma teost ja selle koopiaid üldsusele kas müümise või muul viisil omandiõiguse üleandmise teel: teost laenutades, rentides, üürides või muul viisil kasutada andes (õigus teose levitamisele). Tallinna ringkonnakohus oma 04.02.1998 otsusega nr 2-1/15/1998 tühistas linnakohtu otsuse ja saatis asja uueks läbivaatamiseks linnakohtule. Tallinna linnakohus oma 28.10.1998 otsusega kriminaalasjas nr 1/1-425/98 mõistis D.B taas õigeks. Tallinna ringkonnakohus oma 08.12.1998 otsusega nr 2-1/929/1998 jättis linnakohtu otsuse muutmata. Riigikohus tühistas oma 09.03.1999.a. otsusega kriminaalasjas nr. 3-1-1-15-99 ringkonnakohtu otsuse ning saatis asja läbivaatamiseks linnakohtule. Riigikohus leidis, et KrK § 136 lg 2 järgi võib kuriteo toimepanijaks olla nii ettevõtjana tegutsev juriidiline kui füüsiline isik. Riigikohus leidis: „*Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste rikkumine on KrK § 136 lg 2 järgi karistatav ka siis, kui selles lõikes loetletud tegudega põhjustati isikule, kellele kuulub autoriõigus või autoriõigusega kaasnevad õigused, suur varaline kahju. Kuna suure varalise kahju tekitamine on kuriteo koosseisuline tunnus, siis on kuriteoga tekitatud kahju iseloom ja suurus asjaoludeks, mis vastavalt KrMK §-le 46 p 4 kuuluvad kriminaalalaja kohtueelsel uurimisel ja kohtulikul arutamisel tõendamisele. Tsiviilhagi esitamine, selle muutmine või sellest loobumine kriminaalmenetluses on isiku poolt oma protsessuaalse õiguse kasutamine. Selle õiguse kasutamine ei mõjuta kuriteoga tekitatud kahju suurust ega teo kvalifikatsiooni ning pole ka teo karistatavust välistav asjaolu. Kui aga süüdlane hüvitab vabatahtlikult kahju, arvestab kohus seda KrK § 37 lg 1 p 1 kohaselt karistuse mõistmisel vastutust kergendava asjaoluna.*“ Tallinna linnakohus mõistis oma 31.01.2000 otsusega kriminaalasjas nr 1/1-774/99 D.B süüdi juba KrK § 278 järgi ja karistas teda rahatrahviga 100 päevamäärases ulatuses.

Seega ei saa süüdlase kuriteo järgne positiivne käitumine teha olematuks kuritegu ennast vaid üksnes leevendada teo toimepanija hilisemat olukorda st karistust. Eelkirjeldatud lahend oli esimene Riigikohtu otsuseni jõudnud autoriõigust puudutav kohtulahend kriminaalasjas ning seetõttu oluline suunanäitaja.

Mitmes kohtulahendis³⁴⁴ on käsitletud asjaolu, et tegevusloa hankimisel ei teavitanud kohalik omavalitsus ettevõtjat asjaolust, et tal on videolaenutuses õigus rentida vaid legaalseid koopiaid ja küsida vastavat luba EAÜ-lt. Vähemalt ühel juhul on kohtualune sel motiivil ka õigeks mõistetud. Leian, et selline motiveering on kohtu poolt täiesti ebaprofessionaalne. Seaduse mittetundmine ei sa olla vastutusest vabastamise aluseks ning teisalt on autoriõiguse absoluutsest iseloomust tulenevalt kõikidel isikutel kohustus järgida, et nad käituksid õiguspäraselt.

Reprodutseerimise ja levitamise õiguse rikkumisel on kohtud karistuse määramisele arvestanud asjaolu, et autoriõigus kui „uus” õigus ei ole jõudnud ühiskonnas inimeste teadvusse. Põlva maakohu 01.04.1996 otsuses haldusõiguserikkumise asjas nr 4-61 koostati füüsilisel isikule haldusõiguserikkumise protokoll Haldusõiguserikkumiste seadustiku (edaspidi HÕS) § 184.3 lg 2 järgi seetõttu, et ta levitas Põlva turul ebaseaduslikult autoriõigusega kaitstud fonogramme müümise teel, sest ta ei omanud kassetide levitamiseks kassetidel salvestatud muusikateoste autoritega, esitajatega ja fonogrammitootjatega sõlmitud lepingut või luba. Füüsiline isik mõisteti süüdi ning teda karistati rahatrahviga 25 päevapalga ulatuses, kuid karistuse mõistmisel arvestas kohus süüdlase isikuga ja haldusõiguserikkumise laadiga: *„Isiku rikkumist võib lugeda toimepanduks mitte tahtlikult, vaid asjaolu tõttu, et Eestis praktiliselt puudub praktika autoriõigusega kaitstavate teoste kasutamiseks kooskõlas autoriõiguse seadusega ja Berni konventsiooniga.“*

Sama seisukohta on väljendanud Põlva maakohus oma 22.10.1996 otsuses nr. 4-252 ja otsuses 29.11.1996 haldusõiguserikkumise asjas nr 4-294, märkides siiski, et: *„Arvestades seda, et autoriõiguse seaduse sätetest kinnipidamise küsimused on käesoleval ajal Eestis aktuaalsed ja seadusandja on kehtestanud seda liiki rikkumiste eest suhteliselt karmid karistused, ei saa H.P. Poolt toimepandut lugeda vähetähtsaks haldusõiguserikkumiseks. Oma 05.06.1998.a. otsuses haldusõiguserikkumise asjas nr 4-118 leiab sama kohus, et haldusõiguserikkumise karistuse määramisel tuleb arvestada autoriõigusega seonduvate õiguserikkumiste aktuaalsust ja suhteliselt laia levikut. Karistuseks määras kohus rahatrahvi 120 päevapalga ulatuses, mille suurus vähendati Tartu ringkonnakohtu poolt 50 päevapalgani.*

Kohus on kõikides viidatud otsustustes arvestanud mitte haldusõiguserikkuja enda teadmatus või teadlikkust õiguserikkumise olemasolust vaid just kogu ühiskonna kui terviku teadlikkust

³⁴⁴ Tallinna linnakohtu 15.01.1997 otsus kriminaalasjas nr 1-117/97 ja 31.03.1998 otsus kriminaalasjas 1-1936/97.

sellest, et autori õigused ja autoriõigusega kaasnevate õiguste valdajate õigused on seadusega kaitstud. Karistuseks määratud rahatrahvi suurus on samuti suurenenud ühiskonna eeldatava teadlikkuse kasvuga.

Leian, et olukorras, kus esimesed avalikud sõnavõetud autoriõiguse teemadel toimusid Eesti Vabariigis 1920ndal ja 1930ndal aastatel, ei saa pidada autoriõigusega kaitstavate teoste kasutamise praktikat lühiajaliseks. Rõhutan veelkord, et kõik teosed on autoriõigusega kaitstavad.

Põlva maakohtu 4.12.1997 otsuses nr 4-292 viitab kohus otseselt Berni konventsioonile, määrates ära isikute ringi, milliste autorite õigusi Eesti Vabariigis kaitstakse. Kohtuotsuse kohaselt töötas M.K. Videolaenutuses ja müüs välismaiste tootjate videokassette. Teoste levitamise õigust tõendavaid dokumente isikule ei olnud, kuid kohtus esitas haldusõigusrikkuja vastuväite, et kõikide filmitootjate õigusi Eesti Vabariigis ei kaitsta. Kohus tugines otsuse tegemisel Berni konventsioonile ja leidis, et kuna Eesti Vabariik on ühinenud Berni Konventsiooniga, tähendab see, et Eestis kaitstakse kõigi konventsiooniga liitunud riikide autorite õigusi ning karistas M.K. Rahatrahviga 50 päevapalga ulatuses.

Ühe väikese kohtu praktikat vaadates on jälgitav õiguse rakendaja teadmiste kasv ja seeläbi kohtulahendite kvaliteedi tõus ajas. See on kinnituseks minu magistritöös väljendatud seisukohale, et kohtunike spetsialiseerumine intellektuaalse omandi õiguse valdkonna vaidluste lahendamisel on vajalik.

Karistusseadustiku kehtima hakkamine 1.09.2002 lõi õigusliku vaakumi, sest autoriõiguse seaduse § 83 tunnistati kehtetuks ning autoriõiguse seadusest tulenevad õigusrikkumised tunnistati kuritegudeks, mitte väärtegudeks.

Tallinna linnakohus leidis oma 07.10.2002 määruses väärteoasjas nr 4-2289/2001 et vastavalt karistusseadustiku § 5 lg 2 on seadusel, mis kergendab karistust või muul viisil leevendab isiku olukorda, tagasiulatuv jõud, kuid KarS § 5 lg 3 järgi ei ole seadusel, mis raskendab karistust või muul viisil halvendab isiku olukorda tagasiulatuvat jõudu. Määruse kohaselt koostati 30.04.2001 haldusõigusrikkumise protokoll selle kohta, et AS S edastas 01.01.2001, 21.03. 2001 ja 04.05.2001. Põhja-Tallinna linnaosas äriühingule kuuluva kaabelvõrgu kaudu oma klientidele televisiooniprogramme, mis sisaldasid muusikateoseid, mida oleks võinud edastada vaid autorite kollektiivse esindusorganisatsiooni loal. Haldusõigusrikkumise

protokollis koostamise ajal kehtis haldusõigusrikkumiste seadustik, kuid asja kohtus menetlemise ajal 16.10.2002.a. kehtis karistusseadustik. Kohus leidis, et varem haldusõigusrikkumisena ehk karistusseadustiku § 3 lg 4 mõttes väärteona hinnatud tegu sisaldab endas asja menetlemise ajal juba kuriteo koosseisu (KarS § 3 lg 3) ning seetõttu raskendab seadus isiku olukorda ja menetlus asjas tuleb lõpetada.

Määruses leidis kohus, et AutÕS § 4 sätestab loetelu teostest, mille suhtes autoriõigus kehtib, ning igal konkreetsel teosel on olemas autor, kelle isikut või autorite kollektiivi on võimalik tuvastada. Haldusõigusrikkumise asjas kogutud materjalidest ei nähtu milliste autorite õigusi on rikutud, sest vaidlusalused televisioonikanalid, mida AS S on protokollis märgitud ajavahemikus esitanud, sisaldavad ilmselt nii autoriõigusega kaitstavaid teoseid kui AutÕS § 5 loetletud intellektuaalse tegevuse tulemusi ja seetõttu ei ole võimalik tuvastada, millise konkreetse teose konkreetse autori milliseid konkreetseid varalisi õigusi rikuti. Autoriõiguse seaduse mõttest³⁴⁵ tuleneb, et kaabeltelevisioonivõrgu kaudu teoste edastamisel on eelnevalt vaja sõlmida leping autoreid kollektiivselt esindava organisatsiooniga ning sellise lepingu puudumisel ongi tegemist õiguse rikkumisega. Kohus on oma otsustuses taas eksinud autoriõiguse põhitõdede vastu.

3.2.3.2. Teose avalik esitamine

Muusikateoste loata avalik esitamine ja taasedastamine on samuti sage autori varalise õiguse rikkumine. Ka siin on kohtud rõhutanud, et kohustatud isik peab jälgima, et ta täidaks autoriõiguse seaduses sätestatud loa küsimise kohustust. Tallinna ringkonnakohtu 22.01.2002.a. otsuse³⁴⁶ kohaselt koostati OÜ F .C suhtes HÕR protokollis 12.09.2001.a. Haapsalus korraldatud üritusel „Firenight 2001“ muusikateoste loata esitamise eest. Kohus leidis, et ei ole tõendatud, et OÜ F.C. tegi kõik endast oleneva, et sõlmida leping autorite esindajaga. Kohtus leidis tuvastamist, et lepingu sõlmimata jäämise põhiliseks motiiviks oli OÜ F.C soov maksta vähem autoritasu. Teose avaliku esitamist korraldava isiku otseseks kohustuseks on eelneva loa saamine teose kasutamiseks pädevalt isikult. Kohtul on kohustus AutÕS § 83 lg 1 järgi (eri)konfiskeerida õigusrikkumise läbi omandatud vara ning piletitulu läks OÜ F.C omandisse, seega oli erikonfiskeerimine õigustatud. Tartu ringkonnakohtu 25.11.2003.a. otsusega kriminaalasjas 2-1-282/2003 jättis jõusse maakohtu süüdimõistva otsuse, millega karistati D.M.-i loata ansamblite „Ruki v verh”, „Ultramariin” ja „Anakonda” kontserdi korraldamise eest. Kohtualune võttis küll EAÜ-ga ühendust, kuid ei tagastanud

³⁴⁵ AutÕS § 13 lg p 9, 13¹ lg 4 ja § 76 lg 1 ja 3 koostoimes.

³⁴⁶ haldusõigusrikkumise asjas nr 2-4/24.

EAÜ poolt temale saadetud lepingublanketti. Kohtualusel kui kontserdi korraldajal oli kohustus taotleda eelnevalt vastav luba.

Haldusõiguserikkumiste asjades nr 4-50/2000, 4-51/2000, 4-52/2000, 4-53/2000 ja 4-54/2000 tehtud otsustes 11. ja 17.veebruari 2000 leidis Viljandi maakohus, et OÜ-l Kurekund, AS-l Monopol ja Abja Tarbijate Ühistul puudus eesmärk edastada kaupluse müügisaalis mängiva raadio vahendusel muusikat üldsusele, sest kaupluses puudub võimalus külastajatel istuma jääda ja muusikat kuulata. Kaupluses müüja poolt raadio kuulamine ei ole autoriõiguse rikkumine selles mõttes, et müüja oleks sellega avalikult üldsusele mingit raadiost tulevat teost esitanud ja peaks selleks võtma autorilt selle teose esitamiseks loa. Haldusõiguserikkumise asjas nr 4-70/2000 tehtud 18.02.2000 otsuses leidis Viljandi maakohus, et bensiinjaama teenindussaalis telejaama Kanal 2 poolt edastatavate muusikateoste puhul ei ole tegemist teose avaliku esitamisega, sest televiisor oli paigutatud teenindussaali oma töötajate tarbeks. Kohus lõpetas kõigis eelnimetatud haldusõigusrikkumiste asjades menetluse õigusrikkumise koosseisu puudumise tõttu.

15.03.2000 otsuses haldusõigusrikkumise asjas nr 4-114/2000 leidis Viljandi maakohus, et OÜ Vjukenstron kohviku müügisaalis toimus teose avalik esitamine, kuid juriidilisel isikul puudus vastav luba ning seega rikkus juriidiline isik AutÕS 83 lg 1 sätteid. Kohtu põhjenduste kohaselt oli kohvikusse paigaldatud spetsiaalne aparatuur- kõlarid oli paigutatud kohviku müügisaali ja seega oli muusika esitamine osa teenindusest. Kohvik on üldsusele avatud koht. Karistuse määramisel arvestas kohus, et juriidiline isik sõlmis koheselt vajaliku lepingu autoriõigusega kaitstavate teoste esitamiseks ning et karistus ei tooks kaasa juriidilise isiku tegevuse lõpetamist.

Tartu ringkonnakohus tühistas oma 27.03.2000.a. otsusega Viljandi maakohtu 11.02.2000 otsused ja määras juriidilistele isikutele karistuseks rahatrahvi 500 krooni. Tartu ringkonnakohus leidis, et menetluse käigus leidis tõendamist muusikateose esitamine tahtlikult või ettevaatamatult vastava loata ja selles seisnebki juriidilise isiku autoriõiguse seaduse süüline mittetäitmine. Kaupluse müügisaal on avalik koht ja seal raadio kuulamine on muusikatesse avalik esitamine olenemata sellest kui suur hulk inimesi muusikateost kuulab. Juriidiline isik kannab vastutust oma töötaja tegevuse eest ja juriidilise isiku õigusliku kohustuse mittetäitmine väljendubki juriidilise isiku töötaja tahtlikus või ettevaatamatus tegevuses.

Riigikohtu halduskolleegium leidis oma 21.06.2000 määruses haldusõiguserikkumise asjas nr 3-3-1-28-00, et muusikateose teisene esitamine eeldab eesmärki esitada muusikateos kuulajaskonnale ning selle eesmärgi puudumist ei tõenda mitte kuulajaskonna puudumine vaid vastavate asjaolude puudumine, mis võimaldaks muusikateost avalikult esitada, näiteks ebapiisavad tehnilised vahendid, raadioaparatuuri asetus ruumis. Riigikohtu halduskolleegium tühistas Tartu ringkonnakohtu 27.03.2000 ja Viljandi maakohu 11.02.2000 otsused nr 4-52/2000 ja 4-54/2000 haldusõigusrikkumise koosseisu puudumise tõttu.

Eesti Autorite Ühingu seisukoht³⁴⁷ selles küsimuses on Riigikohtuga vastupidine. A-L. Hussar leidis oma sõnavõtus, et igasugune avalikus kohas teose esitamine on käsitletav teisese esitamisenä ning vajab seega lepingu sõlmimist autoreid esindava organisatsiooniga. Autoritasu maksmise kohustuse sidumine muusikateose esitamiseks vajaliku aparatuuri võimsusega või aparatuuri asetusega ruumis võimaldab muusikateoste teisesel esitajal kergesti kõrvale hoida autoritasu maksimisest ning seda eriti sarnaselt esitatud kaasustes toodud väikestes kauplustes. H. Pisuke³⁴⁸ leiab, et autoriõiguse seadus ei näe ette piiranguid autori õigustele ega erandeid teose teisesel esitamisel ning tööandja peaks sõlmima EAÜ-ga lepingu muusikateoste teisese esitamise lubamiseks juhul, kui tööandja ruumides edastatakse raadiost muusikateoseid.

Vaidlus sel teema ei ole endiselt lõppenud nagu nähtub AS OG Elektra kriminaalasjast. Leian, et selle teema puhul tuleb rõhk asetada terminile „avalik” AutÕS § 13¹ lg 6 mõttes. Kas riigiasutuse töökabinet, mis asub piiratud juurdepääsuga territooriumil st asutuse osas, kuhu on juurdepääs vaid töötajatel, ning mida kasutab vaid üks inimene, on avalik koht või mitte. Tõlgendamise probleemi ei teki viidatud seaduse sättes loetletud avalike kohtadega nagu park, kino, kauplus. Isiklikult arvan, et kõik avalikku funktsiooni täitva hoone osad või avalikult juurde pääsetavad eravaldused, nagu elumaja trepikoda, ei ole käsitletavd avalikuna AutÕS § 13¹ lg 6 mõttes. Õiguse rakendaja peab otsustuse tegema igal erijuhul eraldi arvestades asjaolusid. Tegevuse kriminaliseerimisel on oluline õiguse rikkuja tegevus ärilisel eesmärgil, sest AutÕS § 18 lubab teoseid vabalt kasutada isiklikeks vajadusteks. Ärilise eesmärgi, varasemalt ka ettevõtluse eesmärgi lahtiseletamisega on kohtud tegelenud mitmes kriminaalasjas.

³⁴⁷ A-L.Hussar, Muusikateoste avalik esitamine. Ettekanne kohtunike täienduskoolitusel 17.12.2001 Tallinnas.

³⁴⁸ H. Pisuke, Eesti Majanduse Teataja 9/2000, lk 12.

Kriminaalasjas nr 1/1-748/97 mõistis Tallinna linnakohus oma 05.05.1997 otsusega I.L õigeks. Süüdistuse kohaselt kanti kohtualusel korraldusel üle ASi STV kaabelvõrgus Raimond Valgre laul „Sinilind,“ Heldur Jõgioja teosed „Igatsuse aeg“ ja „Vana tango.“ Muusikateoste ülekandmiseks kasutati ETV programmi. EVTV/RTV programmis kanti üle seriaal „A-Team,“ mille muusika autor on Mike Post. Eesti Autorite Ühing ei ole AS-ile STV nende teoste ülekandmiseks luba andnud. Tallinna ringkonnakohus jättis linnakohtu otsuse muutmata.

3.2.3.3. Äriline eesmärk ja teose vaba kasutamine

Teose kasutamine autori nõusolekuta ja autoritasu maksmata on piiratud ulatuses lubatud. Sellised teose vaba kasutamise võimalused sätestab AutÕS § 19. Isiklikuks kasutamiseks teosest koopiade tegemisel on väike oht autori majanduslikele huvidele. Isiklikeks vajadusteks koopiade tegemisel on autori õigused ja avalikkuse huvid tasakaalus.³⁴⁹ Tehnika areng toob pidevalt turule uusi võimalusi koopiade valmistamiseks. 1980ndatel aastatel oli probleemiks reprograafiline reprodutseerimine³⁵⁰ ja kaabellevi.³⁵¹ Seadus loetleb küll juhud, mil teose vaba kasutamine ilma autoritasu maksmata ja autori nõusolekuta on lubatud, kuid seob selle põhiliselt kahe kriteeriumiga. Teose kasutamine ei tohi toimuda ärilisel eesmärgil ning teose kasutamise maht peab olema mõistlik. Lisaks tuleb alati ära märkida teose pealkiri, teose autor ja avaldamisallikas. Vaba kasutamist seostatakse inglisekeelse terminiga *fair dealing*.³⁵²

Eesti kohtud on korduvalt erinevates kohtuasjades lahendanud ärilise eesmärgi temaatikat. Veel viis aastat tagasi tõlgendasid kohtud ärilist eesmärki üsnagi kitsalt. Praeguseks võib öelda, et on kujunemas välje seisukoht, et ärilise eesmärgi välja selgitamisel tuleb mõistet laiendavalt tõlgendada.

Oma 25.11.1997 otsuses nr 3-1-1-119-97 leidis Riigikohus: „*KrK § 136 lg 2 sõnastuses esitatud kuriteokoosseisu tunnustest nähtub, et autoriõigusega kaitstava teose ebaseadusliku kasutamise on tegemist juhul, kui seda tehti kas ettevõtluse eesmärgil. [...] Kohtualust I. L. süüdistatakse tegudes, mis pandi toime ettevõtluse eesmärgil. Kuna tsiviilhageja esindaja loobus tsiviilhagist, ei ole kriminaalasjas alust käsitleda suure varalise kahju põhjustamist kriminaliseeriva tunnusena. Ettevõtluse eesmärgi all tuleb mõista äritsemist, s. o süstemaatilist tegevust, mis on süüdlasele pea- või kõrvaltegevuseks ning millest ta saab tulu.*

³⁴⁹ W. Cornish, komm 13-10.

³⁵⁰ samas, komm 13-13.

³⁵¹ B. Hugenholtz, Copyright Problems of Electronic Documents Delivery, European Commission, 1995, lk 61.

³⁵² W.Cornish, komm 11-29.

Ettevõtlusega tegeleb ettevõtja. Kooskõlas Äriseadustikuga on ettevõtja füüsiline isik, kes pakub oma nimel tasu eest kaupu või teenuseid ning kaupade ja teenuste müük on talle püsivaks tegevuseks, ning seaduses sätestatud äriühing. Füüsilisest isikust ettevõtja kantakse äriregistrisse. Äriühinguks on ka aktsiaselts. Samas nendib Riigikohus, et ametiülesannete täitmine äriühingu peadirektorina, kes ei kuulu ei juhatusse ega ole äriühingu aktsionär, ei ole võrdsustatav ettevõtlusega.

Ärilise eesmärgi kohta leidis Tallinna ringkonnakohus oma 08.04.2002 otsuses kriminaalasjas nr 2-1/341/2002, et oluline ei ole see kui suurt tulu kohtualune piraatplaate müües sai vaid see, et ta tegutses ärilisel eesmärgil.

Ärulist eesmärki selgitavad kohtulahendid on olulised nii tsiviilõiguslikus kui kriminaalõiguslikus mõttes, sest selgitavad, millist tegevust tuleb käsitleda ettevõtlusena. Ettevõtluse ja ärilise eesmärgi kohta on Riigikohus võtnud seisukoha ka kahes üsna hiljutises lahendis. EAÜ ja AS Eesti Päevalehe vahelist vaidlust käsitlesin töö eelmises, tsiviilasju käsitlevas osas. Teine, AS OG Elektra kriminaalasi, leidis lõpplahenduse Riigikohtu kriminaalkolleegiumi kogu koosseisu poolt 06.05.2005 tehtud otsuses. Riigikohtu seisukohta, et äriühing tegutseb läbi oma seaduslike esindajate tahteavalduste, väljendab ka TsÜS³⁵³ § 34. Juriidiline isik saabki tegutseda üksnes läbi oma seaduslike esindajate tegevuse, sest juriidiline isik on ju õiguslik fiktsioon. Seetõttu on äärmiselt oluline selgitada õiguse rakendajale sh politseile, kes tegeleb õigusrikkumiste fikseerimisega, milliste isikute (juhatuse liikmed) tegevus on vaja fikseerida. AS OG Elektra kriminaalasja puhul on oluline ka tõendite kogumine ja fikseerimine politsei poolt.

AS OG Elektra juhatus andis 15.10.2002 välja korralduse mitte esitada muusikateoseid AS OG Elektra kaupluste müügisaalides. Lääne-Viru Maakohtu 08. 07.2004 otsusega tunnistati AS OG Elektra KarS § 220 lg 2 järgi süüdi selles, et aktsiaseltsi juhatus ei taganud ega kontrollinud selle korralduse täitmist ning seetõttu esitati 14.11.2002 Tapal asuvas kaubanduskeskuse müügisaalis raadiost muusikat, kuigi selleks puudus muusikateoste autoreid esindava ühingu luba. Esitatud teosed olid autoriõigusega kaitstavaid muusikateoseid. Kohus leidis, et AS OG Elektra rikkus autorite õigusi teose avalikule esitamisele ning karistas juriidilist isikut 50 000 krooni suuruse trahviga. Viru ringkonnakohus tühistas maakohtu lahendi.

³⁵³ RT I 2002,35,216.

Riigikohus leidis, et kuriteo tõendamisel peab olema tuvastatud autoriõiguslikult kaitstava teose kõlamine mingil kindlal ajahetkel. Teose kõlamise raadiost võib fikseerida muuhulgas ka vaatluse protokollis, kuid *„tõendite kontrollitavuse tagamist hõlbustaks oluliselt, kui sündmuskoha vaatluse protokollis väidetu kohaselt sündmuskohal kõlanud autoriõiguslikult kaitstav teos oleks kõnealusel ajal fikseeritud ka salvestusena.”* Teose fikseerimine tähendab selle pealkirja või autori äratundmist. Riigikohus on eelnevalt³⁵⁴ asunud seisukohale, et juriidilise siku süüdimõistmiseks ja karistamiseks on esmalt vaja, et kõik kuriteo tunnused ilmneksid ka juriidilise isiku organi või juhtivtöötaja käitumises ilmnevad kõik deliktistruktuuri elemendid. Teine oluline seisukoht puudutab juriidilise isiku huvides tegutsemist. Selles küsimuses leiab Riigikohus, et *„juriidilise isiku huvides toimepanduks ei saa lugeda tema organi või juhtivtöötaja sellist tegu, mis teenis väga selgepiirilisel vaid nende endi, mitte juriidilise isiku huve.”* Lisaks eelnevale on oluline riigikohtu seisukoht selles osas, et *„Autoriõigusega kaasnevate varaliste õiguste valdajal on juriidiliselt tagatud õigus otsustada, kellel ning millistel tingimustel lubada neid õigusi teostada. Varaliste õiguste samastamine konkreetse varalise kahju või kasuga pole õige juba seetõttu, et põhimõtteliselt võib õiguste valdaja lubada teisel isikul neid õigusi kasutada ka tasuta. Nimetatud õiguste rikkumisena pole seega käsitatav mitte õiguste valdajale varalise kahju põhjustamine, vaid juba nende õiguste ebaseaduslik kasutamine.”*

Kohtulahendist selgub, et ringkonnakohus on eksinud autoriõiguse kui absoluutse õiguse iseloomu vastu samastades varalise õiguse rikkumise tegeliku varalise kahju tekkimisega.

3.2.3.4. Autoritasu nõuded

Autoril on õigus saada oma teose kasutamise eest tasu vastavalt AutÕS § 14 lg 1. Autoritasu saamise aluseks peaks eelkõige olema autorileping ning oluline on asjaolu, et tasu oleks õiglane.³⁵⁵ Autoritasu suuruse kohta on võtnud seisukoha Euroopa Kohus. Ka Soome kohtud³⁵⁶ on leidnud, et autoritasu õiglaseks suuruseks on 6 % müügist, arvestamata sellele lisanduvaid makse.³⁵⁷ Euroopa Kohtu seisukohad on Eesti kohtutele kohustuslikud, Soome seadus oli Eesti autoriõiguse seaduse üheks mudeliks³⁵⁸ ning seetõttu on oluline arvestada ka Soome õiguspraktikat. Eraldi võib välja tuua EAÜ poolt oma liikmete õiguste kaitseks esitatud hagid autoritasu nõudes, millele reeglina lisandub ka autorite varaliste või mittevaraliste õiguste rikkumise lõpetamise nõue.

³⁵⁴ Riigikohtu 28.09.2004 otsus 3-1-1-82-4.

³⁵⁵ A. Kalvi, Autorilepingu uus kuub, Juridica 4/2003, lk 259.

³⁵⁶ Helsingi apellatsioonikohtu 03.03.1996.a otsuse kohtuasjas Jewellry.

³⁵⁷ N. Bruun, Intellectual property in Finland. Kluwer Law International, komm 192, lk 61.

³⁵⁸ H.Pisuke, Eesti autoriõiguse kujunemine ja areng aastani 2002, Juridica 10/2002, lk 653.

Tsiviilasjas nr 2-1-107-97 leidis Riigikohus oma 08.10.1997 otsuses, et EAÜ hagi Eesti Raadio vastu teoste loata kasutamise ja autoritasu maksmata jätmise eest 5 594 680 krooni saamiseks tuleb jätta rahuldamata. EAÜ ja Eesti Raadio vahel 1994 aastaks sõlmitud litsentsileping lõppes 31. detsembril 1994. Järgmise aasta litsentsitasu suuruses pidid pooled lepingu järgi kokku leppima hiljemalt 1. detsembriks 1994, kuid kokkulepet ei saavutatud. Hageja leidis, et Eesti Raadio peaks maksuma alates 1. jaanuarist 1995 muusikateoste ülekandmise ja salvestamise eest EAÜ-le 2,5% riigieelarvest raadiole eraldatud summast ning 2,5% eetriaaja müügist saadud sissetulekust. Eesti Raadio maksis 1994 ühe teose esituskorra eest hagejale keskmiselt 20 krooni ja autoritasu ei tohiks olla sellest väiksem.

Tallinna linnakohus rahuldab oma 25.02.1997 otsusega hagi osaliselt. Leides et õiglaseks tasuks 1995 aasta eest on poolte poolt 1996 aasta jaoks lepingus kokku lepitud tasu suurus. Tallinna ringkonnakohus tühistas linnakohtu otsuse ning jättis hagi rahuldamata. EAÜ nõue 1994 aasta lepingus ettenähtud suurema autoritasu saamiseks ei põhine lepingul ning kohus ei või kindlaks määrata pooltevahelise lepingu tingimusi. Riigikohus muutis ringkonnakohtu otsust vaid kohtukulude väljamõistmise osas ning leidis, et Eesti Raadio poolt ei toimunud autoriõiguse rikkumist, sest pooled lugesid lepingu kehtivaks tagasiulatavalt alates 1. jaanuarist 1995. Ringhäälinguseadus ei sätesta õiglase tasu suurust, samuti ei sätesta pooltevaheline leping õiglase tasu kriteeriume ega kokkulepet tasu arvutamise alustes.

Tsiviilasjas nr 2-2/468/2003 esitas Tiit Räs nõude AS Eesti Merelaevandus vastu autorilepingust tuleneva leppetrahvi 613 600 krooni ja viivise 5 841 472 krooni nõudes. Hageja ja kostja sõlmisid 20.09.1994 autorilepingu, mille alusel andis hageja kostjale tähtaegselt (01.01.1999) kasutada 21 slaidi. Kostja slaide hagejale ei tagastanud ning kohustuse täitmata jätmise eest leppisid pooled lepingus kokku leppetrahvis ja viivises määraga 10 % lepingu honorari üldsummast iga viivitatud päeva kohta. Kostja palus kohtul viivise summat vähendada, sest hageja ei tõendanud kahju tekkimist ega selle suurust.

Tallinna linnakohus rahuldab oma 17.12.2002 otsusega hagi osaliselt. Tallinna ringkonnakohus jättis oma 20.05.2003 otsusega linnakohtu otsuse muutmata. Kohtud, tõlgendades lepingut, leidsid, et leppetrahvi näol on tegemist hagejale antud tagatisega slaidide kaotamineku eest. Seega võib käsitleda leppetrahvi kui kindlustussummat, milles pooled on kokku leppinud ehk siis slaidide väärtust. Slaidide kaotaminekul on hagejal tekkinud kahju slaidide väärtuse ulatuses ning pooled on eelnevalt kokku leppinud summas,

mis sellise kahju katab. Kohtud pidasid põhjendatuks viivise suuruse vähendamist, kuna hageja on oma õiguste kaitsele asunud alles 2 aastat ja 8 kuud pärast slaidide tagastamise tähtaega ning viivise suurus on põhjendamatult suur võrreldes hagejale tekkinud kahjuga.

Leian, et kohtuotsustes on oluline asjaolu, et autorilepingu on käsitletav tavalise võlaõigusliku lepinguna, mille suhtes kuulub kohaldamisele võlaõigussuhteid reguleeriv seadus³⁵⁹ ning autor peab oma õiguste kaitsele lähtuma samadest põhimõtetest kui teised võlaõigusliku lepingu subjektid.

Tsiviilasjas nr 2-2/146/2002 esitas EAÜ nõude OÜ Fix Com vastu 1 029 608,58 krooni saamiseks. Hageja ja kostja sõlmisid lepingu muusikateoste avalikuks esitamiseks Tina Turneri kontserdil Tallinnas. Kostja kohustus tasuma hagejale lepingu alusel 5% kontserdi sissepääsutasus, esitama repertuaariaruande esitatud teostest ja nende autoritest ja finantsaruande külastajate arvu kohta. Kostja esitas repertuaariaruande ja finantsaruande hilinenult ega tasunud hageja poolt koostatud arvet. Kostja leidis, et hageja ei esinda kontserdil esitatud autoreid ning autoritasu on vaid 852 159 krooni arve summas, muu osa moodustavad vahendustasud ja käibemaks vahendustasult. Tallinna linnakohus rahuldab oma 20.09.2001 otsusega hagi. Pooled on lepingus kokku leppinud litsentsitasu suuruses ning kostja on ise hagejale saadetud arvestuslehele märkinud litsentsitasu suuruseks 5 % sissepääsummast, mis on 1 002 540 krooni. Pooled on lepingus kokku leppinud, et litsentsitasu arvestatakse ilma käibemaksuta. Tallinna ringkonnakohus tühistas oma 15.03.2002 otsusega linnakohu otsuse osaliselt, mõistes kostjalt hageja kasuks välja üksnes litsentsitasu. Kohus leidis, et kostja ei ole kohustatud tasuma vahendustasu, kuna lepingus ei ole kokku lepitud, et hagejal olek õigus jätta osa litsentsitasust endale vahendustasuna. Hageja õigus saada vahendustasu autoritasudel tuleb hageja lepingutest kolmandate isikutega ning sellelt peab maksma käibemaksu hageja.

Tsiviilasjas nr 2-2/498/02 esitas EAÜ nõude OÜ Fix Com vastu 1 487 500 krooni saamiseks ja edasise õigust rikkuva tegevuse keelamiseks. Kostja korraldas kontsert-festivali Firenight ning Eroz Ramazzotti kontserdi, kuid ürituste korraldamiseks puudus hageja kui autoreid esindava kollektiivse organisatsiooniluba. Kostja leidis, et nõue on põhjendatu, sest kostja sõlmis kontsert-festivali korraldamiseks lepingu Balti Autorikaitse Ühingu ja Eroz Ramazzotti kontsert toimus alles pärast hagi esitamist, mistõttu ei olnud võimalik, teadmata eelnevat piletimüügi käivet, arvestada autoritasude suurust. Tallinna linnakohus rahuldab oma

³⁵⁹ Käesoleval juhul tsiviilkoodeks.

07.01.2002 otsusega hagi osaliselt, sest kontsertidel avalikult esitatud muusikateoste autorid teostava oma varalisi õigusi Eesti Vabariigis läbi hageja mitte Balti Autorikaitse Ühingu. Leping ja eelnev luba teoste avalikuks esitamiseks tuleb sõlmida ja saada konkreetseid autoreid esindavalt organisatsioonilt enne teoste avalikku esitamist mitte pärast seda. Kostjal lasub kohustus tasuda teoste avaliku esitamise eest hoolimata sellest, kas kostjale esitatakse tasumiseks arve või mitte. Kohus leidis, et autoritasu suuruse arvestamisel on mõistlik 5 % piletite läbimüügist vastavalt välja kujunenud tavale. Kostja poolt esitatud piletimüügi aruanded kontsert-festivali kohta olid puudulikud ning kohus lähtus külastajate aru määramisel tunnistaja ütlustest ning pileti hinna määramisel kostja antud andmetest. Tallinna ringkonnakohus jättis oma 02.05.2002 otsusega linnakohut otsuse muutmata, leides, et autoriõiguse seadus ei sätesta meetodikat, mille järgi arvestada autoritasu suurust ning muud andmete puudumisel on põhjendatud autoritasu arvestamisel aluseks võtta kontsert-festivali külastanud isikute arv.

Leian, et oluline on nimetatud kohtuotsuse puhul tõendite lubatavuse määramine. Autoriõiguse seadus näeb küll ette kirjaliku autorilepingu sõlmimise,³⁶⁰ kuid kirjaliku lepingu puudumine ei välista vaidlusaluste asjaolude tõendamist teiste tõenditega sealhulgas tunnistajate ütlustega.

Tsiviilasjas nr 2-2-107/2002 esitas EAÜ nõude OÜ Mess ja Laat vastu tasumata autoritasu, viiviste ja leppetrahvi saamiseks. Hageja ja kostja sõlmisid lepingu kontserdi „Raimond Valgre laulude õhtu“ korraldamiseks, mille kohaselt pidi kostja tasuma 5 % kontserdi sissepääsutasust, esitama hagejale repertuaariaruande ning finantsaruande. Kostja esitas finantsaruande hilinenult, mille eest oli lepingus kokku lepitud leppetrahv ning tasus ka litsentsitasu hilinenult, miile eest oli kokku lepitud viivis 0,5 % tasumata summalt päevas. Kostja ei sõlminud lepinguid 13.02. ja 14.02.2001 kontsertide korraldamiseks. Tartu maakohus rahuldab oma 30.10.2001 otsusega hagi, leides, et kostja viivitus finantsaruande esitamisel ja arve tasumisel leidis tõendamist ning samuti on tõendatud 13.02. ja 14.02.2001 toimunud kontsertidel muusikateoste avalik esitamine ja kontsertide piletimüügi käive. Tartu ringkonnakohus jättis oma 28.03.2002 otsusega maakohtu otsuse muutmata.

Tsiviilasjas nr 2-554-03 esitas EAÜ nõude MTÜ Viljandi Pärimusmuusika Festival vastu litsentsitasu ja leppetrahvi saamiseks. Hageja ja kostja sõlmisid lepingu muusikateoste avalikuks esitamiseks, mille järgi kostja kohustus esitama hagejale repertuaari- ja

³⁶⁰ § 51 lg 1.

finantsaruande ning tasuma litsentsitasu 5 % ürituse sissepääsutasust. Kostja esitas finantsaruande hilinemisega. Hageja esitas kostjale arve, mis koosnes litsentsitasust, vahendustasust ja käibemaksust vahendustasult. Viljandi maakohus rahuldab hagi 12.01.2004 tagaseljaotsusega, sest kostja ei vastanud kohtu nõudele esitada kirjalikud vastuväited.

Õiglase tasu küsimus teose kasutamise eest ja kahju hüvitamine on ka teiste riikide kohtutes probleeme tekitanud. Soome autoriõiguse seaduse § 57 lg 1 näeb ette autori õiguse õiglasele kompensatsioonile oma teose ebaseadusliku kasutamise eest olenemata sellest, mis põhjusel seda tehti ning õiguse nõuda kahju hüvitamist, kui teost kasutati ebaseaduslikult tahtlikult.³⁶¹ Soome Ülemkohus on leidnud,³⁶² et õiglase hüvitis on kahekordne litsentsitasu ning tavaline litsentsitasu, kui teose kasutamisel ei olnud tegemist piraatlusega.³⁶³

Tsiviilasjas nr 2/242-7998/03 esitas EAÜ nõude AS Eesti Päevaleht vastu nõudes autoritasu ajalehes avaldatud reproduktsioonide ja ajalehes avaldatud fotodel kujutatud teoste eest ning palus ka tulevikus keelata autorite õiguste rikkumine ning reproduktsioonide tasuta ja teoste autori nime märkimata kasutamine. Hageja leidis, et reproduktsioonide maht ei vasta artiklite mahule, tegemist ei ole päevakajaliste sündmustega ning avaldatud fotodel on teosed, mille autori nime on ajaleht märkimata jätnud, fotode olulised motiivid, kuid teose vaba kasutamine ei ole äriõiguse eesmärgil lubatud. Kostja leidis, et tegemist on teoste vaba kasutamise juhtudega, mille eest ei tule autoritasu maksta, kuna tegemist on päevakajalisi sündmusi kajastavate artiklitega ning fotodel kujutatud teoseid ei ole kasutatud äriõiguse eesmärgil.

Tallinna linnaohus rahuldab oma 27.02.2004 otsusega hagi. Ringkonnakohus jättis linnakohtu otsuse lõppjärel muutmata, tehes otsuses vaid ebaolulisi kärpeid. Riigikohtu 02.03.2005 otsusega nr 3-2-1-167-04 lõppes Eesti Autorite Ühingu ja Eesti Päevalehe AS-i vaheline kohtuvaidlus. Oluline on nimetatud kohtuotsus just teose vaba kasutamise määramise ning ajakirjanduse poolt artiklite ilmestamiseks kasutatavate teoste kasutamise osas. Kohus leidis, et juhul, kui artikli ilmestamiseks on kasutatud fotot, ei ole lubatud foto huvitavamaks muutmiseks kasutada kontekstiväliselt autoriõigusega kaitstud teoseid, mis moodustavad foto olulise motiivi.

Selgitamaks välja kas teos moodustab kujutise põhimotiivi, tuleb hinnata teost kujutise suhtes. Teose ruumilisest ulatusest kujutise suhtes olulisemaks tuleb pidada kujutise üldist

³⁶¹ N. Bruun, lk 60, kamm 191.

³⁶² Kohtuasjad SC 11968 II 81 Tammenlundin Liikenne OY ja SC 1989:87 Valintatalo ja SC 1995:202.

³⁶³ N. Bruun, lk 61, kamm 192.

kompositsioon, teose ja kujutise vahel oleva seose tajutavus. Kujutise põhimotiiviks saab olla teos, mis suhestub tihedalt kujutatuga ning mille eemaldamine kujutiselt lõhub selle kompositsioon oma mõtte. Teose asetsemine kujutisel peab olema valitud teadlikult ning teos peab kujutisel visuaalselt domineerima

Sündmuse päevasündmusena käsitlemisel on oluline tuvastada kas tegemist on aktuaalse või hiljuti aset leidnud sündmusega või ka ajaloolise sündmusega, kui selle kohta on ilmnenud mõni uus asjaolu, kuid otsustuse selle kohta kas sündmus on päevasündmus, teeb avaldaja. Teose reprodutseerimisel on oluline informatsiooni andmine, seega teose vahetu tajumine sündmuse käigus. Reprodutseerida ei saa teost, mida sündmuse käigus ei ole vahetult tajutud või teoseid, mille maht ületab oluliselt informatsiooni andmise eesmärgi.

Ärilise eesmärgina saab käsitleda äriühingu põhitegevust st kasumi teenimisele suunatud tegevust. Kohus võttis seisukoha ka Autoriõiguse komisjoni ja kohtu pädevuse suhtes, leides, et Autoriõiguse komisjoni poole pöördumine on alternatiivne võimalus vaidluse lahendamisel, kuid mitte seaduses sätestatud kohustuslik kohtueelne menetluse kord.

Riigikohus asus seisukohale, et kohus ei saa keelata abstraktset õigust rikkuvat tegevust vaid saab üksnes keelata õiguse rikkujal edaspidi konkreetsete autoriõigusega kaitstud teoste kasutamine õigust rikkuval viisil. Peamiseks põhjuseks Riigikohtu seisukohale võib pidada seda, et kohtuotsuse resolutsiooni sõnastus, millega kohustatakse abstraktselt edasisest autorite õiguste rikkumisest tulevikus, ei võimalda kohtuotsuse sundtäitmist täitemenetluses. Täitemenetluse seadustiku 66 lg 3 näeb ette, et teatud tegevusele kohustava või tegevusest hoidumise otsust saab täita läbi trahvi sanktsiooni. Kohtutäituri poolt selliselt kohustava kohtuotsuse täitmisel tuleks hakata kohtutäituri igakordselt otsustama, kas võlgniku tegevus on vastuolus kohtuotsusega, kas teose vaba kasutamine on lubatud jne. Seega peaks kohtutäitur hindama, kas õiguse rikkumine leidis aset. Kohtutäituri puudub pädevus seda teha ning kohtutäitur peaks igal juhul eraldi pöörduma vastavalt täitemenetluse seadustiku § 31 sätestatud kohtu poole otsuse täitmise selgitamiseks ning selline tegevus ei ole otstarbekas viis õiguskorra tagamiseks.

Autoriõigused on oma olemuselt absoluutsed õigused. Autoriõiguse seadus iseenesest ju keelab õiguste omaja õigusi rikkuva tegevuse kõikide teiste isikute poolt ning isikut kohtuotsusega seadusele vastavalt käituma kohustada on ebaotstarbekas. Autor leiab samas, et õigusaktid peaksid tagama muul moel kui VÕS § 1055 lg 1 sätestatud kujul võimaluse

tõhusalt kaitsta õiguse omaja huve just sellistes olukordades, kus õiguse rikkumine on küll jätkuv, kuid teos, mille suhtes õiguse rikkumine toimub, on iga kord uus. Seadusandja koostöös autorikaitsjatega peab leidma võimaluse sundimaks kohustatud isikuid seaduskuulekalt käituma. Sellise vajaduse ilmekaks näiteks on asjaolu, et 3.märtsil 2005.a. avaldas ajaleht „Eesti Päevaleht“ rubriigis „Minu Kroon“ foto ning karikatuuri, millel ei olnud näidatud ei autori nime ega teose nimetust

Minu seisukoht ühtib kohtute seisukohaga. Autoriõiguste rikkumine on väga spetsiifiline õiguste rikkumise valdkond ja seda eriti tõendamise aspektist vaadatuna. Tihti on autoriõiguse omajal väga vaevaline tõendada oma õiguste rikkumist või kahjude suurust ning tõendite väljanõudmiseks on vaja kohtu abi. Kohustusliku kohtueelse korra sätestamine vaidluste lahendamiseks raskendaks tõendamist veelgi, sest kohtueelsele menetlejale ei ole võimalik anda kohtu volitusi tõendite väljanõudmisel. Samuti pikendab kohustusliku kohtueelse menetlemise korra sätestamine menetluse aega.

Kohtuasjas G.Basset v Societe des auteurs, compositeurs et editeurs de musique (SACEM)³⁶⁴ leidis kohus, et siseriiklikult on autoreid kollektiivselt esindaval organisatsioonile seaduse alusel võimalik kehtestada erinevaid tasusid olenemata sellest, et selline tasu ei ole seadustatud teistes liikmesriikides.

SACEM on ainus autoreid kollektiivselt esindav organisatsioon ning seega leidis G.Basset, et SACEM omab dominantset positsiooni autoritasude kehtestamise suhtes ning mehhaanilise reprodutseerimise lisatasu kehtestamine on vastuolus kaupade vaba liikumise ja konkurentsioigus põhimõtetega. Kohus leidis, et asutamislepingu art 30 ja 36 ei takista autoreid kollektiivselt esindaval organisatsioonil kehtestamiseks siseriiklikule õigusele toetudes lisaks autoritasule tasusid nagu lisatasu mehhaanilise reprodutseerimise eest isegi siis kui sellist tasu ei ole kehtestatud nendes riikides, kus salvestuse legaalselt käibele lasti.

Ühendatud kohtuasjas Francois Lucazeau jt v SACEM jt³⁶⁵ Autoreid kollektiivselt esindavad organisatsioonid sõlmivad omavahel lepinguid oma liikmete esindamiseks välisriikides sh autoritasude kogumiseks. Kolm prantsuse diskoteegi omanikku keeldusid tasumast autoritasu põhjendusel, et SACEM omab dominantset positsiooni ning määratud autoritasude suurus on liiga kõrge., mis on vastuolus asutamislepingu art 85 ja 177. kaebajad peavad tasuma kõrgeid

³⁶⁴ EK otsus 09.04.1987, kohtuasjas C 402/85, ECR 1987, lk 0174.

³⁶⁵ EK otsus 13.07.1989, ühendatud kohtuasjas C 110/88, C 241/88 ja C 242/88, ECR 1989, lk 02811.

tasusid selleks, et saada juurdepääs kogu SACEMi poolt esindatavale repertuaarile, olgugi, et kasutavad vaid osa sellest, sest otsesest juurdepääsu teiste liikmesriikide sarnaste organisatsioonide poolt esindatud repertuaarile ei ole võimalik saada. Samuti leidsid kaebajad, et SACEMi praktika, mis võimalda osalist repertuaarile juurdepääsu, on ebaausa konkurentsi ilming. Kohus jõudis järeldusele, et juhul kui autoreid kollektiivselt esindav organisatsioon nõuab põhjendamatult kõrgeid autoritasusid, mis ei ole kooskõlas teistes liikmesriikides sätestatud tasudega, võib see olla dominantse positsiooni ärakasutamine, kuid sellistel kõrgendatud tasudel ei ole objektiivseid põhjuseid. Samuti leidis kohus, et on tõendamise küsimus kas autoreid kollektiivselt esindavate organisatsioonide kooskõlastatud tegevuse selles osas, et nad keelavad otsese juurdepääsu oma repertuaarile, on üldse aset leidnud, kuid asutamislepingu art 85 tuleb tõlgendada niimoodi, et see keelab sellise kooskõlastatud tegevuse.

Õiglase tasu suhtes on kohus kohtuasjas ECR lk Stichting ter Exploitatie van Naburige Rechten (SENA) (autoriõigusega kaasnevate õiguste kasutamise assotsiatsioon) ja Nederlandse Omroep Stichting (Hollandi ringhäälingu assotsiatsioon)³⁶⁶ Nimetatud ühingud palusid kindlaks määrata õiglase tasu suuruse, mida tuleb maksta esitajale ja fonogrammitootjale fonogrammi edastamise eest televisioonis ja raadios. Kohus asus seisukohale, et õiglase tasu kontseptsiooni peab tõlgendama ühesuguselt kõikides liikmesriikides, kuid see on iga liikmesriigi asi määrata milline on kõige sobivam kriteeriumi õiglase tasu määramiseks riigi territooriumil, arvestades ühenduse õigusega ja eriti direktiiviga 92/100 määratud piiranguid. Direktiiv ei takista erinevate arvestusmudelite kasutamist. Õiglase tasu arvestuse aluseks võib olla ülekande aeg tundides, ringhäälinguorganisatsiooni poolt esindatud liikmete arv, lepinguga kindlaksmääratud summa, vaatajate või kuulajate hulk, avalik-õigusliku ringhäälingu organisatsiooni poolt määratud tasu, või kommertsjaamade poolt tasu, kui mudel tagab tasakaalu esitajate ning fonogrammitootjate huvide ja ülekandeid teostavate kolmandate isikute huvide vahel, nii, et ülekandmise tingimused oleksid mõistlikud.

3.2.3.5. Kokkuvõtteks varaliste õiguste rikkumisest

Kohtulahendite analüüsist selgub, et autori varaliste õiguste rikkumine on see osa autoriõigusest, mis on õigusliku kvalifikatsiooni andmisel kohtutele kõige vähem peamurdmist valmistanud. Sisulisi muudatusi autoriõiguse seaduses ei ole vaja teha. Selguse huvides võiks seaduses sätestada kõik varalised õigused eraldi paragrahvidena. Praegu on

³⁶⁶ EK otsus 06.02.2003, kohtuasjas C-245/00 (kogumikus), ECR 2003, lk I 1251.

autoriõiguse seaduse § 13 loetelu autori varalistest õigustest ning ka definitsioonid rentimise, laenutamise ja andmebaasi edasimüügi kohta. Lisaks on õigus autoritasule ning edasimüügi eest saadav tasu sätestatud eraldi paragrahvides. Õigusest selgema arusaamise huvides tuleks kõik autori varalised õigused sätestada eraldi paragrahvidena ning lisada vastava õiguse juurde ka vajadusel definitsioon.

Kokkuvõte

Autoriõiguse seadus on Eesti Vabariigis kehtinud juba kolmteist aastat ning selle aja jooksul on ühiskonna teadvusesse jõudnud teadmine, et autoril on õigused, mille olemasoluga peavad arvestama kõik ühiskonna liikmed. Autoriõigus on iga Interneti kasutaja, iga ajalehe kirjasatja või teadustööd kirjutava üliõpilase probleem. Kohtulahendite analüüsist nähtub, et 1990ndatel kohtusse jõudnud vaidlused ning tehtud lahendid keskenduvad põhiliselt autoriõiguse põhiliste mõistete nagu „teos“, „autori varalised ja mittevaralised õigused“ sisustamisele. See näitab, et autoriõigus oli uus temaatika nii kohtule kui kogu ühiskonnale ning isegi autoritele ja nendega tihedalt seotud ringkondadele nagu ajalehe väljaandjad ja kirjastused. Kaasustele on iseloomulik autorilepingu puudumine või selle vorminõuetele mittevastavus ning teadmatus milliseid konkreetseid õigusi autoriõigusega võib hõlmata, kes on nende õiguste omajad juhul, kui teos on loodud tööandjale tööülesannete raames. Ka kohtutel on raskusi teha vahet autoriõigusel teosele ning teose objektiivsel väljendusvormil (Õilme Nurga tsiviilasi), välja selgitada kes on autoriõiguse omaja ning üldse selgitada välja kas vaidluse objekt on käsitletav autoriõigusega kaitstud teosena. Kohtud on eksinud oma otsustes elementaarsete autoriõiguse põhimõtete vastu. Kohtud on hinnanud intellektuaalse tegevuse tulemi kunstilist taset (Igor Bjakini ja Veiko Jürissoni tsiviilasjad) ja eksinud seaduses selgesõnaliselt väljendatud autoriõiguse presumptsiooni vastu (Tiit Räisi tsiviilasi, Jana Einardi tsiviilasi) ning keeldunud tunnistamast andmebaasi kaitsmist *sui generis* õiguse alusel (Juristibüroo Defendo tsiviilasi). Kohtuvaidlustes, mis puudutavad teose avaliku esitamise lubamiseks sõlmitud lepinguid, kahjude ning autoritasude arvestamist, on kohtud vähem eksinud. Põhjuseks ilmselt see, et tegemist on lepinguliste suhete või kahju hüvitamise kohustusega ning vajadus spetsiifiliselt autoriõigusest tulenevate põhimõtete järgimiseks on väiksem.

Käesolevas magistritöös olen andnud ülevaate autoriõiguse olukorrast Eesti Vabariigis. Sellest, milline on olemasolev õiguslik baas ning millised on võimalused saada riigi poolt tagatud õiguskaitset juhul, kui teised ühiskonna liikmed ei austa autorile seadusega garanteeritud õigusi. Alates 1.05.2004 on Eesti Vabariigi õiguskorra osaks ka need arusaamad õigusest, mida kannab endas Euroopa Liit ning mis on leidnud oma väljundi asutamislepingus, Euroopa Liidu lepingus ning Euroopa Liidu Nõukogu määrustes ja direktiivides ning mille sisu mõtestavad lahti Euroopa Ühenduse Kohtu lahendid.

Autoriõigus on üks nendest valdkondadest, kus tsiviilõiguslike kaitsevahendite kasutamine on märksa kiirem ja tulemuslikum ning riigile oluliselt odavam, arvestades näiteks piraattoote

ekspertiisi läbiviimise kulusid. Õiguste omaja on reeglina huvitatud kiirest kohtumenetlusest ning nõus selle nimel ka tasuma kvalifitseeritud õigusabi ning tasemel ekspertiisi läbi viimise eest, kuid selleks peab riik looma võimalused hea menetlusõiguse ja kvalifitseeritud õiguse rakendajate näol. Eesti Vabariik ei ole loonud tsiviilkohtumenetluses efektiivseid võimalusi, mida nõuab autoriõiguse rikkumiste spetsiifika samuti on riik pööranud väga vähe tähelepanu seaduse rakendajate koolitamisele. Kohtusüsteemi taset on võimalik tõsta läbi kohtunike spetsialiseerumise. Erikohtute loomine on Euroopas andnud tulemuslikke tagajärgi. Eestis ei ole majanduslikult otstarbekas luua erikohtuid. Eeskuju tuleks võtta Rootsi mudelist ja luua olukord kus intellektuaalse omandi asjade lahendamise tegeleb ühe kohtu, näiteks Harju maakohtu, üks osakond või teatud arv kohtunikke. Sellise olukorra loomine on võimalik ka ilma seadusandlust muutmata, sätestades see ära kohtunike tööjaotusplaanis. Kohtunike tööjaotusplaani kinnitamisel on kohtu üldkogu oma otsustustes vaba ning see õõnestaks õiguskindlust. Otstarbekas oleks täiendada kohtute seadust, kohtumenetlust puudutavaid seadusi ja autoriõiguse seadust selliselt, et sätestada ära Harju maakohtu eriallusvõime autoriõiguse asjades. Samuti tuleks määrata ära optimaalne arv kohtunikke, kes tegelevad autoriõiguse vaidluste lahendamise tegelemisega.

Leian, et Eesti kehtiv õigus vastab üldjoontes oma tasemelt rahvusvaheliselt ning Euroopa Liidu poolt tunnustatud nõuetele. Ometi on autoreil ning eelkõige riigil raskusi õigusrikkumiste lõpetamisel, nende edasisel ärahoidmisel ning süüdlaste vastutusele võtmisel. Uue tsiviilkohtumenetluse seadustiku kehtima hakkamisega on mõned menetlusõiguslikud probleemid lahendatud, kuid leian, et Eesti kohtumenetlust reguleerivaid õigusakte tuleb veelgi täiendada.

Tsiviilkohtumenetluse seadustikku ja täitemenetluse seadustikku tuleks täiendada järgmiselt:

1. Hagi tagamise ja esialgse õiguskaitse tagamise regulatsiooni tuleb täiendada, lisades täitemenetluse seadustikku kohtutäituri õiguse kontrollida hagi tagamise abinõu rakendamist ka pärast kohtumääruse täitmist.
2. Tsiviilkohtumenetluse seadustikku tuleb täiendada selliselt, et kohtul oleks võimalik nõuda menetlusosalistelt ja menetlusega mitteseotud isikutelt informatsiooni õigust rikkuva kauba levitamisketi ja päritolu kohta.
3. Informatsiooni andmise kohustuse tagamiseks tuleb kehtestada esmalt kohtu võimalus kohustatud isikuid trahvida ja kohaldada nende suhtes tsiviilaresti. Eesti õiguses on teabe andmise kohustus ja kohtutuse täitmisest keeldumisel tarvitavad sanktsioonid

reguleeritud näiteks pankrotiõiguses. Ka autoriõiguses saab kasutada samu põhimõtteid.

4. Seadustada tuleb kohtu võimalus määrata ära konfidentsiaalsuse hoidmise kohustuse ulatus.
5. Tuleb kehtestada karistusõiguslikud sanktsioonid konfidentsiaalsuse kohustuse rikkumisele kohtumenetluse ajal või pärast kohtumenetluse lõppu, tagamaks kohustuse täitmine.
6. Tõendite kogumise tagamiseks peab seadustama kohtu võimaluse eeltõendamismenetluse raames kohustatud isiku valduses viibimine tema tahte vastaselt sarnaselt kohtutäituri õigusega isik ja tema valduses olev ruum läbi otsida.
7. Eelmises punktis nimetatud õiguse kasutamiseks tuleb seadustada kohtu võimalus kasutada politsei abi.

Kriminaalmenetluse seadustikus on mõningased puudused, mis iseenesest ei takista riigil sekkumast autoriõiguse rikkumistesse. Leian, et riigi poolt on põhjendatud riigi piiratud vahendite suunamine teatud kuritegude avastamisele, mis on suuremale osale ühiskonnast olulisema tähtsusega kui seda on autoriõiguse rikkumised. Teatud valdkondades, nagu näiteks isikuvastased kuriteod, ei ole ohvri omaabi võimalik, sest see on kriminaalseadusega täiesti välistatud või on ohvri võimalused oma õigusi kaitsta väga piiratud. Seda enam peaks riik panustama üldsuse informeerimisele, et ühiskond teadvustaks autoriõiguse rikkumise kui probleemi ning käituks seaduskuulekalt. Äärmiselt oluliseks pean õiguste rakendajate spetsialiseerumist ja kõrget kvalifikatsiooni. Politseiametnik, kelle oskamatus tõttu jääb süüdlane karistamata või kohtunik, kes teeb otsuse, milles eksib autoriõiguse põhitõdede vastu, naeruvääristavad õiguskaitseüsteemi ja riiki tervikuna.

Ühiskonna õigusteadvus ja õiguskuulekus on seotud sellega, kui võrd hästi ühiskonna liikmed õigusest aru saavad. Õiguse rakendajaks ei ole üksnes vastava haridusega jurist vaid iga ühiskonna liige. Seaduse teksti võimalikult ühene mõistmine on oluline tegur õigusteadvuse kasvus. Autoriõiguse seadus sätestab näidisloetelu autoriõigusega kaitstavatest teostest. Õigusselguse huvides tuleks autoriõiguse seadust muuta.

Leian, et AutÕS § 4 ja 5 sõnastus on normitehniliselt probleemne. Samas, arvestades Eesti ühiskonna teadmiste taset autoriõiguse vallas, tuleks AutÕS § 4 esitatud loetelu siiski täpsustada. Teosena on käsitletavad ka need teosed, mis ei ole autoriõigusega kaitstavad. Eksitavaks võib lugeda AutÕS § 4 lg 3 p 22, mis nimetab, et andmebaasid on kaitstavad

teosena aga andmebaaside *sui generis* õiguskaitse on reguleeritud hoopis VIII¹ peatükis. See jätab seaduse struktuuri halvale tundjale mulje, et andmebaasi saab kaitsta vaid teosena mitte *sui generis* õiguse alusel. Seadusest selgema arusaamise jaoks on otstarbekam lisada definitsioonid eraldi paragrahvina või lõikena koos teose definitsiooniga. Seetõttu peaks autoriõiguse seaduse § 4 ja 5 muutma järgmiselt:

1. Otstarbekas oleks sätestada eraldi paragrahvina teose mõiste ning siis anda järgnevas paragrahvis näidisloetelu autoriõigusega kaitstavatest teostest.
2. Eesti ei ole sõnaselgelt loobunud tööstusdisainlahenduste ja kaubamärgi kui kunstiteose kaitsest autoriõiguse alusel. Seetõttu leian, et loetellu tuleks lisada täpsustus, et nii tööstusdisainlahendused kui kaubamärgid on kaitstavad autoriõiguse alusel.
3. Leian, et AutÕS § 4 lg 3 p 22 sõnastusest võiks andmebaasi definitsiooni välja jätta ja defineerida andmebaas eraldi paragrahvis, kus oleks sätestatud andmebaasi kaitse nii teosena kui *sui generis* õiguse alusel.

Kohtuvaidluste nähtub, et autori kui õiguste omaja olemasolu on ühiskonnas veel teadvustamata. Autorid on pöördunud kohtu poole nõudega tunnustada oma autorsust ning kompenseerida tekkinud mittevaraline (moraalne) kahju rahaliselt, lisaks on esitatud nõudeid lõpetada autori mittevaraliste õiguste rikkumine. Esitatud hagide põhjal nähtub, et rikutud on autori õigus autorinimele ja teose puutumatusle, õigust teose avalikustamisele, õigust teose täiendamisele ning õigust au ja väärkuse kaitsele. Leian, et autoriõiguse seaduse täiendamine või täpsustamine autorsuse seisukohast ei ole vajalik. Seaduse tekst on selge ja üheselt mõistetav ja probleemide lahendamine on pigem ühiskonna üldise harituse küsimus. Kohtutel ei ole tekkinud probleeme ka teose avalikustamise tõlgendamisel.

Teose puutumatus ei ole seaduses piisava täpsusega kirjeldatud. AutÕS § 12 lg 3 ja 4 sätestavad autori õiguse teose puutumatusle ja õiguse lisada oma teosele teiste autorite töid. Kohtupraktikast selgub, et kohtute jaoks on probleemiks see, kui autori teos koosneb mitmest erinevast, üksteisest sõltumatust osast nagu näiteks eskiisprojekt ja tööjoonised või gloobus ja sellele lisatud indeksiraamat. Leian, et probleemi lahendaks autoriõiguse seaduse täiendamine. AutÕS § 12 võiks täiendada sätetega selle kohta, et juhul, kui tervikteos koosneb mitmest eraldi osast, on keelatud ka teose osade muutmise või ärajätmine.

Kohtulahenditest nähtub, et autori au ja väärkuse eraldi kaitsmise küsimus ei ole aktuaalne probleem. Isiklike õiguste kaitse sh ka väärkuse kaitse on piisavalt hästi kaitstud VÕS § 1045

järgi. Autoriõiguse seadusest tuleneks justkui, et autoril on olemas mingi eriline au ja väärikus, mille kahjustamine ei ole võrreldav teiste isikute au ja väärikuse kaitsega. Leian, et autori isiklikud õigused sh isiku väärikus on kaitstud läbi VÕS § 1045 sätete ega vaja eraldi väljatoomist autoriõiguse seaduses.

Õigusest selgema arusaamise huvides leian, et autori varalised õigused võiks samuti sätestada eraldi paragrahvidena ning lisada vastava õiguse juurde vajadusel definitsioon. Probleemaatiliseks võib sel juhul muutuda seaduse pikkus.

Eesti õigus saab tulevikus aina enam olema seotus Euroopa Liidu õigusega. Uute õigusinstituutide nagu näiteks andmebaasid sisustamisel mängib olulist rolli just Euroopa Liidu kohtu praktika. Euroopa Kohtu lahenditest nähtub, et probleemid on samad üle Euroopa. Nii Briti kohus kui Eesti kohus on hädas andmebaasi õiguskaitse sisustamisel. Seega leian, et aina enam tuleb jälgida Euroopa Kohtu lahendeid. Kahjuks on üksnes murdosa enne Eesti liitumist tehtud lahenditest tõlgitud eesti keelde. Eesti riik on tähelepanuta on jätnud ka Euroopa Esimese Astme Kohtu lahendite tõlkimise. Lahendite tõlkimisel tuleb kindlasti rohkem tähelepanu pöörata aktuaalseid õigusprobleeme lahkavate lahendite tõlkimisele ja kohtujuristide arvamuste tõlkimisele.

Some issues about Estonian and European Union court practice on copyright and related rights

Summary

Intellectual property law has developed rapidly in the past ten years. Internet and digital revolution has been main reasons for that development. “Some issues about Estonian and European Union court practice on copyright and related rights” analyses legal situation in Estonia on the point of view of copyright law. Research concentrates on Estonian and European law and court cases.

First chapter of the paper gives an overview of the history of Estonian copyright law and explains present legal framework. As Estonia joined European Union in May the 1st 2004, European law became a part of Estonian legal system. First chapter of the paper also explains background of European directives and regulations on copyright and related rights. Copyright has been a target for harmonisation since the first Green Paper Copyright and Challenge of Technology was presented. First directives of EC focused on harmonisation of national substantive law. Adoption of directives was initiated by disparities between national systems which hampered the proper function of internal market. EC has harmonised certain aspects of copyright and related rights e.g. legal protection of computer programs, term of protection of a work, rental right and lending right, also co-ordination of certain rules concerning copyright and rights related to copyright applicable to satellite broadcasting and cable retransmission.

In 1996 EC adopted database directive and thereby created a new unitary right at Community level. Database directive defines the meaning and protection of a database as a work and also gives a right holder a possibility to gain from its investments and protect database under *sui generis* right. Directive on resale right aims to eliminate distortions of the art market so that the author benefits from its work. It entitles the author to receive fair percentage of the resale price of a work in the field of visual art on every resale by an art-market professional.

Second pillar of the harmonisation has been enforcement of rights. Directive on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society was a major step in the field of copyright protection. Directive makes it possible to protect right holder in the digital field. Means of enforcing intellectual property rights has been harmonised by the enforcement directive. Measures proposed by directive ensure collection of evidence and information. With regard to injunctions the directive unifies rules of application and

methods of eliminating the pirated goods. Directive also unifies rules of procedures in the case of provisional measures.

This paper explains also future development in European law on copyright and related rights. According to the Commission Staff Working paper on the review of the EC legal framework in the field of copyright and related rights European Commission sees no apparent need to harmonise authors' moral rights protection and the in the definition of a meaning of a work in the Community.

The future of harmonisation lies in marketing of rights and collective management of rights. First chapter is also explaining international treaties on copyright and related rights such as Bern Convention and TRIPS agreement.

Second chapter of the paper concentrates on enforcement of rights and on procedural measures in court practice. International treaties like TRIPS have settled down minimum standards of procedural measures that have to be draft in law to protect right holders. The paper analyses Estonian civil and criminal procedure rules and their accordance with international requirements.

Estonian substantive law provides right holders a number of rights but no effective means of enforcing their rights. Estonian civil procedure rules has four loopholes: provisional measures, collecting evidence, confidentiality and confiscation of infringing goods. Estonian civil procedure law has to be amended on each subject. There are possibilities to use provisional measures *in exparte*. Although use of these measures is not as fluent as it should be. To ensure evidence and get information, procedural rules have to be amended.

Court has possibilities to claim for documental evidence and exhibits but no power to ask for information as stated in European directive on enforcement of intellectual property right. To secure possibility to collect evidence and information both civil and criminal sanctions have to be drafted into the law. New civil procedural code provides the right holder a possibility to collect evidence before claiming but the court has no means to ensure the procedure. Bailiff has a right to enter premises and search for evidence under court permission but the law does not provide the same possibility for the court itself.

New civil procedural code states obligation of confidentiality but the wording of the law is too general. Estonian procedural code has to be amended with specific provisions and examples of possibilities how to ensure confidential information like specific conditions for storing documents, using off-net computers and so on. Court has to have competence to determine the scope of confidentiality and the term of the obligation to keep the confidential information in secret. Criminal and civil sanctions have to be drafted to ensure fulfilment of the obligation to keep confidentiality.

Estonian Copyright Act obligates the court to destroy pirated goods. Criminal procedure code has specific provisions to ensure destruction of pirated goods, but civil procedural code has none. To ensure destruction of pirated goods in civil cases it is needed to amend civil procedure code with provisions for confiscation and destruction of pirated goods.

Paper lists also some other ways to ensure quality of court practise like establishing *forum specialis* for copyright disputes. In Estonia it is economically not efficient to establish a special court for copyright cases. It is wise to stipulate exclusive jurisdiction on copyright and related rights cases for Harju County Court and appoint specific judges to deal with copyright cases.

Third chapter of the paper analyses court practice of Estonian courts on copyright disputes. Chapter is divided into three main issues- interpretation of a work, moral and property rights of an author.

Interpretation of a work depends on the scope of originality. Notion of originality is a key concept in copyright law. Originality corresponds to the creativity of the author and reflects ones artistic creation. Estonian courts prefer common law approach on originality for a work. In conclusion it is suggested to change copyright law and rephrase provisions defining work to make it easier for the public to understand the meaning of a work. It is suggested to amend some examples of a work like industrial design.

Paternity right and right for integrity of a work is the most commonly infringed moral rights of an author. It is suggested to amend copyright act with provisions that stipulates more clearly integrity of a work.

Estonian Copyright Act stipulates moral rights of the author including right for protection of authors honour and dignity. This right has been disputed only once and it is suggested not to stipulate it as a special right for the author because integrity can be protected under provisions on obligation law.

Property right of an author has been legally well qualified by courts. There is no need to amend law on property rights of an author jet it is suggested to rephrase provisions of a copyright act and stipulate property rights each in separate article of the law.

The future of Estonian copyright protection is within European Community. According to the resent case law of the European Court of Justice the problems of interpreting the EC law are the same all over Europe. To ensure legal transparency and protection of right holders case law of the European Court of Justice and the Court of First Instance has to interpreted into Estonian.

Kasutatud allikad

Kirjandus

1. Abbot, Fr.; Cottier, Th.; Gurry, F. (editors), International Intellectual property system. Commentary and Materials, Kluwer Law International, 1999.
2. Altvater, E.; Prunskiene, K. (editors), Intellectual property rights in Central and Eastern Europe. The creation of favourable legal and market preconditions, NATO science series, 1998.
3. Ambur, P. Märkmeid Autoriõiguse kaitse seaduse projekti kohta, Õigus, 9/1939, lk 410.
4. Ammended proposal for a Directive on copyright and related rights in the Information Society, kättesaadav internetis www.europa.eu.int/comm/internal_market/copyright.
5. Aua, K. Autorikahju olemus ja liigid, Juridica 10/2002, lk 678.
6. Autoriõiguste asjatundjate komisjon. Ülevaade Vabariigi Valitsusele autoriõigusealasest olukorrast Eesti Vabariigis. Intellektuaalse Omandi Infokiri. 1/2003, lk 2.
7. Background reading material on intellectual property, WIPO Publications, 1998.
8. Barbaut, G. Intellektuaalomand Euroopa Ühenduses, SA Eesti Õiguskeskus, 2005.
9. Borchard, K-D. Euroopa Ühenduse õiguse ABC, Euroopa Ühendused, 2001.
10. Bruun, N. Intellectual property in Finland, Kluwer Law International, 2001.
11. Consultation on the review of EU legislation on copyright and related rights, kättesaadav www.europa.eu.int/internal_market/comm.
12. Commission staff working paper on the review of the legal framework in the field of copyright and related rights, SEC (2004)995, kättesaadav www.europa.eu.int/internal_market/comm.
13. Correa, C. M. ja Yusuf, A. A. (editors) Intellectual Property and International Trade: The TRIPs Agreement, Kluwer Law International, 1998.
14. Cornish, R. William. Intellectual property: patents, copyright, trade mark and allied rights, Sweet and Maxwell 1999.
15. Davidson, M. J. The Legal protection of Database, Cambridge University Press 2003
16. Дозорцев, В.А. Авторские дела в суде, ВААП-ИНФОРМ,1985.
17. Euroopa Liit. Lepinguraamat, Eesti Õigustõlke Keskus, 1997.
18. European Court of Justice, Opinion 15.11.1994, 1/94, ECR 1994, lk I-5267
19. Fisor, M. The law of copyright and the Internet. The 1996 WIPO Treaties, their interpretation and implementation, Oxford University Press, 2002

20. Follow-up to the Green paper 1991- Working Programme of the Commission in the Field of Copyright and Neighbouring Rights, COM/90/584
21. Follow-up to the Green Paper on Copyright and Related Rights in the Information Society COM/96/0568
22. Gervais, D. The TRIPS Agreement : Drafting History and Analysis, Sweet & Maxwell, 1998
23. Ginter, C. Free movement of Goods and Parallel Imports of Goods within the Internal Market- Värk, R. (editor), Estonian Law Reform and Global Challenges, Tartu University Press, 2005
24. Govaere, I. The Use and Abuse of Intellectual Property Rights in EC Law, Sweet and Maxwell, 1996.
25. Goldstein, P. International Copyright. Principles, Law and Practice, Oxford University Press, 2001.
26. Green Paper. Copyright and Challenge of Technology, Copyright Issues requiring Immediate Action, COM/88/172
27. Green Paper. Copyright and Related Rights in the Information Society, COM/95/0382
28. Green Paper. Combating counterfeiting and piracy in the single market, COM/98/0569
29. Groves, P. jt (editors) Intellectual property and the internal market of the European Community, Graham & Trotman, 1996.
30. Hell, K. Autorite õiguslik kaitse Eesti vabariigis aastatel 1918-1940. Diplomitöö. Juhendaja dots. H. Pisuke, Tartu Ülikool, 1991.
31. Hugenholtz, B. Copyrigh Problems of Electronic Documents Delivery, European Commission 1995.
32. Hussar, A-L. Piraatlus heliplaaditööstuses, Juridica 1/1997, lk 4.
33. Kalvi, A. Andmebaaside õiguskaitsest, ÕI Toimetised 2000, lk 14.
34. Kalvi, A. Autorilepingu uus kuub, Juridica 4/2003, lk 250.
35. Kamina, P. Film Copyright in the European Union, Cambridge University Press 2002.
36. Laasik, E. Nõukogude tsiviilõiguse. Eriosa, Valgus, 1975.
37. Laffranque, J. Euroopa Liit. Euroopa Ühendus: institutsioonid ja õigus, Sisekaitseakadeemia, 1999.
38. Laffranque, J. *koost.* Euroopa Kohtu lahendid. I kd, Juura, 2001.
39. Lindell, B. Civil procedure in Sweden, Iustus, 2004.
40. Lueder, T. Legislative and Policy Developments in the European Union, kõne igaaastasel 13. Rahvusvahelisel intellektuaalse omandi õiguse ja poliitika konverentsil, kättesaadav www.europa.eu.int/internal_market/comm.

41. Maxeiner, J. R., Schotthöfer, P. R. (editor) Advertising Law in Europe and North America, Kluwer Law International, 1999.
42. Narits, R. Õigusteaduse metodoloogia. I kd, Juura, 1997.
43. Nordell, P. J. The notion of originality- edundant or not? - Walgren, P. (editor) Intellectual Property, Stockholm Institute for Skandinavian law, 2002.
44. Odar, J. *koost* NSVL Ülemkohtu pleenumi ja Eesti NSV Ülemkohtu pleenumi määruste valikkogu 1960-1986, Eesti Raamat, 1987.
45. Piip, A. Kaubandusõigus- ja protsess, Justiitsministeerium, 1995.
46. Pisuke, H. Autori ja tema õigused, Olion, 1994.
47. Pisuke, H. Eesti on taas Berni konventsiooni liige. Eesti Jurist, 11/1994, lk 47
48. Pisuke, H. Autoriõigus ja autoriõigusega kaasnevad õigused: saavutused ja perspektiivid. Õigusinstituudi Toimetised 2000, lk 3.
49. Pisuke, H. Kas töö juures tohib raadio mängida ja kas selle eest tuleb maksta? Eesti Majanduse Teataja, 9/2000, lk 12.
50. Pisuke, H. Eesti autoriõiguse kujunemine ja areng aastani 2002. Juridica 10/2002, lk 647.
51. Pisuke, H. Cultural Dimension in Estonian Copyright Law, Juridica Internationla 1/2004, lk 45.
52. Pisuke, H. Euroopa Liidu autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kolm sammast, IOIK 2/2005, lk 8.
53. Proposal for a European Parliament and Council Directive on the harmonization of certain aspects of copyright and related rghts in the Information Society, COM (97) 628 final, OJ C 108, 7.4.1998, p 6
54. Proposal European Parliament and of the Council directive on criminal measures aimed at ensuring the enforcement of intellectual property rights, COM (2005) 276 final, kättesaadav: www.europa.eu.int/internal_market/comm
55. Proposal for Council framework decision tp strenthen tha criminal alw framework to combating intellecual property offences, COM (2005) 276 final, kättesaadav: www.europa.eu.int/internal_market/comm
56. Reinbothe, J. Private Copying, Levies and DRMs against the Background of the EU Copyright Framework, kättesaadav: www.europa.eu.int/comm/internal_market/copyright
57. Reinbothe, J.; von Lewinski, S. The EC directive on rental and lending rights and on piracy, Sweet and Maxwell, 1993

58. Report from the Commission to the Council, The European Parliament and the Economic and Social Committee on the implementation and effects of directive 91/250/EEC in the legal protection of computer programmes, kättesaadav: www.euroa.eu.int/comm/internal_market/copyright
59. Report from the Commission to the Council, The European Parliament and the Economic and Social Committee on the public lending right in the European Union, kättesaadav: www.euroa.eu.int/comm/internal_market/copyright
60. Ricketson, S. The Law of Intellectual Property: Copyright, Design and Confidential Information, Lawbook, 1999.
61. Smith, Gr. J. H, Internet Law and Regulation, Sweet and Maxwell, 2002.
62. Sodipo, B. Piracy and counterfeighting. GATT, TRIPS and developing countries, Kluwer Law International, 1997.
63. Sterling, J. A .L. Intellectual Property Rights in Sound Recordings, Films and Videos, Sweet and Maxwell, 1992.
64. Sterling, J. A. L. World Copyright Law, Sweet and Maxwell, 1998.
65. Sterling, J. A. L. TRIPS Agreement. Copyright and related rights, European Commission, 2000.
66. Tritton, G. Intellectual property in Europe, Sweet and Maxwell, 1996.
67. Truuväli, E-J. jt. (toim), Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne, Juura, 2002.
68. Vinje, Th. C. Harmonising Intellectual Property Law in European union. Past, Present and Future- Firth, A. Lane, S. Smyth, Y. (editors) Readings in Intellectual Property, Sweet and Maxwell, 1998.
69. Waelda, Ch.; MacQueen, H. From entertainment to education. The scope of copyright. Intellectual Property Quarterly, 3/2004, lk 259.
70. Worthy, J. Intellectual Property after GATT. Firth A. Lane, S. Smyth, Y. (editors) Readings in Intellectual Property, Sweet and Maxwell, 1998.
71. WIPO. Intellectual property handbook, WIPO, 2001.

Ajakirjandusallikad

72. Solvunud arhitektid nõuavad kohtus hüvitist, Postimees 27.03.2002.
73. Ester Vilgats, Arhitektid nõuavad Kihnult 100 000 krooni, Postimees 08.05.2002.
74. Tiit Tuumalu, Kihnu peab maksma 200 00 arhitektidele kahjutasuks, Postimees 23.05.2002.

75. Jaanus Piirsalu, Lapini võitlus Kihnu valuraha pärast jätkub, Eesti Päevaleht 30.12.2003.

76. Anu Saare, Kihnu rahvamaja arhitektidele hüvitis, Eesti Päevaleht 12.03.2004.

Avaldamata allikad

77. Pisuke, H. Autoriõiguse tekkimisest ja arengust. - Pisuke, H. (koost) Autoriõigus. Valikkursuse materjalid, Tartu Ülikool, Õigusteaduskond. Eraõiguse instituut. 1999.

Suulised ettekanded

78. Hussar, A-L. Muusikateoste avalik esitamine. Ettekanne kohtunike täienduskoolitusel, 17.12.2001, Tallinnas.

79. Scuffi, M. Special Italian industrial and intellectual property courts and new Industrial Property Code: working towards greater protection for Community trade mark and designs. 4. kaubamärgi ja disainlahenduse kohtunike sümposium, 29.-30.09.2005, Alicante.

Euroopa Liidu õigusaktid

80. Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv 91/250/EMÜ 14.mai 1991 arvutiprogrammide õigusliku kaitse kohta, OJ L 122, 17/5/91.

81. Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv 92/100/EMÜ 19.november 1992 rentimise ja laenutamise õiguse ning teatavate autoriõigusega kaasnevate õiguste kohta intellektuaalomandi valdkonnas, OJ L 346, 27/11/92.

82. Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv 93/83/EMÜ 27.september 1993 mõnede sätete kooskõlastamise kohta, mis puudutavad autoriõigust ja autoriõigusega kaasnevaid õigusi satelliidi kaudu edastamisel ja taasedastamisel, OJ L 248, 6/10/93.

83. Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv 93/98/EMÜ 29.oktoobrist 1993 autoriõigusega ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kaitse kehtivuse tähtaegade ühtlustamise kohta, OJ L 290, 24/11/93.

84. Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv 96/9/EÜ 11.märts 1996 andmebaaside õigusliku kaitse kohta, OJ L 77, 27/3/96

85. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2000/31/EÜ 08.06.2000 infoühiskonna teenuste teatud õiguslike aspektide, eriti elektroonilise kaubanduse kohta siseturul, OJ L 178, 17/7/2000.

86. Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv 2001/29/EÜ 22.mai 2001 autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta infoühiskonnas, OJ L 167, 22/6/2001.
87. Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv 2001/30/EÜ 27.september 2001 algupärase kunstiteose autori õiguse kohta saada hüvitist edasimüügi korral, OJ L 146, 31/5/2001.
88. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2004/48/EÜ 29.04.2004 intellektuaalomandi õiguste jõustamise kohta, OJ L 157, 30/4/2004.
89. Euroopa Ühenduse Nõukogu määrus 3295/94 võltsitud ja piraatkaupade vabasse ringlusse lubamist, ekspordi, reeksporti või peatamisprotseduuri algatamist keelustavate meetmete sätestamise kohta, OJ L 341, 30/12/1994.
90. Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogus määrus 44/2001 kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades, OJ L 012, 16/1/2001
91. Euroopa Ühenduse Nõukogu määrus 6/2002 ühenduse disainilahenduse kohta, OJ L 003, 05/01/2002
92. Euroopa Ühenduse asutamisleping, OJ C 325, 24/12/2002.
93. Euroopa Liidu leping, OJ C 325, 24/12/2002.
94. Euroopa põhiseaduse leping, OJ 2004/C 310/01, 16/12/2004

Eesti õigusaktid

95. Ajutise Valitsuse 18.11.1918.a. määrus ajutiste kohtute sisseseadmise üle, RT 1918, 1, lk 6-7.
96. Asjaõigusseadus, RT I 1993, 39, 590; 2005, 63, 481.
97. Autoriõiguse seadus, RT 1992, 49, 615; RTI 2006,1,1.
98. Autoriõiguse seaduse, haldusõiguserikkumiste seadustiku, kriminaalkoodeksi, tarbijakaitseseaduse ja tolliseaduse muutmise ja täiendamise seadus, RT I 1999, 10, 156.
99. Autoriõiguse seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seadus, RT I 1999, 97, 859.
100. Autoriõiguse seaduse, Eesti Vabariigi rendiseaduse ja tarbijakaitseseaduse muutmise seadus, RT I 2001, 50, 289.
101. Autoriõiguse seaduse muutmise seadus, RT I 2002, 92, 527.
102. Autoriõiguse seaduse muutmise seadus, RT I 2004, 71, 500.
103. Autoriõiguse seaduse muutmise seadus, RT I 2005, 37, 287.
104. Berni kirjandus ja kunstiteoste kaitse konventioon, RT 1927, 44, 41.

105. Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsiooniga ühinemise seadus, RT II 1994, 16/17,49.
106. Eesti NSV Tsiviilkoodeks, ENSV ÜT 1964,25,115.
107. Eesti Vabariigi Euroopa Liiduga ühinemisega seonduvalt seaduste ja nende sätete jõustamise, kehtetuks tunnistamise ja muutmise seadus, RT I 2004, 30, 280.
108. Eesti Vabariigi Omandiseaduse, EV ÜVT 1990, 20, 299.
109. Eesti Vabariigi Põhiseadus, RT 1992, 26, 349; RT I 2003, 64, 429.
110. Fonogrammitootjat fonogrammi loata paljundamise vastu kaitsva konventsiooniga ühinemise seadus, RT II 1999, 27, 166.
111. Haldusõiguserikkumiste seadustik, RT 1992,29,397; RT I 2002, 84, 492.
112. Haridus- ja sotsiaalministri 15.novembri 1935.aasta käskkiri, haridus-ja sotsiaalministeeriumi teataja 1935, 15, 155.
113. Intellektuaalset omandit rikkuva kauba sisse- ja väljaveo tõkestamise seadus, RT I 2001, 56, 334.
114. Justiitsministri 27.10.2005 määrus nr 47 maa-, haldus- ja ringkonnakohtu kohtunike arv ja jagunemine kohtumajade vahel, RTL 2005, 111, 1707.
115. Karistuseseadustik, RT I 2001, 61, 364; 2005, 68, 529.
116. Karistuseseadustikuga seonduvate seaduste muutmise ja täiendamise seadus, RT I 2002, 63, 387.
117. Kaubamärgiseadus, RT I 2002, 49, 308; 2005, 39, 308.
118. Kohtute seadus, RT I 2002, 64, 390; 2005, 71, 549.
119. Kohtute seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse kohtute tööpiirkondade ühendamiseks, RT I 2005, 15, 85.
120. Kohtute ühendamise seadus, RT I 2005, 15, 85.
121. Kriminaalkoodeks, RT 1992, 20, 287; RT I 2002, 84, 492.
122. Kriminaalmenetluse seadustik, RT I 2003, 27, 166; 2005, 71, 549.
123. Maailma Kaubandusorganisatsiooni asutamislepingu ratifitseerimise seadus ja Maailma Kaubandusorganisatsiooni asutamisleping, RT II 1999, 22, 123.
124. Pankrotiseadus, RT I 2003, 17, 95; 2005, 39, 308.
125. Patendiseadus, RT I 1994, 25, 406; 2005 70, 540.
126. Raamatupidamise seadus, RT I 2002, 102, 600; 2005, 61, 478.
127. Riigilõivuseadus, RT I 2000, 5, 32; 2005, 71, 543.
128. Riigisadaluse seadus, RT I 1999, 16, 271; 2005, 64, 482.

129. Teose esitaja, fonogrammitootja ja ringhäälinguorganisatsiooni kaitse rahvusvahelise konventsiooniga ühinemise seadus, RT II 1999, 27, 165.
130. Tsiviilkohtumenetluse seadustik, RT I 1998, 43-45, 666; 2005, 39, 308.
131. Tsiviilkohtumenetluse seadustik, RT I 2005, 26, 197; 71, 549 .
132. Tsiviilseadustiku üldosa seadus, RT I 1994, 53, 889; 2002, 53, 336.
133. Tsiviilseadustiku üldosa seadus, RT I 2002, 35, 210; 2005, 39, 308.
134. Täitemenetluse seadustik, RT I 1993, 49, 693; 2005, 40, 312.
135. Täitemenetluse seadustik, RT I 2005, 27, 198.
136. Vabariigi Valitsuse 11.02.2005.a määrus nr 29 raamatukogudest teose laenutamise eest autorile makstava tasu jaotamise määrad, tasu arvutamise ja väljamaksmise alused ning kord, RT I 2005, 11, 46.
137. Võlaõigusseadus, RT I 2001, 81, 487; 2005, 61, 473.
138. Ülemaailmse intellektuaalse omandi organisatsiooni asutamise konventsiooni ratifitseerimise seadus, RT II, 1993, 25, 55.

Välisriikide õigusaktid

139. Courts Act 2003, ISBN 0 10 543903 7, kättesaadav www.dca.go.uk/civil/procrules_fin/contents/practice_directions/pd_part25.htm.
140. Code de la propriété intellectuelle, JO 28.03.1997 , lk 4831 -4834.
141. Italian legislative decree, Dlgs no 168/2003.
142. Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte, Bundesgesetzblatt 1965 I, p 1273.

Euroopa Kohtu kohtulahendid

143. EK otsus 8.06.1971 kohtuajaj nr C 78/70 Deutsche Grammophon / Metro SB, ECR 1971 lk 00487.
144. EK otsus 20.01.1981 ühendatud kohtuasjas C 55/80 ja 57/80 Musik-Vertrieb Membran GmbH / GEMA, ECR 1981, lk 00147.
145. EK otsus 4.11.1997 kohtuasjas C 337/95 Parfums Christian Dior / Evora, ECR 1997, lk I-6013.
146. EK otsus 9.02.1982 kohtuasjas 270/80 Polydor and others / Harlequin and others, ECR 1982, lk 00329.
147. EK otsus 06.10.1982 kohtuasjas 262/81 Coditel / Ciné-Vog Films, ECR 1982, lk 03381.

148. EK otsus 11.07.1985 ühendatud kohtuasjas C 60/84 ja 61/84 Cinéthçque / Fédération nationale des cinémas franēais, ECR 1985, lk 02605.
149. EK otsus 09.04.1987 kohtuasjas C 402/85 G.Basset / Societe des auteurs, compositeurs et editeurs de musique, ECR 1987, lk 0174.
150. EK otsus 17.05.1988 kohtuasjas C 158/86 Warner Brothers and others / Christiansen , ECR 1988, lk 02605.
151. EK otsus 28.04.1998 kohtusjas C 200/96 Metronome Musik / Music Point Hokamp, ECR 1998, lk I-1953.
152. EK otsus 22.09.1998 kohtuasjas C 61/97 Foreningen af danske Videogramdistributører, acting on behalf of Egmont Film and others / Laserdisken, ECR 1998, lk I-05171.
153. EK otsus 13.07.1989 ühendatud kohtuasjas C 110/88, 241/88 ja 242/88 Lucazeau and others / SACEM and others, ECR 1989, lk 02811.
154. EK otsus 16.06.1998 kohtuasjas C-53/96 Hermčs International / FHT Marketing Choice, ECR 1998, lk I 3603.
155. EK otsus 25.11.1999 kohtuasjas C-212/98 Commission / Ireland, ECR 1999, lk I-08571.
156. EK otsus 12.10.1999 kohtuasjas C-213/98 Commission / Ireland, ECR 1999, lk I-06973.
157. EK otsus 11.01.2001 kohtuasjas C-370/99 Commission / Ireland, ECR 2001, lk I-297.
158. EK otsus 06.06.2002, kohtuasjas C 360/00 Ricordi, ECR 2002, lk I-05089.
159. EK otsus 06.02.2003, kohtuasjas C-245/00 SENA, ECR 2003, lk I-1251.
160. EK otsus 9.11.2004 kohtuasjas C-203/02 The British Horseracing Board and others, ECR 2004, lk I-10415.
161. EK otsus 14.07.2005 kohtuasjas C-192/04 Lagardčre Active Broadcast, OJ C 217, 03.09.2005, lk 19.
162. EK menetluses olev kohtuasi C-198/05 Commission / Italy.

Eesti Vabariigi kohtulahendid

163. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 27.12.1994 otsus tsiviilasjas nr 3-2/1-60/94 Hilli Rand'i hakis aktsiaseltsi "Stuudio B" vastu autori isikliku mittevaralise õiguse rikkumisega tekitatud moraalse kahju 125 000 krooni hüvitamiseks. Kättesaadav internetis <http://www.nc.ee/klr/lahendid/tekst/RK/III-2/1-60/94.html>.

164. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 06.12.1995 otsus tsiviilasjas nr 3-2/1-93/95 Veiko Jürissoni hagi AS Postimees vastu autori isikliku mittevaralise õiguse rikkumises, RT III 1996, 3, 44.
165. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 08.10.1997.a. otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-107-97 Eesti Autorite Ühingu hagi Eesti Raadio vastu teoste loata kasutamise ja autoritasu maksmata jätmise eest 5 594 680 krooni saamiseks, RT III, 1997, 30, 315.
166. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 06.05.1998.a. otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-60-98 Tiit Rääsi hagi AS Laks ja KOs vastu autoriõiguse rikkumisega tekitatud moraalse kahju hüvitamiseks ja enne õiguserikkumist olnud olukorra ennistamist, RT III 1998, 17, 178.
167. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 25.06.1998.a. otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-84-98 Jana Einardi hagi Peeter Lauritsa, Herkki-Erich Merila ja AS Iguaan vastu õigustrikkuva tegevuse lõpetamiseks, autori varaliste õiguste rikkumisega tekitatud kahju hüvitamiseks ja isiklike mittevaraliste õiguste rikkumisega tekitatud moraalse kahju hüvitamiseks, RT III, 22, 227.
168. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 23.12.2003 otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-152-03 Toomas Reinu ja Leonhard Lapini hagi Kihnu valla vastu autorite õiguste rikkumisega tekitatud kahju hüvitamise nõue, RT III 2004, 3, 35.
169. Riigikohtu 02.03.2005 otsus tsiviilasjas 3-2-1-167-04 Eesti Autorite Ühingu hagi Eesti Päevalehe AS vastu tasumata autoritasu nõudes, RT III 2005, 9, 86.
170. Riigikohtu halduskolleegiumi 06.06.1997.a. määrus haldusõiguserikkumise asjas nr. 3-3-1-17-97 T. L. kassatsioonkaebuse HÕS § 30 lg. 1 ja lg. 4 kohaldamise asjas, RT III 1997, 21/22, 237.
171. Riigikohtu halduskolleegiumi 29.03.1999.a. määrus haldusõiguserikkumise asjas nr 3-3-1-8-99 E. B. kassatsioonkaebus HÕS § 218 kohaldamise asjas, RT III 1999, 12, 117.
172. Riigikohtu halduskolleegiumi 25.05.1999.a. määruse haldusõiguserikkumise asjas nr 3-3-1-24-99 A.T. kassatsioonkaebus HÕS § 30 kohaldamise asjas, RT III 1999, 18, 172.
173. Riigikohtu halduskolleegiumi 23.05.2000.a. määrus haldusõiguserikkumise asjas nr 3-3-1-12-00 OÜ Mediapool kassatsioonkaebus juriidilise isiku esindajale kohtukutse kättesaamise ja AutÕS § 84 lg. 4 kohaldamise asjas, kättesaadav <http://www.nc.ee/klr/lahendid/tekst/RK/3-3-1-12-00.html>.
174. Riigikohtu halduskolleegiumi 29.05.2000.a. määruses haldusõiguserikkumise asjas 3-3-1-23-00 Keskkriminaalpolitsei kassatsioonkaebus OÜ Gameland

- haldusõiguserikkumise asjas Autoriõiguse seaduse § 83 lg 2 järgi, kättesaadav <http://www.nc.ee/klr/lahendid/tekst/RK/3-3-1-23-00.html>.
175. Riigikohtu halduskolleegiumi 06.06.2000.a. määrus haldusõiguserikkumise asjas nr 3-3-1-25-00 Microsoft Corp. ja Symantec Corp. kassatsioonkaebus OÜ GAME-L Grupp haldusõiguserikkumise asjas Autoriõiguse seaduse § 83 lg. 1, 5 ja 6 järgi, kättesaadav <http://www.nc.ee/klr/lahendid/tekst/RK/3-3-1-25-00.html>.
176. Riigikohtu halduskolleegiumi 21.06.2000.a. määruses haldusõiguserikkumise asjas nr 3-3-1-28-00 AS Monopol ja Abja Tarbijate Ühistu kassatsioonkaebused haldusõiguserikkumise asjades Autoriõiguse seaduse § 83 lg 1 järgi, kättesaadav <http://www.nc.ee/klr/lahendid/tekst/RK/3-3-1-28-00.html>.
177. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 25.11.1997.a. otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-119-97 I.L süüdistuses KrK § 136 lg 2 järgi. Kättesaadav internetis <http://www.nc.ee/klr/lahendid/tekst/RK/3-1-1-119-97.html>.
178. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 25.08.1998.a. otsuse kriminaalasjas nr 3-1-1-86-98 A.R. süüdistuses KrK § 136 lg 2 järgi, RT III 1998, 25, 245.
179. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 09.03.1999.a. otsuse kriminaalasjas nr. 3-1-1-15-99 D.B süüdistuses KrK § 136 lg 2 järgi, RT III 1999,13.
180. Tallinna ringkonnakohtu 04.02.1998.a. otsus kriminaalasjas nr 2-1/15/1998.
181. Tallinna ringkonnakohtu 12.03.1998.a. otsus tsiviilasjas nr 2-2/142/1998.
182. Tallinna ringkonnakohtu 08.12.1998.a. otsus kriminaalasjas nr 2-1/929/1998 D.B süüdistuses KrK § 136 lg 2 järgi.
183. Tallinna ringkonnakohtu 15.03.2002.a. otsus tsiviilasjas nr 2-2/146/02 Eesti Autorite Ühingu hagi OÜ Fix Com vastu kahju hüvitamine 1029 608,58 kr nõudes.
184. Tallinna ringkonnakohtu 22.01.2002.a. otsus haldusõiguserikkumise asjas nr 2-4/24 OÜ Fix Com süüdistuses AutÕS § 83 lg 2 järgi.
185. Tallinna ringkonnakohtu 08.04.2002.a. otsus kriminaalasjas nr 2-1/341/2002 S.Š süüdistuses KrK § 280 lg 1 järgi.
186. Tallinna ringkonnakohtu 02.05.2002.a. otsus tsiviilasjas nr 2-2/498/02 Eesti Autorite Ühingu hagi OÜ Fix Com vastu tasumata autoritasude 1 487 500.- kr nõue ja edasise õigustrikkuva tegevuse keelamine.
187. Tallinna ringkonnakohtu 27.12.2002.a. otsus tsiviilasjas nr 2-2/1203/2002 Toomas Reinu ja Leonhard Lapini hagi Kihnu valla vastu autorite õiguste rikkumisega tekitatud kahju hüvitamise nõue.

188. Tallinna ringkonnakohtu 20.05.2003.a. otsus tsiviilasjas nr 2-2/468/2003 Tiit Rääsi hagi AS Eesti Merelaevandus vastu autorilepingust tuleneva leppetrahvi 613 600 krooni ja viivise saamiseks.
189. Tallinna ringkonnakohtu 30.09.2003.a. otsus tsiviilasjas nr 2-2/815/03 Juristibüroo Defendo hagi OÜ Idakompuuter vastu tekstifailide ebaseaduslikust valdusest tagastamiseks, kasutamise keelamiseks ja kahju 10 000 krooni hüvitamiseks.
190. Tallinna ringkonnakohtu 13.05.2004.a. otsus tsiviilasjas nr 2-2/164/04 Toom Õunapuu hagi AS Tea Kirjastus vastu 20 000 krooni autoriõiguse rikkumisega tekitatud kahju nõudes.
191. Tallinna ringkonnakohtu 09.03.2004 otsuse tsiviilasjas 2-2/234/04 Toomas Reinu ja Leonhard Lapini hagi Kihnu valla vastu autorite õiguste rikkumisega tekitatud kahju hüvitamise nõue.
192. Tartu ringkonnakohtu 25.11.2003.a. otsuse kriminaalasjas nr 2-1-282/2003 D.M süüdistuses KrK § 278 järgi.
193. Tartu ringkonnakohtu 28.03.2002.a. otsus tsiviilasjas nr 2-2-107/2002 Eesti Autorite Ühingu hagi OÜ Mess ja Laat vastu autoritasu nõudes.
194. Tartu ringkonnakohtu 18.06.1996.a.a otsus tsiviilasjas nr 2-2-95/96 Veiko Jürissoni hagi AS Postimees vastu autori isikliku mittevaralise õiguse rikkumises.
195. Viru ringkonnakohtu 16.09.2003 otsuse tsiviilasjas 2-2-185/03 EÕRL Memento rakvere Ühingu hagi Ölme Nurga vastu valduse rikkumise kõrvaldamiseks, omandiõiguse tunnustamiseks ja vara väljanõudmiseks.
196. Ida-Viru maakohtu 17.06.2005.a. otsus kriminaalasjas 1-244/05.
197. Ida-Viru maakohtu 17.06.2005.a. otsus kriminaalasjas 1-244/05.
198. Jõgeva maakohtu 7.09.2000.a. otsus haldusõiguserikkumise asjas nr 4-300-16/00 OÜ Priioja süüdistuses AutÕS § 83 lg 2 järgi.
199. Jõgeva maakohtu 03.10.2001.a otsus kriminaalasi nr 1-190/01.
200. Jõgeva maakohtu 08.10.2001.a. otsus kriminaalasjas nr 1-195/01.
201. Jõgeva maakohtu 04.09.2003.a. otsuse kriminaalasjas nr 1-223/03.
202. Järva maakohtu 27.09.2001.a. otsus kriminaalasjas nr 1-149/2001.
203. Kohta-Järve linnakohtu 18.12.2001.a. otsus kriminaalasjas nr 1-97/00.
204. Kohtla-Järve linnakohtu 02.09.2002.a. määrus kriminaalasjas nr 1-32/02.
205. Lääne maakohtu 19.11.2001.a. otsus haldusõiguserikkumise asjas 4-235/01.
206. Lääne-Viru maakohtu 12.08.1999.a. otsuse haldusõiguserikkumise asjas nr 4-238 AS Tsentrum süüdistuses AutÕS § 83 lg 1 järgi.

207. Lääne-Viru maakohu 17.03.1999.a. otsuse haldusõiguserikkumise asjas nr 4-195/1998 H.P süüdistuses HÕS § 184³ lg 2 ja § 132 lg 1 ja 2 järgi.
208. Lääne-Viru maakohu 15.01.2002.a. otsus haldusõiguserikkumise asjas nr 4-349/2001.
209. Lääne-Viru maakohu 11.07.2003.a. otsuse kriminaalasjas 1-272/03.
210. Lääne Viru maakohu 30.04.2003.a. otsusega väärteoasjas 4-9/03.
211. Lääne-Viru maakohu 25.02.2003.a. otsus tsiviilasjas nr 2-41/02 EÕRL Memento rakvere Ühingu hagi Ölme Nurga vastu valduse rikkumise kõrvaldamiseks, omandiõiguse tunnustamiseks ja vara väljanõudmiseks.
212. Põlva maakohu 01.04.1996 otsus haldusõiguserikkumise asjas nr. 4-61 P.T. süüdistuses HÕS § 184³ lg 2 järgi.
213. Põlva maakohu 22.10.1996 otsus haldusõiguserikkumise asjas nr. 4-252 H.L. süüdistuses HÕS § 184³ lg 2 järgi.
214. Põlva maakohu 29.11.1996 otsus haldusõiguserikkumise asjas 4-294 I.V. süüdistuses HÕS § 184³ lg 2 järgi.
215. Põlva maakohu 13.12.1996 otsus haldusõiguserikkumise asjas 4-312 A.J. süüdistuses HÕS § 184³ lg 2 järgi.
216. Põlva maakohu 4.12.1997.a. otsuses haldusõiguserikkumise asjas nr 4-292 M.K süüdistuses HÕS § 184³ lg 2 järgi.
217. Põlva maakohu 5.06.1998.a. otsus haldusõiguserikkumise asjas nr 4-118 J.E süüdistuses HÕS § 184³ lg 2 järgi.
218. Põlva maakohu 06.08.2002.a. otsuse kriminaalasjas 1-157/02.
219. Pärnu maakohu 28.09.2001.a. otsus kriminaalasjas 1-467/2001.
220. Pärnu maakohu 22.04.2002.a. otsus kriminaalasjas 1-184/02.
221. Pärnu maakohu 13.08.2003.a. otsuse kriminaalasjas nr 1-314/2003.
222. Tartu linnakohu 21.04.1995 otsus tsiviilasjas nr 2-602/95 süüdistuses HÕS § 184³ lg 2 järgi Tartu ringkonnakohu 15.09.1995 otsus tsiviilasjas nr 2-2-215/95 Veiko Jürissoni hagi AS Postimees vastu autori isikliku mittevaralise õiguse rikkumises.
223. Tartu maakohu 17.10.2001.a. otsus kriminaalasjas nr 1-100/2001.
224. Tartu maakohu 05.12.2001.a. otsuse kriminaalasjas nr 1-674/2001.
225. Tartu maakohu 10.04.2002 otsus kriminaalasjas nr 1-122/02.
226. Tartu maakohu 4.06.2002.a. otsus haldusõiguserikkumise asjas 4-287/2002.
227. Tartu maakohu 28.11.2002.a. otsuse kriminaalasjas nr 1-517/02.
228. Tartu maakohu 24.01.2003.a. otsus kriminaalasjas nr 1-825/02.

229. Tartu maakohtu 10.04.2003.a. otsuse kriminaalasjas 1-336/2003.
230. Tartu maakohtu 30.06.2003.a. otsuse kriminaalasjas nr 1-577/03.
231. Tartu maakohtu otsus 09.12.2003.a. kriminaalasjas nr 1-1018/2003.
232. Tartu maakohtu 22.12.2003.a. otsuse kriminaalasjas 1-1051/2003.
233. Tallinna linnakohtu tsiviilasi 2-1884/96 Vilja Laanaru hagi Ülo Russaku ja Eesti Päevalehe AS vastu autoriõiguse kaitseks ja käsikirja väljanõudmiseks.
234. Tallinna linnakohtu 15.01.1997.a. otsus kriminaalasjas nr 1/1-117/97 J.P süüdistuses KrK § 136 lg 2 järgi.
235. Tallinna linnakohtu 20.01.1997.a otsus kriminaalasjas nr. 1/2-119/1997 S.M süüdistuses KrK § 136 lg 2 järgi.
236. Tallinna linnakohtu 05.05.1997.a otsus kriminaalasjas nr 1/1-748/97 I.L süüdistuses KrK § 136 lg 2 järgi.
237. Tallinna linnakohtu 24.09.1997.a. otsuse kriminaalasjas nr 1/1-1452/97.
238. Tallinna linnakohtu 17.11.1997.a. otsus tsiviilasjas nr 2-6352/1996 Jana Einardi hagi Peeter Lauritsa, Herkki-Erich Merila ja AS Iguaan vastu õigustrikkuva tegevuse lõpetamiseks, autori varaliste õiguste rikkumisega tekitatud kahju hüvitamiseks ja isiklike mittevaraliste õiguste rikkumisega tekitatud moraalse kahju hüvitamiseks.
239. Tallinna linnakohtu 31.03.1998.a. otsuse kriminaalasjas 1/1-1936/97 A.R süüdistuses KrK § 136 lg 2 järgi.
240. Tallinna linnakohtu 28.10.1998.a. otsuse kriminaalasjas nr 1/1-425/98 D.B süüdistuses KrK § 136 lg 2 järgi.
241. Tallinna linnakohtu 22.11.1999.a. otsus tsiviilasjas nr 2/5/32-3587/1998 OY Minerit hagi Richardi Rahvusvahelise Kaubanduse AS vastu kaubamärgiõiguse rikkumise ja autoriõiguse rikkumise lõpetamine ja kahju hüvitamine.
242. Tallinna linnakohtu 31.01.2000.a. otsuse kriminaalasjas nr 1/1-774/99 D.B süüdistuses KrK § 136 lg 2 järgi.
243. Tallinna linnakohtu tsiviilasi 2/242-8067/03 Ameerika Ühendriikide Kalifornia Keskregiooni Ringkonnakohtu õigusabi taotluse tõendite kogumiseks.
244. Tallinna linnakohtu 08.09.2000 otsus kriminaalasi nr ½-1148/00.
245. Tallinna linnakohtu 06.12.2000 otsus kriminaalasi nr ½-2648/2000.
246. Tallinna linnakohtu 29.12.2000.a. otsus tsiviilasjas nr 2-3577/1997 AS Regio ja Leida Lepiku hagi AS Tark T.C, OÜ Trakab ja Peeter Vardja vastu autoriõiguse rikkumise lõpetamise, ebaseaduslikult imporditud ja levitatud koopiade üleandmiseks kohustamise ja moraalse kahju hüvitamise nõudes.

247. Tallinna linnakohtu 3.01.2002.a. otsus haldusõiguserikkumise asjas 4-2590/01.
248. Tallinna linnakohtu 17.01.2002 otsus kriminaalasi nr ½-3191/01.
249. Tallinna linnakohtu 28.02.2002.a. otsus haldusõiguserikkumise asjas nr 4-2684/01.
250. Tallinna linnakohtu 24.04.2002.a. otsus tsiviilasjas nr 2/3/19-4349/01 Igor Bjakini hagi AS Moles vastu au ja väärkuse kaitseks ja moraalse kahju 100 000 krooni saamiseks.
251. Tallinna linnakohtu 18.06.2002 otsus kriminaalasi nr ½-1195/02.
252. Tallinna linnakohtu 19.06.2002 otsus kriminaalasi nr ½-1401/02.
253. Tallinna linnakohtu 27.08.2002.a. otsus tsiviilasjas nr 2/4/221-4801/02 Ago-Endrik Kerge hagi Revüüteater B.E. vastu 25 000 krooni saamiseks.
254. Tallinna linnakohtu 07.10.2002.a määrus kriminaalasi nr ½-1694/02.
255. Tallinna linnakohtu 07.10.2002.a. määruses väärteoasjas nr 4-2289/2001 STV Kaabeltelevisiooni AS süüdistuses AutÕS § 83 lg 1 järgi.
256. Tallinna linnakohtu 18.10.2002.a. otsuse väärteoasjas 4-71/01.
257. Tallinna linnakohtu 27.01.2003.a. otsuse väärteoasjas 4-3045/02.
258. Tallinna linnakohtu 28.01.2003.a. otsuse väärteoasjas 4-2050/02.
259. Tallinna linnakohtu 28.03.2003 otsuse tsiviilasjas 2/243-2925/01 Juristibüroo Defendo hagi OÜ Idakompuuter vastu tekstifailide ebaseaduslikust valdusest tagastamiseks, kasutamise keelamiseks ja kahju 10 000 krooni hüvitamiseks.
260. Tallinna linnakohtu 21.04.2003.a. otsuse kriminaalasjas 1-1019/03.
261. Tallinna linnakohtu 28.11.2003.a. otsusega väärteoasjas 4-2075/03.
262. Tallinna linnakohtu 27.02.2004.a. otsus tsiviilasjas nr 2/242-7998/03 Eesti Autorite Ühingu hagi Eesti Päevalehe AS vastu tasumata autoritasu nõudes.
263. Tallinna ringkonnakohtu 13.05.2004.a. otsus tsiviilasjas nr 2-2/164/04 Toomõunapuu hagi AS Tea Kirjastus vastu 20 000 krooni autoriõiguse rikkumisega tekitatud kahju nõudes.
264. Tallinn linnakohtu 22.06.2004.a. otsus kriminaalasjas 1-1506/04.
265. Tallinna linnakohtu 03.08.2005.a. otsus kriminaalasjas 1-1252/05.
266. Tallinna linnakohtu menetluses olev kriminaalasi 1-781/05.
267. Viljandi maakohtu 11.02.2000.a. otsus Haldusõiguserikkumiste asjades nr 4-50/2000 OÜ Kailand süüdistuses AutÕS § 83 lg 1 järgi.
268. Viljandi maakohtu 11.02.2000.a. otsus haldusõiguserikkumise asjas nr 4-51/2000 Abja Tarbijate Ühistu süüdistuses AutÕS § 83 lg 1 järgi.

269. Viljandi maakohtu 11.02.2000.a. otsus haldusõiguserikkumise asjas nr 4-52/2000 AS Monopol süüdistuses AutÕS § 83 lg 1 järgi.
270. Viljandi maakohtu 17.02.2000.a. otsus haldusõiguserikkumise asjas nr 4-53/2000 OÜ Kurekund süüdistuses AutÕS § 83 lg 1 järgi.
271. Viljandi maakohtu 17.02.2000.a. otsus haldusõiguserikkumise asjas nr 4-54/2000 OÜ Eelika süüdistuses AutÕS § 83 lg 1 järgi.
272. Viljandi maakohtu 17.02.2000.a. otsus haldusõiguserikkumise asjas nr 4-75/00 FIE M.J. süüdistuses AutÕS § 83 lg 1 järgi.
273. Viljandi maakohtu 18.02.2000.a. otsus haldusõiguserikkumise asjas 4-70/2000 OÜ Almer Kütus süüdistuses AutÕS § 83 lg 1 järgi.
274. Viljandi maakohtu 15.03.2000.a. otsus haldusõiguserikkumise asjas 4-114/2000 OÜ Vjukenstron süüdistuses AutÕS § 83 lg 1 järgi.
275. Viljandi maakohtu 12.01.2004.a. otsus tsiviilasja nr 2-554-03 Eesti Autorite Ühingu hagi Viljandi Pärimusmuusikas Festival MTÜ vastu autoritasu nõudes.
276. Võru maakohtu 19.05.2000.a. otsus tsiviilasjas nr 2-236/1998 Holy Lake Arengud OÜ ja Valdur Sepa (Sepp) hagi AS Boschwechter vastu kahju hüvitamiseks.
277. Võru maakohtu 06.08.2002.a. otsus kriminaalasjas 1-184/02.

Välisriikide kohtulahendid

278. Helsingi apellatsioonikohtu 03.03.1996.a otsuse kohtuasjas Jewellry.
279. Kohtuasjad SC 11968 II 81 Tammenlundin Liikenne OY ja SC 1989:87 Valintatalo ja SC 1995:202.
280. Kohtuasi Anton Piller KG v Manufacturing Process Ltd [1976 Ch. 55].

Lühendite loetelu

AutÕS – autoriõiguse seaduse

EC- European Community

ECR- European Court Report

EFTA- European Free Trade Agreement

EK- Euroopa Kohus

EL- Euroopa Liit

ENSV- Eesti Nõukogude Sotsialistli Vabariik

EPL- Eesti Päevaleht

EU- European Union

EV- Eesti Vabariik

GATT- General Agreement on Tariffs and Trade
IOIK- Intellektuaalse Omandi Infokiri
KarS- karistusseadustik
KrK- kriminaalkoodeks
OJ- Official Journal
PM- Postimees
RT- Riigi Teataja
TRIPS- Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights
TsMS – tsiviilkohtumenetluse seadustik
TsÜS- tsiviilseadustiku üldosa seadus
TMS- täitemenetluse seadustik
HÕRS- haldusõiguserikkumise seadustik
VÕS- võlaõigusseadus
WIPO- World Intellectual Property Organisation
WTO- World Trade Organisation